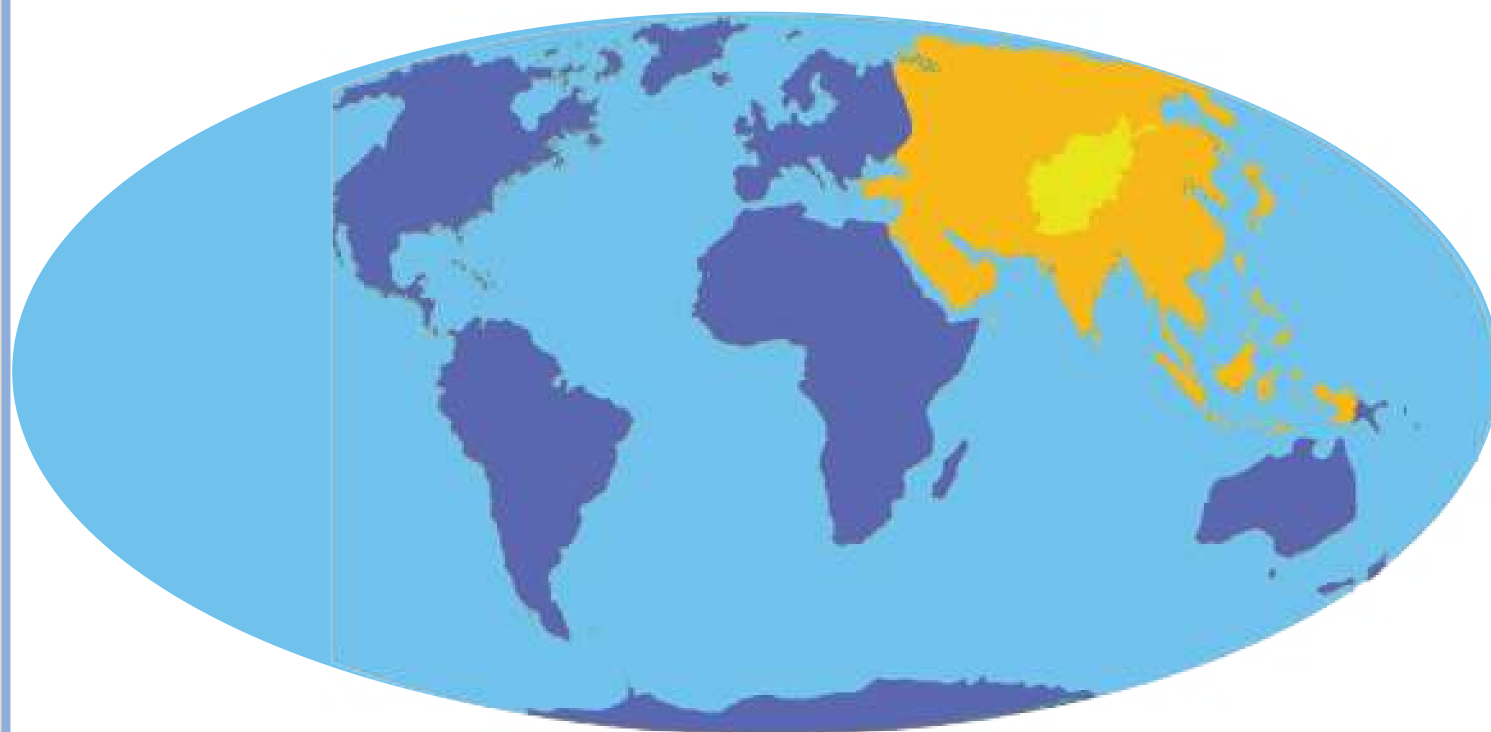

وزارت معارف

جغرافیه

صنف ۷

جغرافیه صنف ۷

۱۳۹۹ هـ. ش

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل ځلېږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

وزارت معارف

جغرافیه

صنف هفتم

۱۳۹۹ هـ . ش .

مشخصات کتاب

مضمون: جغرافیه

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت جغرافیهٔ نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هفتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامهٔ وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۹ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربک

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی‌پایان بر رسول خاتم- حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه‌گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش‌گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برههٔ سرنوشت‌ساز، رهبری و خانوادهٔ بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکرشده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هیچ نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس را آغاز کنند، که در آیندهٔ نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفادهٔ بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آن‌ها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه‌یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

فهرست

شماره	عنوان	صفحه
۱ـ	فصل اول ـ مبادی جغرافیه	۱
۲ـ	اهداف فصل اول	۲
۳ـ	درس اول ـ مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی	۳
۴ـ	درس دوم ـ آیا زمین شکل کروی دارد؟	۵
۵ـ	درس سوم ـ خط استوا و مناطق اقلیمی	۷
۶ـ	درس چهارم ـ نیم کرهٔ شمالی و جنوبی	۱۱
۷ـ	درس پنجم ـ قطب شمال و قطب جنوب زمین	۱۳
۸ـ	درس ششم ـ عرض‌البلد	۱۵
۹ـ	درس هفتم ـ دانستن طول‌البلد چه اهمیت دارد؟	۱۷
۱۰ـ	درس هشتم ـ حرکت وضعی زمین و نتایج آن	۱۹
۱۱ـ	درس نهم ـ حرکت انتقالی زمین	۲۱
۱۲ـ	خلاصهٔ فصل	۲۳
۱۳ـ	فصل دوم ـ جغرافیای افغانستان	۲۴
۱۴ـ	اهداف فصل دوم	۲۴
۱۵ـ	درس دهم ـ موقعیت و حدود اربعهٔ افغانستان	۲۵
۱۶ـ	درس یازدهم ـ جغرافیای طبیعی	۲۷
۱۷ـ	درس دوازدهم ـ راجع به اقلیم افغانستان چه می‌دانید؟	۲۹
۱۸ـ	درس سیزدهم ـ کوه‌ها	۳۳
۱۹ـ	درس چهاردهم ـ دریاهای افغانستان به‌حیث شریان زراعتی و تولید انرژی	۳۷
۲۰ـ	درس پانزدهم ـ دریاهای سایر حوزه‌های افغانستان	۴۱
۲۱ـ	درس شانزدهم ـ دربارهٔ جهیل‌های افغانستان چه می‌دانید	۴۳
۲۲ـ	درس هفدهم ـ جغرافیای بشری	۴۷
۲۳ـ	درس هژدهم ـ جغرافیای اقتصادی افغانستان	۴۹
۲۴ـ	درس نزدهم ـ نباتات صنعتی و طبی	۵۳
۲۵ـ	درس بیستم ـ از مالداری، علفچرها و جنگل‌های افغانستان چه می‌دانید؟	۵۷

۲۶- درس بیست و یکم ـ منابع معدنی ۶۱
۲۷- درس بیست و دوم ـ مواد محروقاتی معدنی.. ۶۵
۲۸- درس بیست و سوم ـ صنایع و تجارت در افغانستان................................ ۶۷
۲۹- درس بیست و چهارم ـ جغرافیای مواصلاتی ۷۱
۳۰- خلاصۀ فصل.. ۷۵
۳۱- فصل سوم ـ براعظم آسیا... ۷۶
۳۲- اهداف فصل سوم ۷۶
۳۳- درس بیست و پنجم – موقعیت و حدود اربعۀ آسیا............................... ۷۷
۳۴- درس بیست و ششم– جغرافیای طبیعی.. ۷۹
۳۵- درس بیست و هفتم ـ راجع به دریاهای براعظم آسیا چه می‌دانید؟...... ۸۱
۳۶- درس بیست و هشتم ـ جهیل‌ها، بحیره‌ها و خلیج‌های براعظم آسیا........ ۸۳
۳۷- درس بیست و نهم ـ اقلیم براعظم آسیا.. ۸۷
۳۸- درس سی‌ام ـ جغرافیای بشری.. ۸۹
۳۹- درس سی و یکم ـ جغرافیای اقتصادی ۹۳
۴۰- درس سی و دوم ـ معادن و صنایع ۹۵
۴۱- درس سی و سوم ـ جغرافیای مواصلاتی آسیا.. ۹۷
۴۲- درس سی و چهارم ـ جغرافیای سیاسی آسیا.. ۹۹
۴۳- لست کشورهای براعظم آسیا.. ۱۰۱
۴۴- خلاصۀ فصل... ۱۰۳
۴۵- اصطلاحات جغرافیایی... ۱۰۴

فصل اول

مبادی جغرافیه

مدل کرهٔ زمین

در این فصل می‌خوانیم:

• مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی: (تعریف علم جغرافیه و اهمیت خواندن آن)
• کرهٔزمین
• خط استوا، خط سرطان، خط جدی، مناطق مدارین، مناطق معتدله، مناطق سرد و بارده.
• نیم‌کره‌های شمالی و جنوبی
• قطب‌شمال، قطب‌جنوب، دایرهٔ قطب‌شمال، دایرهٔ قطب‌جنوب و محور زمین
• عرض‌البلدها
• طول‌البلدها
• حرکت وضعی زمین و نتایج آن
• حرکت انتقالی زمین و نتایج آن
• خلاصهٔ فصل

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که بعد از خواندن این فصل:

- با علم جغرافیه و اهمیت خواندن آن آشنا شوند.
- مفاهیم، اصطلاحات، ارزش‌ها و مهارت‌های این فصل را یاد بگیرند.
- رابطه بین حرکت زمین به دور خودش و پیدایش شب و روز را درک نمایند.
- رابطه بین حرکت زمین به دور آفتاب و پیدایش چهار فصل را بدانند.
- بین وقت هر منطقهٔ روی زمین و خطوط طول‌البلد ارتباط برقرار نمایند.
- با خطوط طول‌البلد و عرض‌البلد آشنا شوند.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی ذیل دست یابند:

- کرهٔ زمین را با خطوط طول‌البلد و عرض‌البلد ترسیم کرده بتوانند.
- وقت هر طول‌البلد را تعیین کرده بتوانند.
- اقلیم مناطق مختلفهٔ کرهٔ زمین را از هم تفکیک کرده بتوانند.
- اهمیت حرکت وضعی زمین را بیان کنند.
- اهمیت حرکت انتقالی زمین را بیان کنند.

درس اول

مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی

منظرهٔ از یک محیط طبیعی

آیا می‌دانید که علم جغرافیه راجع به کدام موضوعات بحث می کند؟

تعریف علم جغرافیه

جغرافیه آیینهٔ جهان‌نمای جهان است که در همه موارد زمین و کاینات به ما معلومات می دهد.
جوامع بشری برای رفع نیازمندی‌های خود کارهای زراعت و مالداری، استخراج معادن، کارهای صنعتی و غیره امور تولیدی مصروف اند که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم از محیط طبیعی استفاده می‌نمایند. بالمقابل انواع شرایط محیطی نیز بالای طرز زنده‌گی و اقتصاد جوامع بشری تأثیر دارد؛ مثلاً: مردمانی که در دشت‌ها زنده‌گی دارند، اقتصاد آن‌ها بر مالداری متکی بوده، خانه به دوش یا به شکل کوچی زنده‌گی دارند؛ همچنان مردمانی که درسواحل دریاها زنده‌گی دارند دارای خانه‌های دایمی اند و اقتصاد آنها به زراعت، شکار ماهی و بعضاً به کشتی‌رانی متکی می باشند. با در نظرداشت مطالب فوق جغرافیه را چنین تعریف کرده می‌توانیم: جغرافیه علمیست که روابط متقابل انسان و محیط طبیعی را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

منظرهٔ طبیعی و بشری نورستان

فواید علم جغرافیه

ما و شما در مورد قریه، شهر وکشوری که در آن سکونت داریم، معلومات داشته؛ اما در مورد سایر شهرها، ممالک، کرهٔ زمین، نظام شمسی، سیاره‌ها و سایر موضوعات معلومات نداریم. وقت و امکانات هم محدود است تا به هرجا سفر کنیم و در بارهٔ آن‌ها معلومات حاصل کنیم.

علم جغرافیه و معلومات مستند آن ما را کمک می کند، بدون آن که به جایی برویم و یا سفر نماییم، معلومات صحیح و موثق علمی را به دست آوریم.

فعالیت داخل صنف

هر گروهی از شاگردان در صنف به تصویر بالا نگاه کنند که چه موضوعاتی را می‌بینند؛ سپس از هر گروه یک نفر نظریات گروه خود را در پیش روی صنف به دیگران بیان کند.

سؤال‌ها

۱- جغرافیه را تعریف کنید.

۲- جغرافیه چه کمکی به زنده گی ما می کند؟

۳- در مورد یک منظرهٔ جالب محل سکونت خود معلومات دهید.

درس دوم

آیا زمین شکل کروی دارد؟

تصویر زمین از ماهواره

آیا می‌دانید که زمین چگونه شکلی دارد؟

زمین یکی از سیارات نظام شمس است که تقریباً شکل کروی را دارا می‌باشد.به اساس مطالعات دقیقی که صورت گرفته است قطب‌های زمین اندکی فرورفته‌گی داشته و در حصهٔ استوا قدری برآمده‌گی دارد. به این اساس زمین شکل یک کرهٔ مکمل را نداشته، بلکه آن را به شکل کرهٔ نامنظم تعریف می‌کنند؛ بنابر آن قطر استوایی[1] آن نسبت به قطر قطبی ۲۱ کیلومتر طویل‌تر می‌باشد.

کرهٔ زمین از لحاظ ساختمان دارای برجسته‌گی‌ها و فرورفته‌گی‌ها وصحراهای هموار و همچنین دارای دریاهای خروشان، جهیل‌ها، بحیره‌ها و ابحار می‌باشد. بلندترین ساحهٔ زمین را قلهٔ ایورست تشکیل می‌دهد که در کوه‌های همالیای براعظم آسیا در شمال هند موقعیت داشته و ۸۸۴۸ متر از سطح بحر بلندی دارد. عمیق‌ترین قسمت زمین در بحرالکاهل جنوبِ شرق چین واقع است که ۱۱۰۲۲ متر از سطح بحر پایین افتاده است و به نام گودال ماریانا یاد می‌شود.

۱.قطر استوایی ۱۲۷۵۴کیلومتر و قطر قطبی ۱۲۷۳۳ کیلومتر است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در گروه ها تقسیم شوند.

هر گروپی از شاگردان کرهٔ مجسمه زمین و یا نقشه را ببینند و در آن بلندترین نقطه زمین، عمیق‌ترین قسمت زمین را به شکل تقریبی پیدا کنند. سپس نماینده هرگروپ موضوعات را در پیش‌روی صنف به دیگران تشریح نماید.

سوال‌ها

۱- آیا زمین کرهٔ منظم است یا غیر منظم؟

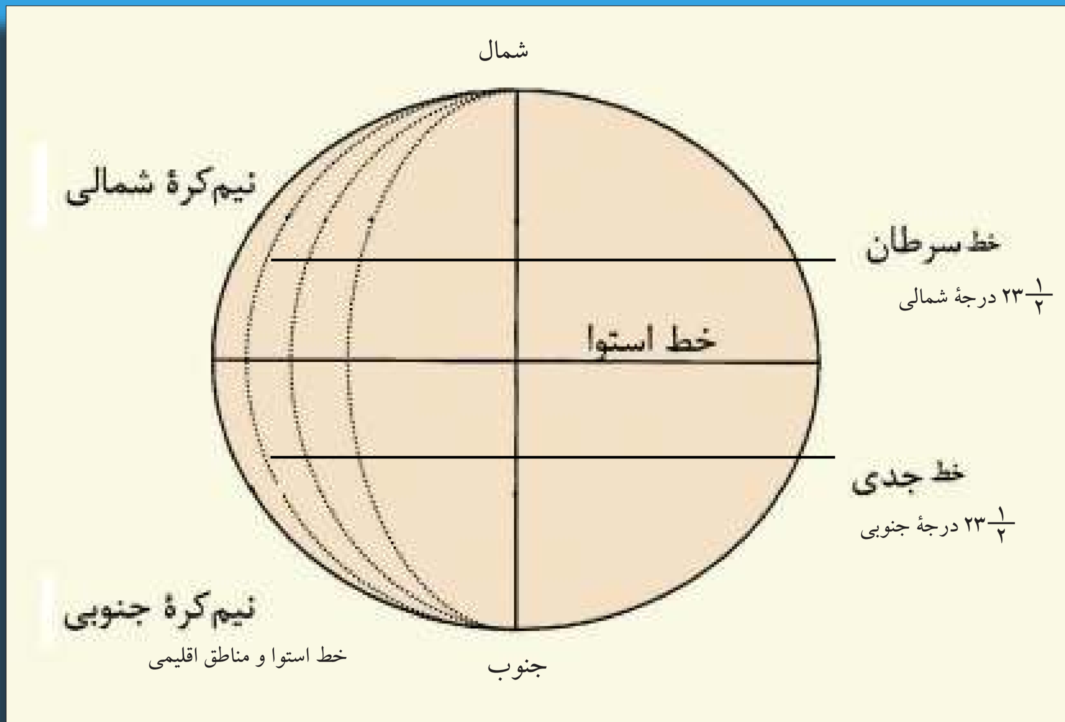
۲-کدام قسمت‌های کرهٔ زمین بر آمده‌گی و یا فرورفتگی دارد؟

۳- در جایی که زنده‌گی می‌کنید، بلندترین و عمیق ترین قسمت‌های آن چه نام دارد؟

۴- بلندترین نقطهٔ جهان چقدر بلندی دارد و درکجا واقع است؟

۵- عمیق‌ترین قسمت جهان درکجا واقع است و چقدر عمق دارد؟

خط استوا و مناطق اقلیمی

کدام خط فرضی کرهٔ زمین را به دو حصهٔ مساوی شمالی و جنوبی تقسیم می کند؟

خط استوا

دایرهٔ فرضی بزرگی است که کرهٔ زمین را به دو حصهٔ مساوی تقسیم می کند و به دایره های طول‌البلد و محور زمین عمود می‌باشد. حصهٔ شمالی خط استوا را به نام نیم‌کرهٔ شمالی و حصهٔ جنوبی آن را نیم‌کرهٔ جنوبی یاد می کنند.

خط سرطان

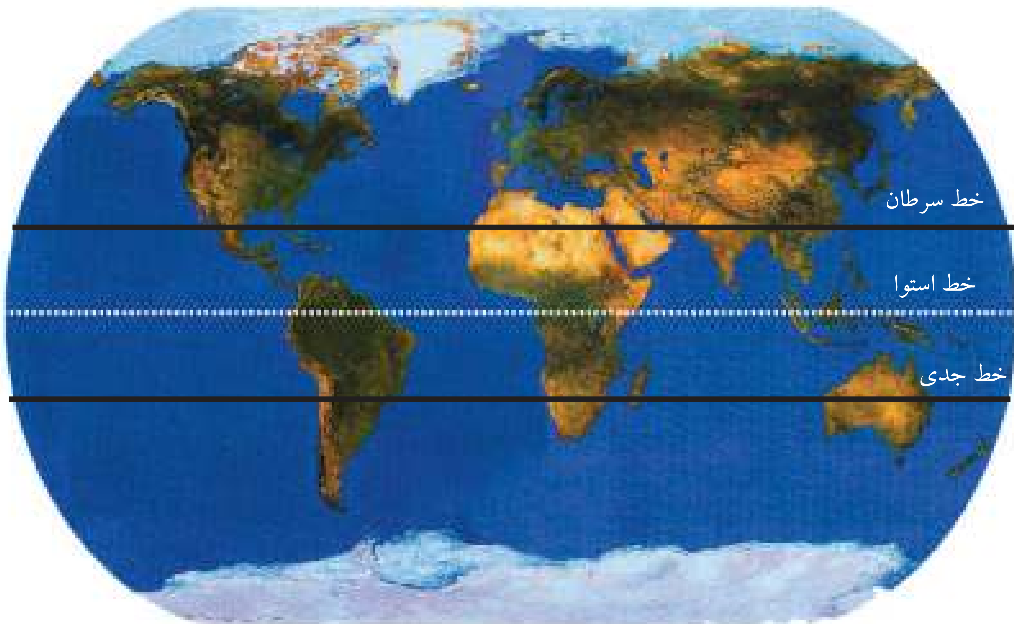
از اول حمل به بعد، شعاع آفتاب آهسته آهسته به استقامت عرض‌البلدهای شمالی عمود تابیده تا آن‌که در اول سرطان بالای عرض‌البلد $23\frac{1}{2}$ درجهٔ شمالی عمود واقع می‌شود. از این سبب این عرض‌البلد را به نام دایرهٔ سرطان یا (Tropic of Cancer) یاد می‌کنند در این وقت فصل تابستان نیم‌کرهٔ شمالی و موقع انقلاب شمسی تابستان می‌باشد.

خط جدی

بعد از اول میزان شعاع آفتاب به استقامت جنوب دایرهٔ استوا عمود می‌تابد تا وقتی که در اول جدی بالای عرض‌البلد $۲۳\frac{۱}{۲}$ درجهٔ جنوبی عمود واقع می‌شود. از این سبب این دایرهٔ عرض‌البلد را به نام دایرهٔ جدی (Tropic of Capricorn) یاد می‌کنند و تابستان نیم‌کرهٔ جنوبی می‌باشد.

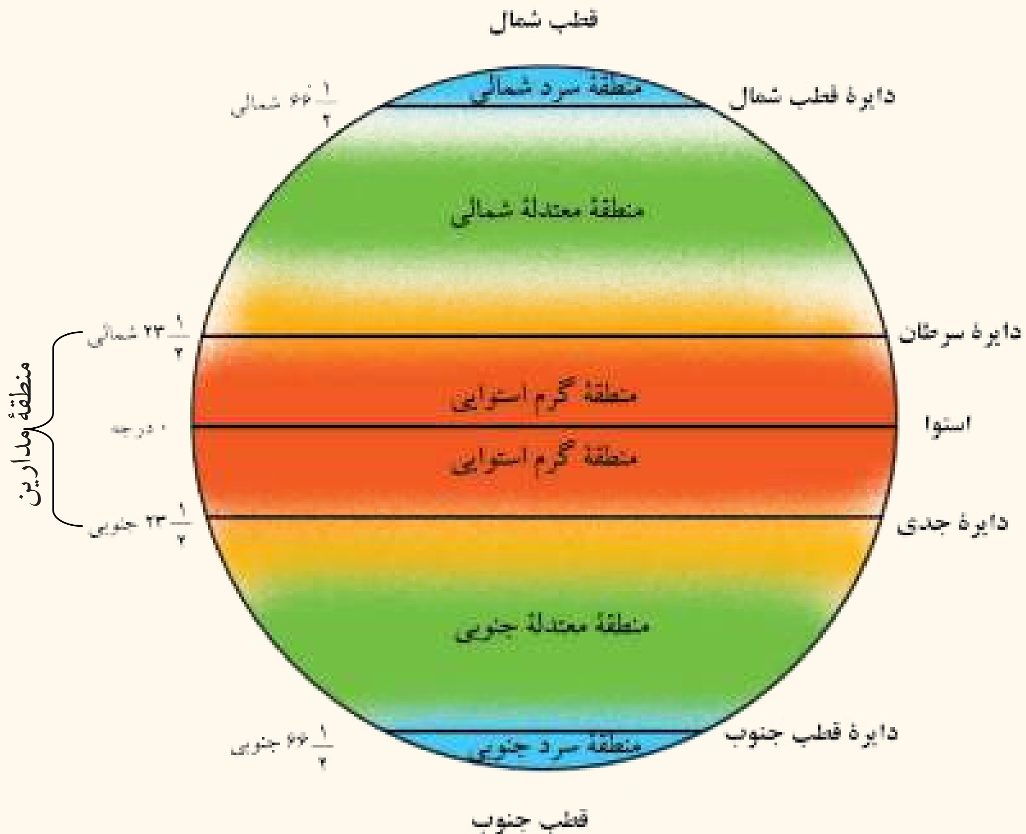
بعد از اول جدی شعاع آفتاب دوباره جانب استوا حرکت کرده، با گذشت سه ماه دیگر، یعنی در اول حمل بالای خط استوا عمود می‌تابد.

خط استوا، سرطان و جدی

منطقهٔ مدارین

بالای خط جدی و خط سرطان شعاع آفتاب یک بار و بالای دیگر عرض‌البلدها که بین دایرهٔ سرطان و جدی واقع اند دو بار شعاع آفتاب عمود می‌تابد؛ بنابرآن این منطقه را به نام منطقه مدارین استوایی یاد می‌کنند که دارای هوای بسیارگرم و مرطوب بوده و بارنده‌گی زیادی دارد.

منطقهٔ معتدله

بین عرض‌البلدهای $23\frac{1}{2}$ درجه و $66\frac{1}{2}$ درجه در نیم کرهٔ شمالی و جنوبی موقعیت دارد که آب و هوای آن معتدل است.

منطقهٔ سرد و بارده

بین عرض‌البلدهای $66\frac{1}{2}$ درجه و ۹۰ درجه در هر دو نیم کره واقع شده، هوای آن اضافه تر سرد بوده منطقه بارده و یخچالی را تشکیل می‌دهد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چند گروه تقسیم شوند. هرگروه شکل کرهٔزمین را رسم نموده و بالای آن در مورد یکی از موضوعات خط استوا، خط سرطان، خط جدی، منطقهٔ مدارین، مناطق معتدله و مناطق سرد و بارده با هم بحث نمایند و نتیجهٔ مذاکرات خود را در پیش روی صنف به دیگران شرح دهند.

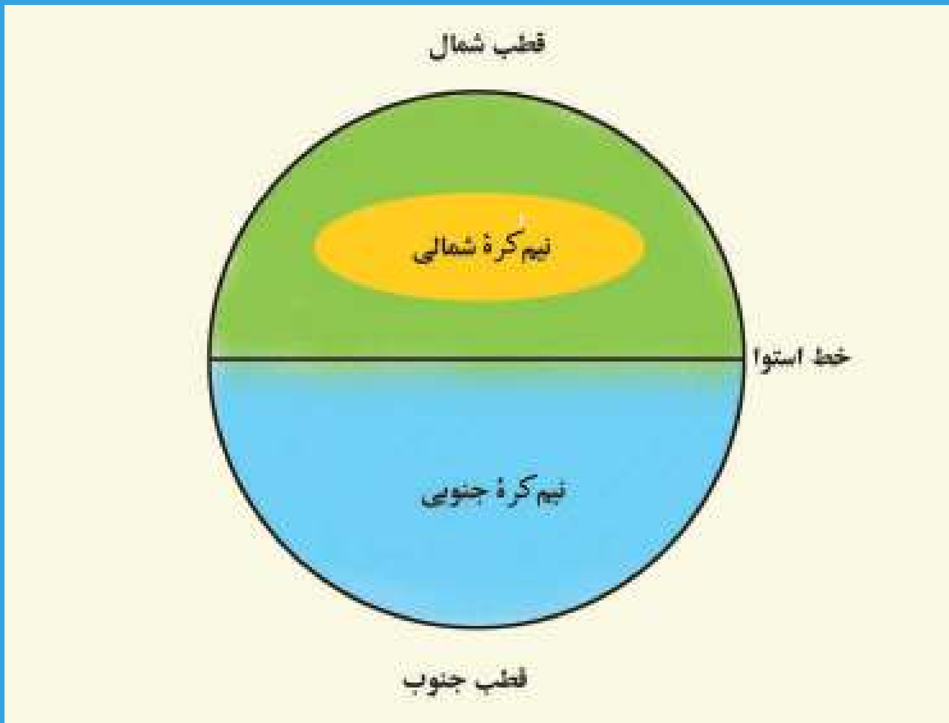
سوال‌ها

۱- خط استوا چیست؟
۲- شعاع آفتاب چه وقت بالای دایرهٔ استوا عمود می‌تابد؟
۳- خط جدی در کدام نیم کره واقع شده است؟
۴- دایرهٔ سرطان را چرا به نام دایرهٔ سرطان یاد می‌کنند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان جستجو کنند که چه وقت شعاع آفتاب در محل سکونت شان نزدیک به عمود و چه وقت بسیار مایل می‌باشد.

نیم‌کرهٔ شمالی و جنوبی

قطب شمال و جنوب

آیا می‌دانید که کشور ما افغانستان در کدام نیم‌کره موقعیت دارد؟

هرگاه به کرهٔ زمین توجه شود، خط استوا آن را به دو حصهٔ مساوی تقسیم می‌کند. دایرهٔ استوا که به حیث مبدأ عرض‌البلدها قبول شده صفر درجهٔ عرض‌البلد است، نود درجهٔ عرض‌البلد در نیم‌کرهٔ شمالی و نود درجهٔ عرض‌البلد در نیم‌کرهٔ جنوبی وجود دارد؛ اگر دقت شود، خط استوا از شمال دریای آمازون در امریکای جنوبی، جهیل وکتوریا در افریقا و جزیرهٔ سوماترا در آسیا می‌گذرد. به این ترتیب اکثر حصهٔ قطعات خشکه؛ مثل: امریکای شمالی، امریکای مرکزی، تمام براعظم اروپا و آسیا و حصهٔ زیاد افریقا در نیم‌کرهٔ شمالی واقع شده است. انسان‌های اولی و مدنیت‌های قدیم نیز در همین براعظم‌ها به وجود آمده و انکشاف کرده است.

اما در نیم‌کرهٔ جنوبی تنها آسترالیا، افریقای جنوبی وحصهٔ زیاد امریکای جنوبی و انتارکتیکا واقع شده است، از طرف دیگر حصهٔ زیاد بحرها در نیم‌کرهٔ جنوبی وجود دارد؛ مثلاً: بحر هند،

حصهٔ زیاد بحرالکاهل و حصهٔ جنوبی اوقیانوس اطلس در نیم کرهٔ جنوبی موقعیت دارد.

بنابراین نیم کرهٔ جنوبی را نیم کرهٔ آبی و نیم کرهٔ شمالی را نیم کرهٔ خشکه نیز یاد می کنند.

آب و هوای نیم کرهٔ جنوبی بحری و از نیم کرهٔ شمالی نسبتاً خشک است و نفوس جهان، بیشتر در نیم کرهٔ شمالی زنده گی دارند.

نقشهٔ جهان

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند و هر گروه در صنف نیم کره را در قوس نیم‌دایره تشکیل دهند. یک گروه نیم کرهٔ شمالی و گروه دیگر نیم کرهٔ جنوبی را تمثیل کنند.

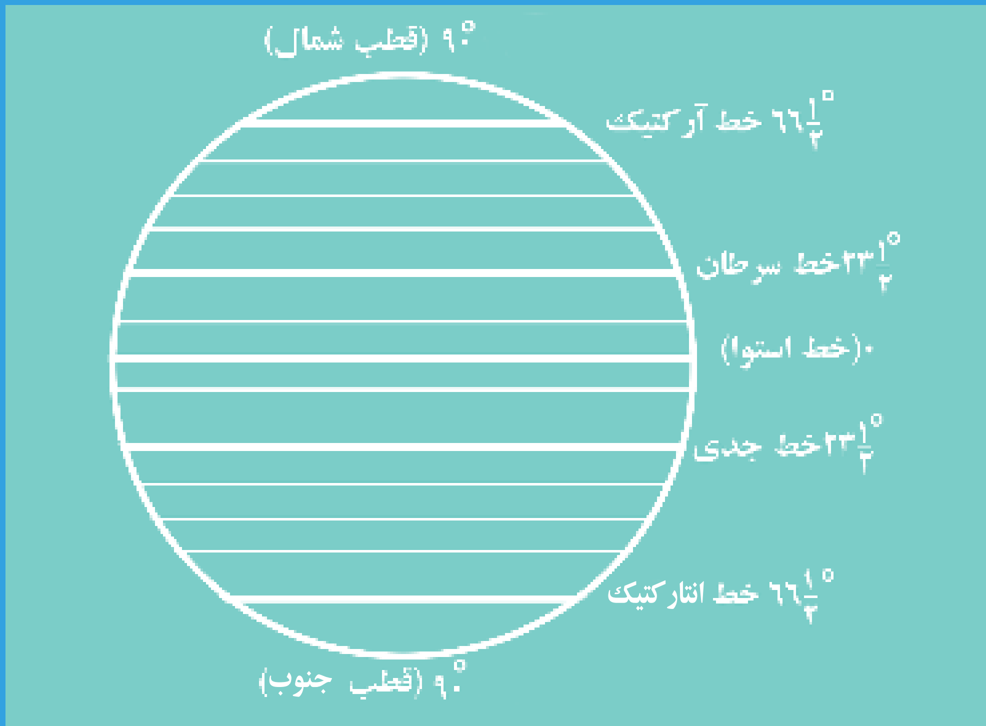
سؤال‌ها

۱- در نیم کرهٔ شمالی کدام قطعات خشکه وجود دارد؟
۲- در نیم کرهٔ جنوبی کدام ابحار موقعیت دارد؟
۳- آسترالیا در کدام نیم کرهٔ واقع است؟
۴- افغانستان در کدام نیم کرهٔ موقعیت دارد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان شکل نیم کرهٔ شمالی و جنوبی را با قطعات خشکه و ابحار در کتابچه‌های خود ترسیم کنند.

قطب شمال و قطب جنوب زمین

آیا می‌دانید که در کدام قسمت زمین شش ماه شب می‌باشد؟

قطب شمال و جنوب

اگر به شکل کرهٔ زمین دقت شود دیده می‌شود که خط استوا از شرق به غرب زمین را به دو حصهٔ مساوی تقسیم می‌کند که قسمت شمالی آن به نام نیم‌کرهٔ شمالی و قسمت جنوبی آن به‌نام نیم‌کرهٔ جنوبی یاد می‌شود. خط استوا صفر درجهٔ عرض‌البلد بوده که نود درجه در شمال و نود درجه در جنوب کره زمین وجود دارد؛ اما انتهای نود درجهٔ عرض‌البلدها انجام قطب‌های زمین را تشکیل می‌دهد.

قطب شمال و جنوب

قطب شمال نقطهٔ آخری محور در شمال است که عرض‌البلد آن نود درجهٔ شمالی است؛همچنین قطب جنوب نقطهٔ آخری محور زمین در جنوب است که عرض‌البلد آن نود درجهٔ جنوبی می‌باشد. از این سبب عرض‌البلد صفر (خط استوا) خیلی طویل بوده، عرض‌البلد ۴۵ درجه طول متوسط و عرض‌البلد ۹۰ درجهٔ قطبین کوچک‌ترین عرض‌البلدها به شمار می‌رود که طول آن به صفر می‌رسد.

دایرهٔ آرکتیک

دایرهٔ قطب شمال (آرکتیک) عرض‌البلد $66\frac{1}{2}$ درجهٔ شمالی است.

دایرهٔ انتارکتیک

دایرهٔ قطب جنوب (انتارکتیک) عرض‌البلد $66\frac{1}{2}$ درجهٔ جنوبی است.

محور زمین

هرگاه نقطهٔ آخری قطب شمالی را به قطب جنوبی وصل نماییم،خطی که این دو نقطه را وصل می‌کند به نام محور زمین یاد می‌شود. انجام شمال محور را به نام قطب شمال و انجام جنوب محور را به نام قطب جنوب یاد می‌کنند. قطب شمال جغرافیایی متوجه به ستارهٔ قطب است که محور زمین را از حالت عمود به زاویهٔ $23\frac{1}{2}$ درجه طرف راست میلان داده است. قطب شمال جغرافیایی را به استقامت ستارهٔ قطب در موازات به دب اصغر در فضای آسمان صاف در شب می‌توانیم تعیین موقعیت نماییم.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دوگروه تقسیم شوند؛ یک گروه راجع به محور زمین وگروه دیگر راجع به قطب شمال با هم بحث نموده؛ سپس نمایندهٔ هرگروه نتیجهٔ بحث گروه خود را در صنف به دیگران شرح دهد.

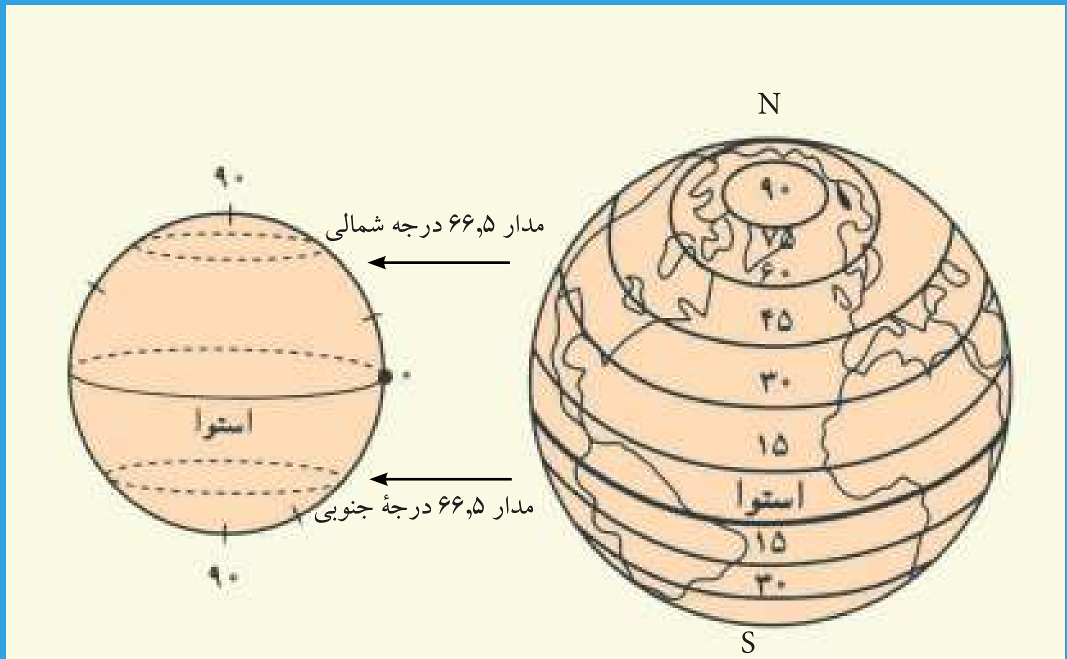
سؤال‌ها

۱- قطب شمال در کدام درجهٔ عرض‌البلد قرار دارد؟
۲- قطب جنوب در کدام حصهٔ زمین واقع است؟
۳- ستارهٔ قطب به استقامت کدام حصهٔ زمین است؟
۴- به کدام عرض‌البلد، خط استوا گفته می‌شود؟

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد شکل کرهٔ زمین را در کتابچهٔ خود ترسیم کرده، نیم کرهٔ شمالی و جنوبی را در آن مشخص سازد.

عرض‌البلد

عرض‌البلد

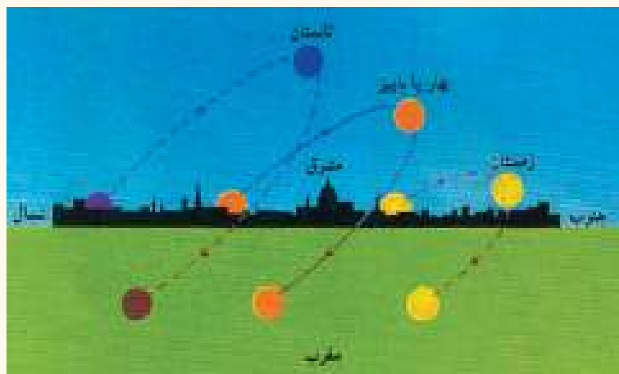
آیا می‌دانید که دایره‌های عرض‌البلد چیست و چه اهمیت دارد؟

دایره‌هـــای عرض‌البلد را دایره‌های موازی نیز می گویند؛ زیرا تمام این خطوط موازی به خط استوا استند که در روی نقشه و مجسمهٔ کره زمین به وضاحت دیده می‌شوند.

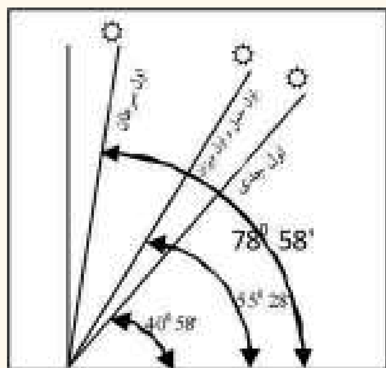
عرض‌البلد دایره‌هایی را گویند که موازی به خط استوا استقامت شرق- غرب را دارند، موازی همدیگرنیز بوده و به دایره‌های طول‌البلد عمود می باشند. چون زمین کروی است، بزرگ‌ترین دایره عرض‌البلد، خط استوا است و مبدأ عرض‌البلدها محسوب می‌شود؛ بنابر آن صفر درجه قبول شده است. عرض‌البلدهای شمال استوا را عرض‌البلدهای شمالی گویند که به حرف (N) نشان داده می‌شود و عرض‌البلدهای جنوب استوا را عرض‌البلدهای جنوبی گویند که به حرف (S) ارائه می‌شـــود. هر درجهٔ عرض‌البلد به ۶۰ دقیقه و هر دقیقه به ۶۰ ثانیه تقسیم شده که در نقشه‌ها به حساب درجه، دقیقه و ثانیه معرفی می‌شوند.

اگر در شکل توجه شود ۹۰ درجهٔ عرض‌البلد در نیم کرهٔ شمالی و ۹۰ درجه در نیم کرهٔ جنوبی وجود دارد. بزرگ‌ترین دایرهٔ عرض‌البلد را خط استوا گویند که کرهٔ زمین را به دو حصهٔ مساوی تقسیم می کند و عبارتند از: نیم کرهٔ شـــمالی و نیم کرهٔ جنوبی. کوچـــک ترین دایرهٔ عرض‌البلد نود

میل زاویهٔ آفتاب در فصل‌های مختلف سال

زاویهٔ تابش آفتاب در ساعت ۱۲:۰۰ ظهر بالای عرض‌البلد ۳۴ درجه و ۳۲ دقیقهٔ کابل در فصل‌های مختلف سال

درجهٔ شمالی و جنوبی است، که طول آن به صفر می‌رسد باید یادآور شد که بالای دایرهٔ استوا در اول حمل و میزان و بالای دایرهٔ سـرطان در اول سرطان و بالای دایرهٔ جدی در اول جدی شعاع آفتاب عمود می‌تابد.

از همین سبب است که میل اشعهٔ آفتاب و موقعیت آن در هر فصل مختلف است. توجه شود که تفاوت میل اشعهٔ آفتاب، در تغییر فصل‌ها و نشو و نمای نباتات و مناطق اقلیمی اثر مهم دارد؛ به‌خصوص در مناطق معتدله و مناطق قطبی.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروپ تقسیم شوند، گروه اول دایره‌های عرض‌البلد شمالی و گروه دوم دایره‌های عرض‌البلد جنوبی را ترسیم کنند؛ سپس از هر گروه یک نفر و اشکال را در مقابل صنف به دیگران توضیح نماید.

سؤال‌ها

۱- دایرهٔ استوا را تعریف نمایید.

۲- دایرهٔ سرطان از کدام درجه می‌گذرد؟

الف) ۳۳ $\frac{۱}{۲}$ ب) ۲۳ $\frac{۱}{۲}$ شمالی ج) ۲۳ $\frac{۱}{۲}$ جنوبی

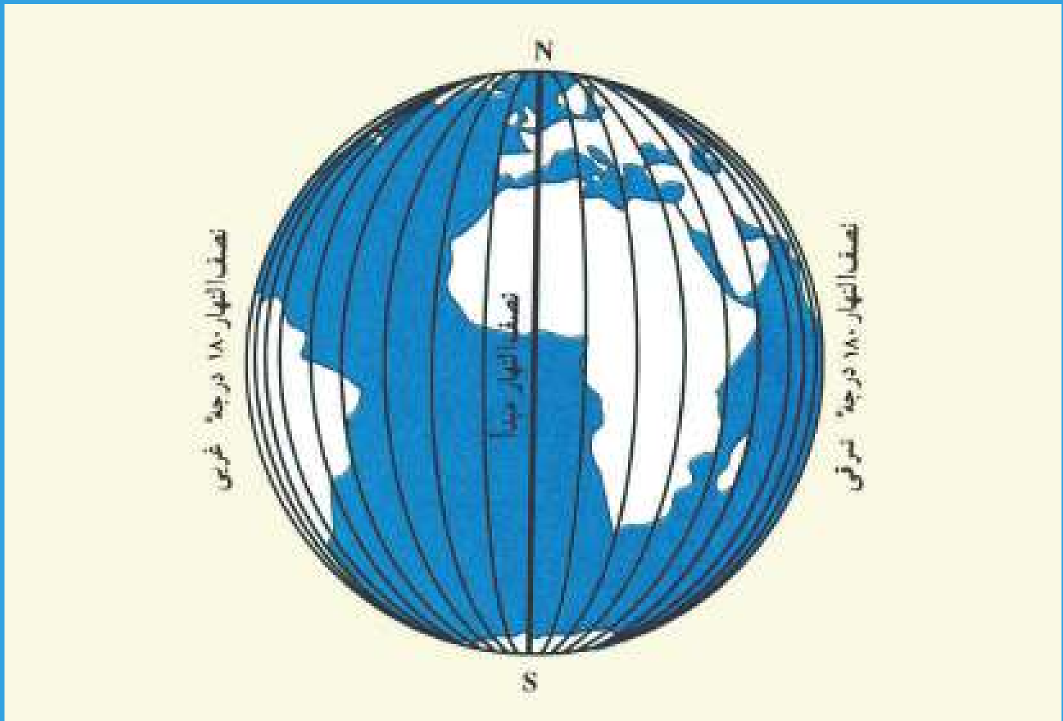
۳- دایره‌های قطبین کدام عرض‌البلدها را نشان می‌دهد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان دایره‌های عرض‌البلد را در یک کره ترسیم کنند و دایره‌های مهم آن را نام بگیرند.

درس هفتم

دانستن طول‌البلد چه اهمیت دارد؟

طول‌البلد

آیا می‌دانید که مبدأ طول‌البلدها کدام خط است؟

بر روی نقشه‌های جغرافیایی خطوطی رسم شده که توسط آن بالای نقشه، هر نقطهٔ روی زمین را که خواسته باشیم پیدا کرده می‌توانیم.

این خطوط دایره‌های طول‌البلد و عرض‌البلد می‌باشند که به اصطلاح کمیات وضعیهٔ جغرافیایی نیز یاد می‌شوند. زمین دو قطب دارد؛ قطب شمالی و قطب جنوبی. آن خطوط فرضی که از قطب شمال شروع شده و تا قطب جنوب می‌رسند به نام خطوط طول‌البلد (نصف النهار) یاد می‌شوند. چون محیط یک دایره (۳۶۰) درجه است بنا بر آن تعداد مجموعی طول‌البلدها (۳۶۰) درجه می‌باشد.

خط طول‌البلدی که از شهر گرینویچ لندن می‌گذرد مبدأ طول‌البلدها بوده و صفر درجه قبول شده است، که (۱۸۰) درجهٔ طول‌البلد آن به طرف شرق گرینویچ لندن موقعیت دارد و به نام طول‌البلدهای شرقی و (۱۸۰) درجهٔ دیگر آن که به طرف غرب گرینویچ موقعیت دارد

به نام طول‌البلدهای غربی یاد می‌شود. هر درجهٔ طول‌البلد به ۶۰ دقیقه و هر دقیقهٔ آن به ۶۰ ثانیه تقسیم می‌شود.

خطوط طول‌البلد به تنهایی خود تفاوت وقت را در مناطق مختلف جهان نشان می‌دهد. تقاطع خطوط طول‌البلد و عرض‌البلد یکجا بالای نقشه‌ها موقعیت جاها را نشان می‌دهد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شده، هر گروهی از شاگردان کرهٔ زمین را رسم نمایند و بالای آن قطب شمال و قطب جنوب، خط طول‌البلد گرینویچ و طول‌البلدهای شرقی و غربی را نشان بدهند؛ سپس یک یک نفر به نماینده‌گی از گروه موضوع را به سایر شاگردان در صنف توضیح دهند.

سوال‌ها

۱- توسط تقاطع کدام خطوط یک نقطه را بالای نقشه پیدا کرده می‌توانیم؟
۲- تعداد مجموعی طول‌البلدها چند درجه است و چرا؟
۳- طول‌البلد صفر درجه از کدام شهر مهم می‌گذرد؟
۴- تفاوت وقت در جهان توسط کدام خطوط نشان داده می‌شود.

فعالیت خارج صنف

خلص درس امروز را در پنج سطر در کتابچه‌های تان بنویسید.

درس هشتم

حرکت وضعی زمین و نتایج آن

کرهٔ زمین و سمت حرکت وضعی از غرب به شرق

چه نتایجی از حرکت وضعی زمین به وجود می‌آید؟

زمیـن دو نوع حرکت مهـم دارد: حرکت وضعی و حرکت انتقالـی. زمین در مدت ۲۴ ساعت به دور محور خود می‌چرخد و یک دور کامل خود را تکمیل می‌کند، که این حرکت به نام حرکت وضعی زمین یاد می‌شـود. از نتایج حرکت وضعی زمین به وجود آمدن شب و روز اسـت. آفتاب همیشـه در یک طول‌البلد در حالت طلوع و به جهت مخالف آن در یک طول‌البلـد در حالت غروب می‌باشـد؛ بنابر این در تمام طول‌البلدها شـب و روز پی هم واقع می‌شـود. کرهٔ زمین که شـامل ۳۶۰ درجهٔ طول‌البلد است، در مدت ۲۴ ساعت از مقابل شعاع آفتاب عبور می‌کند؛ بنابراین در مدت یک سـاعت ۱۵ درجهٔ طول‌البلد از مقابل شعاع آفتاب می‌گذرد.

(طول‌البلد)°۱۵=۲۴÷°۳۶۰

یک درجهٔ طول‌البلد در مدت ۴ دقیقه از مقابل شعاع آفتاب می‌گذرد.(دقیقه) ۴َ= °۱۵÷َ۶۰

نخست طول‌البلدهای شرقی از مقابل شعاع آفتاب می‌گذرند و بعد به تعقیب آن طول‌البلدهای غربی؛ بنابراین وقت طول‌البلدهای شـرقی ناوقت‌تر از طول‌البلدهای غربی می‌باشد. مثلاً: شهر کابل که در ۶۹ درجهٔ طول‌البلد شرقی واقع است و شهر مکهٔ معظمه که در طول‌البلد ۴۰ درجهٔ شرقی موقعیت دارد، تفاوت وقت بین آن‌ها چند ساعت خواهد بود؟

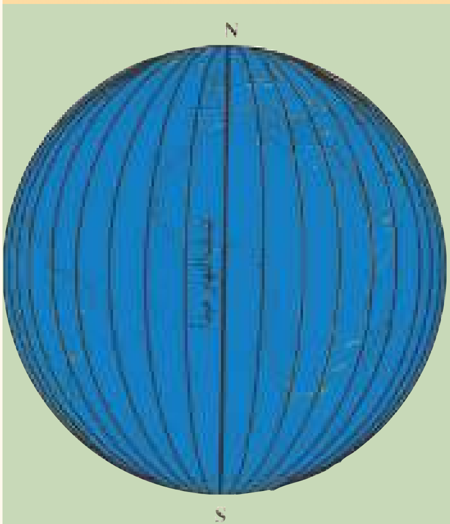
یک ساعت و پنجاه و شش دقیقه ($69^\circ-40^\circ=29^\circ\times 4=116'\div 60'=1/56'$)
بنابر این تفاوت وقت بین کابل و شــهر مکهٔ معظمه یک ساعت و پنجاه و شش دقیقه است که در این صورت اگر در کابل ساعت ۵۶ : ۱ دقیقهٔ بعد از ظهر باشد، در شهر مکهٔ معظمه ساعت ۱۲ ظهر خواهد بود.

در صــورت پیدا نمودن وقت یک منطقــه، درجهٔ طول‌البلد آن را از نقشــه پیدا می‌کنیم؛ بعد تفاوت هر درجه را با شــهر خود مقایســه می‌کنیم؛ چون هر درجه در چهار دقیقه از مقابل آفتــاب می‌گذرد آن را ضــرب در ۴ دقیقه می‌کنیم. به این صورت تفاوت وقت بین دو منطقه پیدا می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چند گروه تقسیم شوند. هرگروه تفاوت وقت بین شهر گرینویچ لندن که در صفر درجهٔ طول‌البلد و شهر کابل را که در ۶۹ درجهٔ شرقی واقع است محاسبه کرده، جواب صحیح را در پیش روی صنف شرح دهند.

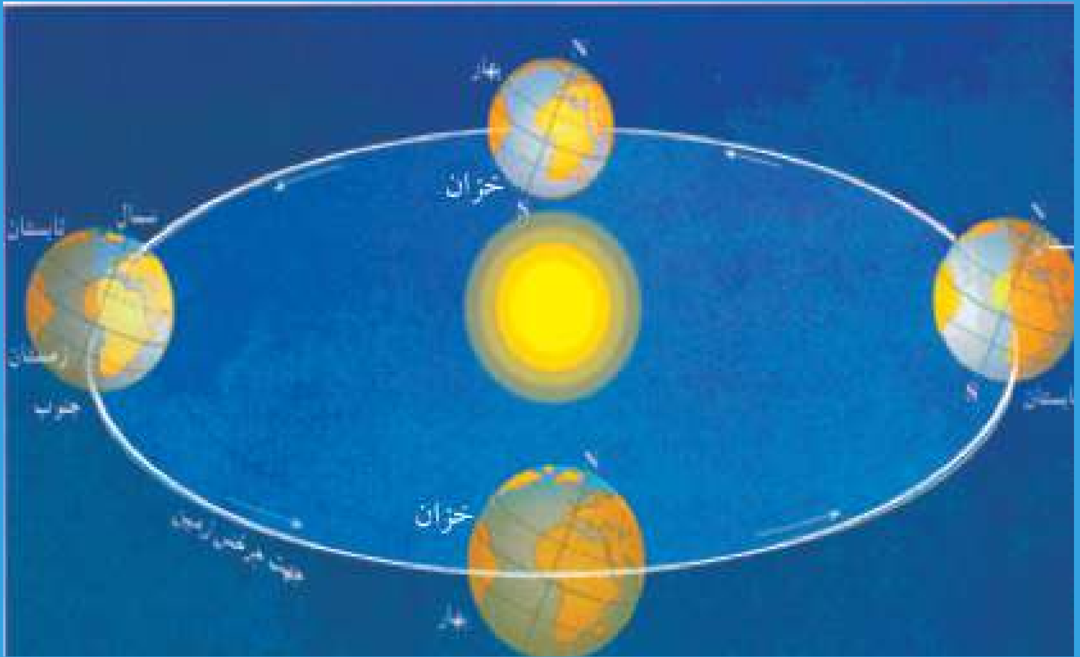

سؤال‌ها

۱- زمین چند نوع حرکت دارد؟
۲- حرکت وضعی زمین چگونه یک حرکت است؟
۳- در مدت ۲۴ ساعت چند درجهٔ طول‌البلد از مقابل شعاع آفتاب می‌گذرد؟

درس نهم

حرکت انتقالی زمین

حرکت انتقالی زمین

آیا می‌دانید که چهار فصل سال در اثر کدام حرکت زمین به وجود می آید؟

حرکت انتقالی زمین به دور آفتاب صورت می گیرد و مدار آن بیضوی است. آفتاب در یکی از محراق‌های بیضوی قرار دارد؛ از این سبب فاصلهٔ زمین از آفتاب در تابستان و زمستان تفاوت دارد. نزدیکترین فاصلهٔ آن به آفتاب ۱۴۷ میلیون کیلومتر و دورترین فاصلهٔ آن ۱۵۲ میلیون کیلومتر است. حرکت زمین در بالای مدار به سرعت ۳۰ کیلومتر فی ثانیه صورت می گیرد.

- در فصل بهار، اشعهٔ آفتاب بالای خط استوا عمود است و آن هم در اول حمل.
- در اول سرطان، شروع فصل تابستان، شعاع آفتاب بالای دایرهٔ سرطان عمود می تابد.
- در اول میزان، فصل خزان، شعاع آفتاب بالای دایرهٔ استوا عمود می‌باشد.
- در اول جدی، شروع فصل زمستان، شعاع آفتاب بالای دایرهٔ جدی عمود می‌باشد.
- از جانب دیگر در اول سرطان شعاع آفتاب از عقب دایرهٔ آرکتیک ($۶۶\frac{۱}{۲}^\circ$ درجهٔ عرض‌البلد)

شمالی مماس می‌گذرد و قطب شمال تماماً تحت اشعهٔ آفتاب قرار می‌گیرد؛ اما در قطب جنوب اشعهٔ آفتاب ناپدید می‌شود؛ بنا بر آن در قطب شمال روزهای شش ماه و در قطب جنوب شب‌های شش ماه رخ می‌دهد.

• بر خلاف در اول جدی شعاع آفتاب از عقب دایرهٔ آنتارکتیک ($66\frac{1}{2}^{\circ}$ درجهٔ عرض‌البلد) جنوبی مماس گذشته قطب جنوب تماماً توسط اشعهٔ آفتاب روشن می‌گردد و روزهای شش ماه در قطب جنوب رونما می‌شود، که این وضع بر خلاف قطب شمال می‌باشد.

• اول حمل را اعتدال بهار و اول میزان را اعتدال خزان گویند.[1]

• اول سرطان را انقلاب شمسی تابستان و اول جدی را انقلاب شمسی زمستان می‌نامند[2].

رفت و برگشت شعاع آفتاب جانب خط سرطان و خط جدی در دوازده ماه تکمیل می‌گردد و در عرض‌البلدهای متوسط چهار فصل (بهار، تابستان، خزان و زمستان) به وضاحت دیده می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان حرکت انتقالی زمین را روی کاغذ ترسیم کنند و راجع به آن در صنف برای همصنفان خود توضیح دهند.

سؤال‌ها

۱- دایرهٔ آرکتیک در کدام حصهٔ زمین واقع شده است؟
۲- دایرهٔ سرطان چه اهمیت دارد؟
۳- اعتدال بهار چیست؟
۴- انقلاب شمسی تابستان چه وقت صورت می‌گیرد؟
۵- روزهای شش ماه در نیم کرهٔ شمالی چه وقت به وجود می‌آید؟

فعالیت خارج صنف

مطلبی در ارتباط با حرکات زمین تهیه کرده و در صنف ارائه نمایید.

---

۱. اعتدال بهار را اعتدال ربیعی Vernal Equinox و اعتدال خزان را اعتدال خریف Autumnal Equinox می‌نامند.
۲. انقلاب شمسی تابستان را Summer Solstice یا انقلاب سیفی و انقلاب زمستان را Winter Solstice یا شتوی نیز می‌گویند.

خلاصهٔ فصل

- جغرافیه علمی است که روابط متقابل انسان و محیط طبیعی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. با مطالعه علم جغرافیه در مورد مناطق دور دست معلومات صحیح و علمی به دست می‌آوریم.
- زمین که از جملهٔ سیارات نظام شمسی است شکل کروی دارد. خط استوا دایرهٔ فرضی یی است که زمین را به دو نیم‌کرهٔ شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.
- دایرهٔ خط سرطان، خطی فرضی یی است که در ۲۳ $\frac{۱}{۲}$ درجهٔ عرض‌البلد شمالی موقعیت دارد و در اول سرطان شعاع آفتاب بالای آن عمود می‌تابد.
- دایرهٔ خط جدی، خطی فرضی‌یی است که در ۲۳ $\frac{۱}{۲}$ درجهٔ جنوبی موقعیت دارد و در اول جدی شعاع آفتاب بالای آن عمود می‌تابد. منطقهٔ مدارین ساحهٔ بین خط سرطان و خط جدی است. منطقهٔ معتدله شمالی و جنوبی در هر دو نیم‌کره بین خطوط عرض‌البلد ۲۳ $\frac{۱}{۲}$ درجه و ۶۶ $\frac{۱}{۲}$ درجه واقع شده و اقلیم معتدل دارند.
- مناطق سرد در هر دو نیم‌کره بین عرض‌البلدهای ۶۶ $\frac{۱}{۲}$ درجهٔ قطب شمال و قطب جنوب واقع اند، که اقلیم سرد دارند.
- از خط استوا به طرف شمال را به نام نیم‌کرهٔ شمالی و از خط استوا به طرف جنوب را به نام نیم‌کرهٔ جنوبی یاد می‌کنند. از دایرهٔ قطب شمال (آرکتیک) تا به عرض‌البلد نود درجهٔ شمالی را قطب شمال و از دایرهٔ قطب جنوب(آنتارکتیک) تا به عرض‌البلد نود درجهٔ جنوبی را قطب جنوب گویند.
- عرض‌البلد ۶۶ $\frac{۱}{۲}$ درجهٔ شمالی به نام دایرهٔ قطب شمال (آرکتیک) و عرض‌البلد ۶۶ $\frac{۱}{۲}$ درجهٔ جنوبی به نام دایرهٔ قطب جنوب (آنتارکتیک) یاد می‌شود.
- محور زمین خط فرضی یی است که قطب شمال و قطب جنوب را به شکل مستقیم با هم وصل می‌کند و زمین به دور آن از غرب به طرف شرق می‌چرخد.
- خطوطی که از شرق به غرب در کرهٔ زمین امتداد دارند و موازی به خط استوا استند به نام خطوط عرض‌البلد یاد می‌شوند که ۹۰ درجهٔ آن به طرف شمال خط استوا و ۹۰ درجه آن به طرف جنوب خط استوا موقعیت دارد.
- خطوطی که قطب شمال را به قطب جنوب وصل می‌کنند به‌نام طول‌البلد یاد می‌شوند. خطی که از گرینویچ لندن می‌گذرد صفر درجهٔ طول‌البلد قبول شده که ۱۸۰ درجه به‌طرف شرق آن به‌نام طول‌البلدهای شرقی و ۱۸۰ درجه به طرف غرب آن به نام طول‌البلدهای غربی یاد می‌شوند.
- زمین در مدت ۲۴ ساعت به دور خود چرخ می‌خورد که این حرکت به نام حرکت وضعی زمین یاد می‌شود و در نتیجه آن شب و روز به وجود می‌آید. زمین در مدت ۳۶۵ روز و ۶ ساعت به دور آفتاب می‌چرخد که این حرکت به نام حرکت انتقالی زمین یاد می‌شود و در نتیجه آن چهار فصل سال به وجود می‌آید.

فصل دوم
جغرافیای افغانستان

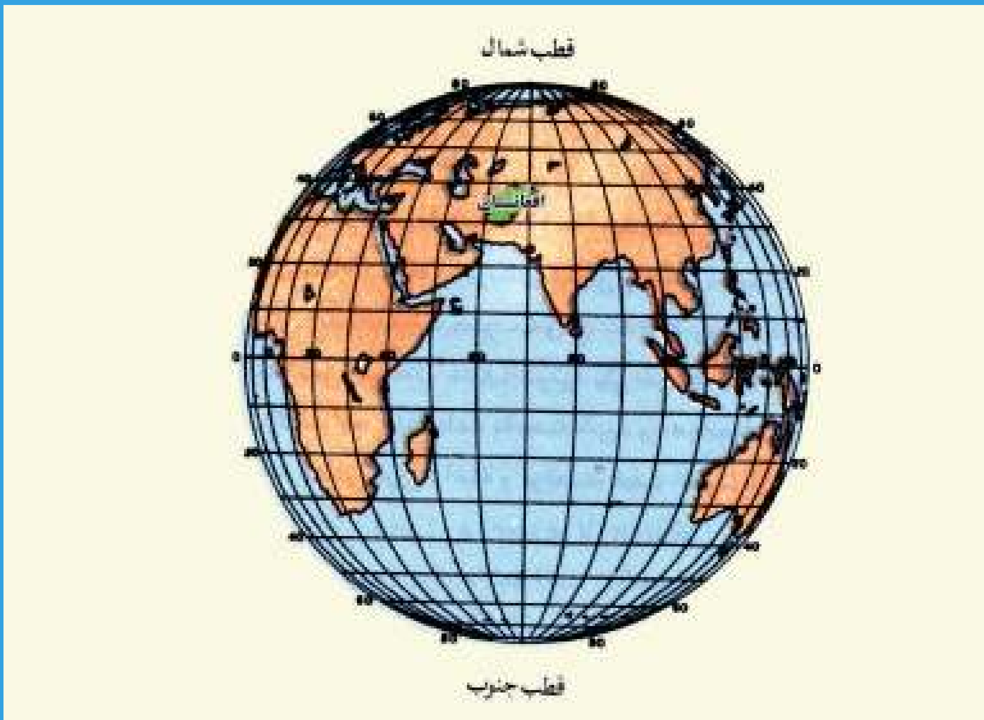
بعد از خواندن این فصل از شاگردان انتظار می‌رود که:

- ساختمان طبیعی کشور را بدانند.
- با اقلیم افغانستان آشنا شوند.
- راجع به کوه‌ها و دریاهای مشهور افغانستان معلومات پیدا کنند.
- با حوزه‌های آبگیر افغانستان و بزرگ‌ترین دریاهای آن آشنا شوند.
- در مورد جهیل‌های افغانستان آگاهی یابند.
- با نفوس و قوای بشری افغانستان آشنا شوند.
- با زبان‌ها و دین مردم افغانستان آشنا شوند.
- با جغرافیای اقتصادی و زراعت در افغانستان آشنا شوند .
- با انواع نباتات صنعتی آشنا شوند.
- با نباتات طبی آشنا شوند.
- به مالداری و تربیهٔ حیوانات علاقمندی پیدا کنند.
- با جنگل‌ها و علفچرها که ثروت‌های طبیعی‌اند آشنا شوند.
- به منابع معدنی علاقمند شوند.
- به اهمیت تجارت پی ببرند.
- اهمیت و انواع حمل و نقل را بدانند.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی ذیل دست یابند:

- تحلیل خصوصیت‌های نفوس در افغانستان
- تفسیر اختلاف تراکم نفوس از یک منطقه به منطقهٔ دیگر
- توزیع ثروت‌های معدنی روی نقشه

موقعیت و حدود افغانستان

به مودل کرۀ زمین نظر اندازید که افغانستان در کدام قسمت قارۀ آسیا و جهان موقعیت دارد؟

افغانستان کشوری است کوهستانی، که در جنوب بر اعظم آسیا در نیم کرۀ شمالی (از خط استوا به طرف شمال) و نیم کرۀ شرقی (از خط گرینویچ لندن به طرف شرق) موقعیت دارد. مساحت افغانستان بیش از ۶۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع است. کشور ما افغانستان از چهار طرف با خشکه احاطه شده است و به بحر آزاد راه ندارد. نزدیکترین فاصلۀ آن به بحیره عرب تقریباً به ۴۰۰ کیلو متر می‌رسد.

نقشۀ سیاسی آسیا

به طرف شمال افغانستان جمهوریت‌های تاجکستان، ازبکستان و ترکمنستان آسیای میانه موقعیت دارند. سرحدات کشور ما در سمت‌های جنوب و شرق با جمهوری اسلامی

پاکستان به واسطهٔ خط تحمیلی دیورند نشانی شده است که مردم افغانستان آن را به رسمیت نشناخته اند. به‌طرف غرب کشور ما جمهوری اسلامی ایران موقعیت دارد.

در سمت شمال‌شرق، کشور ما به یک فاصلهٔ کم با جمهوری چین هم‌سرحد می‌باشد. کشورهای آسیای میانه هم به بحر آزاد راه ندارند؛ از این سبب تجارت آن‌ها از راه افغانستان با ممالک جنوبی قارهٔ آسیا صورت می گیرد که این موضوع به موقعیت افغانستان اهمیت خوبی می دهد.

فعالیت داخل صنف

از روی نقشه پیدا کنید که افغانستان با کدام کشورها بیشترین سرحد را دارد؛ به ترتیب از بیشترین آغاز کنید:

- پاکستان
-
-

سؤال‌ها

۱- افغانستان در کدام قسمت براعظم آسیا موقعیت دارد؟
۲- افغانستان در کدام قسمت جهان موقعیت دارد؟
۳- مساحت افغانستان چقدر است؟
۴- افغانستان محاط به خشکه است یا متصل بحر؟ نزدیکترین فاصلهٔ آن با کدام بحیره و چقدر است؟
۵- به طرف شمال افغانستان کدام کشورها قرار دارند؟ هریک را نام گرفته، در نقشه نشان دهید.
۶- افغانستان به طرف شمال‌شرق با کدام مملکت هم‌سرحد است؟ در نقشه نشان دهید.

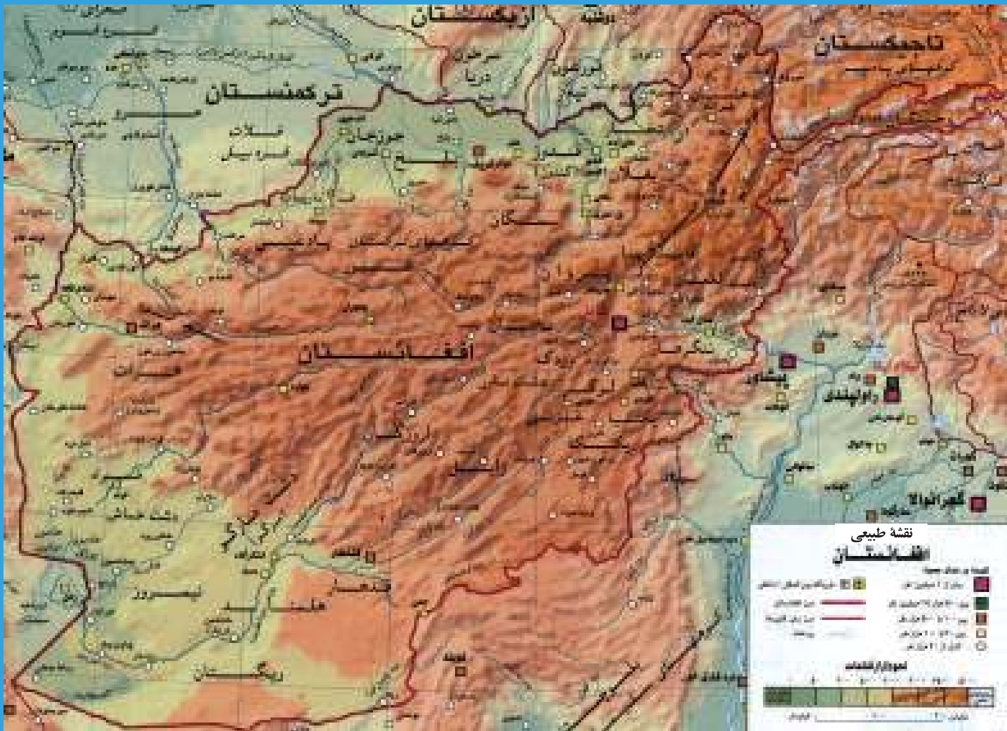

فعالیت خارج صنف

کشورهای اسلامی همجوار افغانستان را با سمت و موقعیت آن‌ها در کتابچه‌های‌تان فهرست نموده، در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف ارائه دهید.

درس یازدهم

جغرافیای طبیعی

نقشهٔ طبیعی افغانستان

راجع به وضع طبیعی افغانستان چه می‌دانید؟

به نقشه توجه کنید، یک سوم حصهٔ خاک کشور ما کوهستانی بوده و بخشی هم مناطق هموار را تشکیل داده‌است.

سلسله‌کوه‌های هندوکش، کوه بابا، سفیدکوه و سیاه‌کوه، تیربند ترکستان، سپین‌غر و تورغر مناطق بلند را تشکیل داده اند.

این کوه‌ها در نواحی مرکزی، شمال‌شرقی و شرقی کشور قرار دارند. مناطق بلند کوهستانی در زمستان هوای بسیار سرد دارد و بارنده‌گی زیاد آن به شکل برف می‌باشد، برف‌ها در کوه‌ها ذخیره شده منابع اصلی آب دریاها را در موسم بهار و تابستان برای مناطق هموار می‌سازد.

دریاهای زیادی از این سلسله‌کوه‌های افغانستان سرچشمه می‌گیرد که مردم برای نوشیدن و آبیاری مزارع خود از آب آن‌ها استفاده می‌کنند.

در بالای یک تعداد از دریاهای افغانستان بندهای برق ساخته شده است تا از یک طرف از برق آن‌ها استفاده کنیم و از طرف دیگر از ذخیرهٔ آب آن‌ها به آبیاری زمین‌های زراعتی بپردازیم.

سطوح مرتفع

اراضی همواری که در بین کوه‌ها واقع شده و نسبت به مناطق اطراف خود بلندتر باشند به نام سطوح مرتفع یاد می‌شوند. مشهورترین سطوح مرتفع کشور ما عبارت اند از: سطح مرتفع پامیر، واخان و سطح مرتفع مرکزی.

سطح مرتفع پامیر در مرکز براعظم آسیا موقعیت دارد، که بلندی آن از سطح بحر بین ۶۰۰۰ الی ۷۰۰۰ متر بوده و به نام بام دنیا شهرت دارد. یک قسمتی از این سطح مرتفع در خاک افغانستان واقع است.

دشت‌ها

ساحهٔ جنوب‌غربی کشور که دارای آب و هوای گرم و خشک است، بارنده‌گی در آن کم است. در این نواحی دشت‌های مارگو، سیستان و بکوا واقع اند. دشت‌های دیگر کشور ما عبارت اند از:

همدم‌آب در هرات، چمتله در کابل، کیلگی در بغلان، گمبیری در لغمان، دشت سقاوه در لوگر، دشت توپ در وردک و دشت لیلی در جوزجان.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد کوه‌های افغانستان و شکل افتاده‌گی و موقعیت آن، گروه دوم در مورد سطوح مرتفع افغانستان و گروه سوم در مورد دشت‌های افغانستان با هم بحث نموده؛ سپس نمایندهٔ هر گروه موضوع را در پیش روی صنف تشریح نمایند.

سؤال‌ها

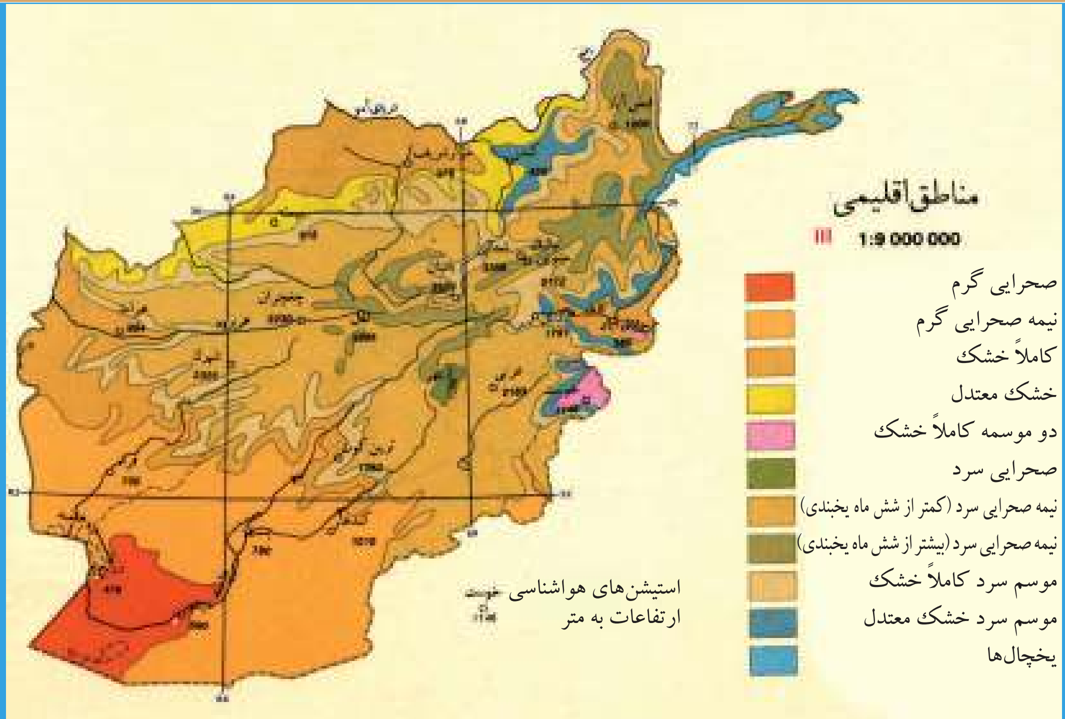
۱- مشهورترین کوه‌های افغانستان را نام بگیرید.
۲- سطوح مرتفع یعنی چه؟ معلومات دهید.
۳- سطوح مرتفع کشور را نام بگیرید.
۴- بلندترین سطح مرتفع چه نام دارد و چقدر بلندی دارد؟
۵- دشت‌های مهم کشور را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

کوه‌ها، دریاها و دشت‌های محل خویش را نام گرفته، در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بیان دارید.

درس دوازدهم

راجع به اقلیم افغانستان چه می‌دانید؟

نقشهٔ اقلیمی افغانستان با خطوط عرض‌البلد

آیا می‌دانید که کشور ما در کدام منطقهٔ اقلیمی موقعیت دارد؟

کلمهٔ اقلیم ریشهٔ لاتین داشته از کلایما (Klima) گرفته شده که مفهوم میلان شعاع آفتاب را وانمود می کند. میلان شعاع آفتاب در نقاط مختلف سطح زمین از هم فرق می کند.

اقلیم عبارت از مطالعهٔ حد وسط تمام حالات جوی یک محل در مدت ۳۰ سال است که در وقت و جای معین اوصاف جداگانه را اختیار می کند.

افغانستان از نظر موقعیت جغرافیایی و ساختمان طبیعی به شش منطقهٔ اقلیمی ذیل تقسیم شده است:

۱- اقلیم صحرایی

نواحی جنوب‌غربی کشور؛ مثل: گرشک، نیمروز و جنوب فراه را در بر دارد. بارنده گی در این نواحی کم است و در زمستان برف در آن مناطق نمی‌بارد. گرمی زیاد و بارنده گی کم از خصوصیات آن است.

مناطق صحرایی افغانستان

تفاوت هوا بین شب و روز آن زیاد است؛ چنانچه هوای شب‌ها خیلی سرد و از روزها بسیار گرم می‌باشد. دشت‌های مارگو، بکوا، خاشرود و سیستان در این مناطق واقع اند. در این نواحی انواع بته‌های خاردار که در مقابل خشکی و کمی رطوبت مقاومت دارند، می‌رویند.

۲- اقلیم کوهستانی

ارتفاعات در تغییرات اقلیم سطح زمین تأثیر زیاد دارد که منجر به تشکیل اقلیم سرد کوهستانی می‌شود. از این‌که حرارت هوا در هر هزار متر ارتفاع حدود شش درجهٔ سانتی‌گراد کاهش می‌یابد و میزان بارش برف و باران افزایش می‌یابد. به همین دلیل در مناطق بلند کوهستانی با هوای سرد مواجه می‌شوید.

بخش زیاد بارنده‌گی در این نواحی به صورت برف می‌باشد.

درخت‌های مدیترانه‌یی

این برف‌ها در کوه‌ها ذخیره شده، منبع اصلی دریاها را تشکیل می‌دهد.

آب و هوای مناطق مرکزی هندوکش و سالنگ‌ها نمونهٔ این نوع اقلیم در کشور است.

۳- اقلیم مدیترانه‌یی

منطقهٔ اقلیم مدیترانه‌یی تابستان خشک و بسیار گرم دارد.

بارنده‌گی آن اکثراً به شکل باران در زمستان صورت می‌گیرد.

برنج، نیشکر و میوه‌های خاندان ستروس در آن می‌روید. ولایات ننگرهار و لغمان دارای اقلیم نوع مدیترانه‌یی است.

٤- اقلیم مونسونی

بعضی مناطق ولایات پکتیا، خوست و ننگرهار دارای اقلیم مونسونی است. در این نواحی در تابستان باران می‌بارد.هوای مرطوب این نواحی مساعدترین منطقه برای رشد درخت‌های ارچه، بلوط، جلغوزه و قهوه می‌باشد. اکثر جنگل‌های طبیعی وطن‌ما در همین منطقه ها واقع شده است.

٥- اقلیم ستپی (علفزار)

بارنده گی در این مناطق بیشتر در زمستان صورت می‌گیرد. در این مناطق علفزارها خوب نشو و نما دارند. این مناطق برای انکشاف زراعت و پرورش حیوانات بسیار مناسب است. در این مناطق ولایات بغلان، قندز، فاریاب، پروان، غزنی، کاپیسا، کابل و هرات شامل اند.

تصویر یک علفزار ستپی

٦- اقلیم کوهستانی (آلپی)

مناطق مرتفع بلند که ساحۀ جنگل‌ها و درخت‌ها در آن به پایان رسیده و نباتات به شکل علف و بته در آن روییده باشند، اقلیم توندراآلپی را تشکیل می دهند.

در این مناطق برف زیاد می‌بارد و زمستان آن بسیار سرد و طولانی و تابستان آن معتدل و کوتاه است. به دلیل سردی زیاد هوا درخت در آن نمی‌روید. مناطق پامیر در بدخشان، نقاط مرتفع هندوکش و ناور غزنی در این منطقه موقعیت دارند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد اقلیم و اقلیم صحرایی، گروه دوم در مورد اقلیم کوهستانی و اقلیم مدیترانه‌یی و گروه سوم در بارهٔ اقلیم مونسونی، اقلیم ستپی و اقلیم توندراآلپی، با هم بحث نموده؛ سپس از هر گروه یک یک نفر موضوع خویش را در پیش روی صنف شرح دهند.

سؤال‌ها

۱- اقلیم را تعریف کنید.

۲- جدول اقلیمی افغانستان را در کتابچه‌های خود تکمیل کنید.

نام اقلیم	خصوصیات	پوشش نباتی
اقلیم صحرایی		
		پوشش نباتی مختلف
اقلیم مونسونی		
	بارنده گی در زمستان	میوه‌های خاندان ستروس

فعالیت خارج صنف

محل سکونت شما دارای کدام نوع اقلیم می‌باشد؟ در چند سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف به همصنفان تان بخوانید.

کوه‌ها

کوه‌های افغانستان

کوه‌های افغانستان چه فایده‌یی برای ما دارند؟

افغانستان کشوری است کوهستانی، که تقریباً $\frac{۱}{۳}$ حصهٔ خاک آن را کوه‌ها در برگرفته است. این کوه‌ها بیشتر در ساحهٔ مرکزی و شرقی افغانستان موقعیت دارند. بعضی از کوه‌های وطن ما پوشیده از جنگل است. درکوه‌های بلند کشور ما، برف‌های دایمی وجود دارد. این برف‌ها در فصل‌های گرم سال آب شده منبع دریاها را می‌سازند.

اگر کوه‌های بلند در افغانستان نمی‌بود، کشور ما تبدیل به یک بیابان خشک بی‌آب و علف می‌شد؛ علاوه بر آن ذخایر بزرگ مواد معدنی از قبیل آهن، مس، سرب، سنگ‌های قیمتی؛ مانند: یاقوت، لاجورد، زمرد و غیره در کوه‌های کشور ما موجود است. از این سبب کوه‌ها ثروت طبیعی افغانستان محسوب می‌شوند. موقعیت کوه‌ها در آب و هوای یک محل تأثیر زیاد دارد؛ مثلاً: در ولایت ننگرهار سلسله کوه سپین‌غر از شرق به استقامت غرب امتداد دارد، که مانع ورود بادهای مونسونی از طرف بحر هند در آن منطقه می‌گردد؛ بنابراین تنها در نقاط بلند سپین‌غر بارنده‌گی به صورت برف؛ ولی در نقاط هموار این ولایت بارنده‌گی کم و به شکل باران صورت می‌گیرد. مناطق بلند کوهستانی به نسبت جاهای پست، آب و هوای سرد دارند. کوه‌ها از لحاظ نظامی هم اهمیت دارند.

کوه‌های مهم افغانستان

۱- هندوکش

هندوکش از جملهٔ بزرگ‌ترین کوه‌های افغانستان است که از پامیر خُرد در شمال‌شرق افغانستان شروع شده به طرف جنوب‌غرب تا درهٔ بامیان امتداد دارد. این سلسله‌کوه در حصص مرکزی ساحهٔ وسیعی را در برگرفته است. هندوکش برای مطالعهٔ خوب‌تر به دو حصه تقسیم شده است: هندوکش شرقی و هندوکش غربی.

هندوکش شرقی از درهٔ زیباک بدخشان تا کوتل خاواک امتداد دارد. هندوکش شرقی بلندی زیاد دارد و بلندترین قلهٔ آن تراجمیر در چترال قرار دارد که ۷۷۵۰ متر ارتفاع دارد. بلند ترین قُلهٔ آن در خاک افغانستان به نام نوشاخ یاد شده که ۷۴۸۵ متر از سطح بحر بلندی دارد.

هندوکش غربی از کوتل خاواک تا درهٔ بامیان امتداد دارد که بلندی آن از هندوکش شرقی کمتر است؛ از همین سبب عبور و مرور از کوتل‌های آن نسبتاً آسان‌تر است.

کوتل سالنگ به ارتفاع ۳۴۰۰ متر و کوتل شیبر به ارتفاع ۳۲۰۰ متر از کوتل‌های مشهور هندوکش غربی است، که راه عبور و مرور مردم از شمال به جنوب و برعکس آن می‌باشد.

کوه‌های هندوکش

۲-کوه بابا

کوه بابا در مرکز افغانستان از شرق به غرب از کوتل حاجیگک شروع شده تا جنوب کوه حصار امتداد دارد. بلندترین قلهٔ آن به نام شاه‌فولادی یاد شده که ۵۱۴۰ متر از سطح بحر ارتفاع دارد. قله‌های این کوه اکثر اوقات پوشیده از برف می‌باشد. در دامنه‌های شمالی و جنوبی آن چراگاه‌های خوبی برای تربیهٔ حیوانات وجود دارد.

کوه بابا

۳- سپین‌غر

سپین‌غر در شرق افغانستان واقع شده، بلندترین قلهٔ آن سیکارام است که ۴۷۵۵ متر از سطح بحر بلندی دارد. دامنه‌های شمالی و جنوبی آن پوشیده از جنگل‌های وسیع طبیعی است. درهٔ معروف خیبر که از لحاظ تاریخی و ارتباطی دارای اهمیت است در این رشته‌کوه قرار دارد.

افغانستان کوه‌های زیادی دارد.کوه‌های مهم دیگر آن عبارت اند از: فیروزکوه یا سفیدکوه، سیاه‌کوه، گل‌کوه، تیربند ترکستان، کوه‌های سلیمان، چگایی، تورغر و غیره.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شده، بعد از بحث در موارد ذیل موضوع را در پیش روی صنف شرح دهند.

گروه اول: نقشهٔ افغانستان را رسم کرده، کوه بابا را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

گروه دوم: نقشهٔ افغانستان را رسم کرده، سپین‌غر را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

گروه سوم: نقشهٔ افغانستان را رسم کرده، کوه هندو کش را در آن نشان داده و در مورد آن معلومات دهند.

سؤال‌ها

۱- کوه‌های افغانستان بیشتر در کدام منطقه موقعیت دارند؟
۲- چرا درکوه‌های بلند برف دایمی وجود دارد؟
۳- کوه هندوکش در کدام قسمت وطن ما واقع است؟
۴- کوه بابا در کدام قسمت کشور ما واقع است؟
۵- کوه سپین‌غر در کدام قسمت کشور موقعیت دارد؟
۶-اهمیت کوه‌های افغانستان را شرح دهید.

فعالیت خارج صنف

نقشهٔ افغانستان را درکتابچه‌های تان رسم نموده،کوه‌های مهم را از روی نقشهٔ کتاب تان در آن نشانی کنید.

دریاهای افغانستان به حیث منابع زراعتی و تولید انرژی

نقشهٔ دریاهای افغانستان

آیا آب‌های جاری و دریاها در یک منطقه به طور مستقیم بالای فعالیت انسان‌ها تأثیر دارد؟

در درس کوه‌ها خواندیم که در بسیاری از کوه‌های بلند کشور ما، برف‌های دایمی وجود دارد. این برف‌ها در فصل گرمای سال آب شده منبع آب دریاها را می‌سازند. دریاها در سرچشمه خود خُرد بوده و آب کمی دارند. در مسیر راه آب چندین دره با هم یکجا شده، دریا بزرگتر شده می‌رود.

طوری که دریاهای افغانستان عموماً از ارتفاعات کوه‌های بلند سرچشمه گرفته است، در نواحی یی که نشیب دریا زیاد باشد، دارای قوه و نیروی آبی استحصال انرژی برق به اندازهٔ زیاد است. در مسیر هر یک از دریاها در بعضی نواحی امکان ساختمان بندهای تولید برق به فاصله‌های چند کیلومتری آن به مشاهده می‌رسد.

اما نسبت به نشیب زیاد اراضی از سرچشمه تا مصب و سنگلاخ بودن بستر، دریاهای افغانستان اکثراً قابلیت کشتی‌رانی را ندارند؛ همچنین در کارهای زراعت و ماهی گیری از آب دریاها استفاده می‌شود.

دریاهای بزرگ به صورت عموم دارای معاونین و شاخه‌ها می‌باشند. معاونین دریاها در کنار راست و چپ آن‌ها در جریان بوده، بلآخره آب آن‌ها با دریاهای بزرگ یکجا می‌شود.

یکجا شدن این دریاهای کوچک با دریای بزرگ به نام سیستم دریاها یاد می گردد.

علمای جغرافیه، افغانستان را از لحاظ جریان آب‌های جاری به ۵ حوزه آبگیر تقسیم نموده‌اند که عبارت اند از:

اول: دریاهای حوزۀ کابل

دوم: دریاهای حوزۀ آمو

سوم: دریاهای حوزۀ هلمند

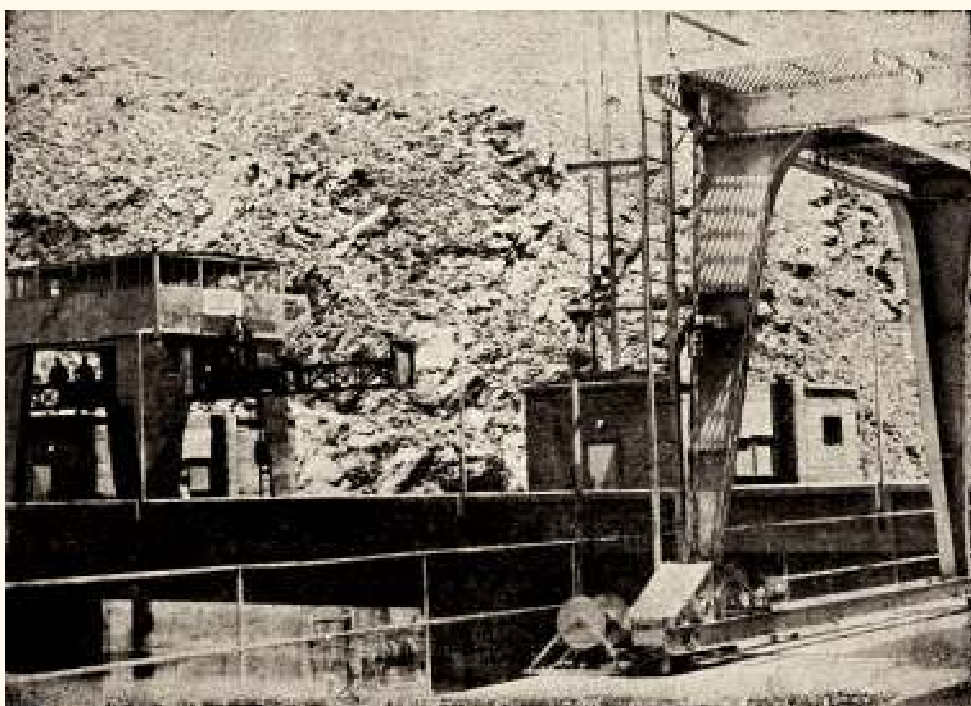
چهارم: دریاهای حوزۀ هریرود

پنجم: دریاهای حوزه‌های بسته

اول: دریاهای حوزۀ کابل

بزرگ‌ترین دریای این حوزه دریای کابل است که از کوتل اونی کوه‌پغمان سرچشمه گرفته از غرب به طرف شرق جریان دارد. از شهر کابل، ولایت لغمان و ننگرهار گذشته، در قسمت اتک پاکستان به دریای سند می‌ریزد.

معاونین دریای کابل عبارت اند از:

دریای لوگر، پنجشیر، لغمان (الیشنگ و الینگار) و دریای کنر. از آب دریای کابل در آبیاری زمین‌های زراعتی استفاده می‌شود. بندهای برق‌ماهیپر، نغلو، سروبی و درونته در مسیر آن ساخته شده که از برق آن‌ها برای تنویر شهرهای کابل ، جلال‌آباد و لغمان استفاده می‌شود.

دوم: دریاهای حوزۀ آمو

دریای آمو که یونانی‌ها آن را به نام اکسوس و عرب‌ها آن را به نام جیحون یاد کرده اند، بزرگ‌ترین دریای این حوزه می‌باشد، که از پامیر خُرد سرچشمه گرفته و در جهیل ارال می‌ریزد.

این دریا از زرقول تا خم‌آب به طول ۱۲۰۰ کیلومتر سرحد طبیعی بین افغانستان و جمهوری‌های تاجکستان، ازبکستان و ترکمنستان را تشکیل می‌دهد. معاونین آن از خاک افغانستان دریاهای کندز و کوکچه می‌باشند. از آب دریای آمو به نسبت این‌که دریا پایین و زمین‌های مجاور مسیر دریا در خاک افغانستان بلند است، استفاده نمی‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. دو گروه دربارۀ دریاهای حوزۀ آمو و دو گروه در مورد دریاهای حوزۀ کابل طور جدا گانه با هم بحث نموده، نمایندۀ هر گروه موضوع را در پیش روی صنف تشریح نماید.

سوال‌ها

۱- دریاها از چه‌طور کوه‌ها سرچشمه می گیرند؟
۲- آیا آب دریا دفعتاً زیاد می‌شود؟
۳- از دریاها چه استفاده می‌کنیم؟
۴- چرا دریاهای افغانستان قابل کشتی‌رانی نیستند؟
۵- در نواحی یی که دریا نشیب زیاد داشته باشد از آن چه استفاده کرده می توانیم؟
۶- حوزه‌های آبگیر افغانستان را نام ببرید.
۷- دریای آمو سرحد طبیعی بین افغانستان و کدام کشورها را می‌سازد؟
۸- دریای کابل از کدام کوه سرچشمه گرفته و سمت جریان آن به کدام طرف می‌باشد؟
۹- معاونین دریای کابل را نام ببرید.
۱۰- از آب دریای کابل چه استفاده صورت می گیرد؟

فعالیت خارج صنف

در بارۀ اهمیت دریاهای منطقۀ خویش معلومات تهیه کنید و به صنف ارائه دهید.

درس پانزدهم

دریاهای سایر حوزه‌های افغانستان

دریای هلمند و معاونین آن

آیا با طویل‌ترین دریای افغانستان آشنا استید؟

سوم: دریاهای حوزۀ هلمند

بزرگ‌ترین و طویل‌ترین دریای افغانستان دریای هلمند است، که از دامنه‌های غربی کوتل اونی کوه پغمان سرچشمه گرفته به طرف جنوب‌غرب جریان دارد. طول آن ۱۴۰۰کیلومتر است. معاونین آن، دریاهای موسی قلعه، ارغنداب، ترنک و ارغستان می‌باشند.

بعضی از دریاها با هلمند یکجا نشده و در جهیل سیستان می‌ریزند که عبارت اند از: خاشرود، فراه‌رود و ادرسکن یا هاروت. در کنار دریای هلمند در منطقۀ گرشک نهر بغرا اعمار گردیده است. این نهر مناطق نادعلی و دشتی را که در غرب قلعۀ بست واقع است آبیاری می کند.

چهارم: دریاهای حوزۀ هریرود

مهم‌ترین دریای این حوزه، هریرود است که از غرب کوه بابا سرچشمه گرفته از شرق

به طرف غرب جریان دارد. این دریا از اسلام قلعه تا ذوالفقار سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را تشکیل می‌دهد. هریرود در مسیر خود ولایت هرات را سرسبز می‌سازد. دریای مهم دیگر این حوزه دریای مرغاب می‌باشد.

پنجم: دریاهای حوزه‌های بسته

دریاهایی که از مناطق مرتفع کوهستانی سرچشمه گرفته و در یک مسیر بسته جریان دارند و با دریای دیگری یکجا نمی‌شوند، به نام دریاهای حوزهٔ بسته یاد می‌شوند مانند: دریای غزنی که بعد از عبور از شهر غزنی به آب ایستادهٔ غزنی می‌ریزد. دریاهای دیگر این حوزه عبارت اند از: دریای بلخاب، دریای سمنگان، دریای اندخوی و دریای قیصار.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هرگروه در مورد یکی از موضوعات ذیل با هم بحث نموده و نمایندهٔ هر گروه موضوع خویش را در پیش روی صنف توضیح نماید.

- دریاهای حوزهٔ هلمند
- دریاهای حوزهٔ هریرود
- دریاهای حوزه‌های بسته

سوال‌ها

۱- طویل‌ترین دریای افغانستان کدام است و چند کیلومتر طول دارد؟
۲- معاونین دریای هلمند را نام بگیرید.
۳- دریاهایی که به شکل مستقل جریان دارند و در جهیل سیستان می‌ریزند آن‌را نام بگیرید.
۴- از دریای هلمند تا اکنون چه استفاده‌هایی صورت گرفته است؟
۵- هریرود ازکدام کوه سرچشمه گرفته و کدام ولایت را سرسبز می سازد؟
۶- هریرود سرحد طبیعی بین کدام کشورها را تشکیل می‌دهد؟ آن کشورها را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

دریاهای حوزه‌های باز مثل هلمند و ... را با دریاهای حوزه‌های بسته مقایسه کنید و معلومات خود را در صنف ارائه دهید.

در بارهٔ جهیل‌های افغانستان چه می‌دانید؟

آیا تاکنون در محیط اطراف خود با آب ایستاده که از چهار طرف به واسطهٔ خشکه احاطه شده باشد رو به رو شده اید و می‌دانید که به آن چه می گویند؟

آب ایستاده‌یی را که چهار طرف آن خشکه باشد جهیل می‌نامند. وطن ما افغانستان در بعضی نواحی دارای حوزه‌های بسته بوده که باعث به وجود آمدن جهیل‌ها گردیده است. بعضی از این جهیل‌ها از لحاظ مساحت خرُد وبعضی بزرگ می‌باشند.

یک تعداد از این جهیل‌ها در مناطق بلند و مرتفع از آب‌های یخچالی به وجود آمده و برخی در مناطق هموار و کم‌ارتفاع، آبریزهٔ دریاهای منطقه‌یی را تشکیل داده و به نام‌های مختلفی چون هامون، کول، آب ایستاده و یا جهیل یاد می‌شوند.

هامون سیستان

هامون هلمند، هامون صابری، هامون پوزک و گود زیره درگوشهٔ جنوب‌غرب کشور در ولایت نیمروز، آبریزهٔ دریاهای منطقه‌یی را تشکیل می‌دهند. ساحل این هامون‌ها نظر به وضع آب‌خیزی دریاها فرق می کند.

هامون هلمند قسمتی از سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را تشکیل داده است. طوری

که یک قسمت آن به افغانستان و یک بخش دیگر آن به ایران تعلق دارد.

جهیل شیوا

جهیل شیوا در ولایت بدخشان موقعیت دارد. آب آن صاف بوده در موسم زمستان یخ می‌بندد. ارتفاع جهیل شیوا از سطح بحر ۳۰۵۰ متر می‌باشد.

جهیل زرقول

جهیل زرقول یا زرکول در سطح مرتفع پامیر در قسمت خط سرحدی بین افغانستان و تاجکستان واقع است. این جهیل منبع اول آب دریای پامیر و آمو را تشکیل می‌دهد. طول ساحل شمالی آن شش کیلومتر و از ساحل جنوبی آن ده کیلومتر و عرض آن چهار و نیم

کیلومتر است. این جهیل هم یخچالی بوده در اکثر وقت سال آب آن منجمد و یخ بسته می‌باشد.

جهیل چقمقتین

این جهیل هم در پامیر موقعیت دارد. دریای واخان از این جهیل سرچشمه می‌گیرد. طول این جهیل هفده کیلومتر و عرض آن دو و نیم کیلومتر است. اطراف آن سرسبز و شاداب بوده، چراگاه حیوانات مردم قرغز را تشکیل داده است.

آب ایستادۀ غزنی

به سمت جنوب ولایت غزنی موقعیت دارد و دریای غزنی به آن می‌ریزد. آب این جهیل طعم خوب ندارد.

جهیل نمکسار هرات در بین خط مرزی افغانستان و ایران موقعیت دارد. آب آن نمکی بوده، از آن نمک استحصال می‌کنند.

علاوه بر جهیل‌های فوق، یک تعداد بندهای طبیعی که جهیل‌های خُرد منطقه‌یی را تشکیل داده‌اند نیز در کشور ما وجود دارند، که مناظر زیبا و جالبی را تشکیل می‌دهند؛ مانند: بند امیر (بند هیبت، پنیر، جداسل، پودینه و ذوالفقار) در ولایت بامیان که این ها همه به نام بند امیر یاد می شوند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد جهیل‌ها و طرق به وجود آمدن آن‌ها، گروه دوم در مورد هامون سیستان و آب ایستادۀ غزنی، گروه سوم در بارۀ جهیل‌های ولایت بدخشان (شیوا، زرقول و چقمقتین) و گروه چهارم در مورد بند امیر با هم بحث کنند و نتیجۀ بحث‌های خود را به نوبت در پیش روی صنف شرح دهند.

سؤال‌ها

۱- جهیل را تعریف کنید.
۲- جهیل‌های مناطق مرتفع و مناطق پست از هم چه تفاوتی دارند؟
۳- جهیل‌ها به کدام نام‌ها و اصطلاحات یاد می‌شوند؟
۴- هامون هلمند قسمتی از سرحد بین کدام کشورها را تشکیل نموده است؟
۵- جهیل زرقول در کدام قسمت افغانستان واقع است؟
۶- کدام دریا از جهیل زرقول سرچشمه می گیرد؟
۷- بند امیر در کدام قسمت افغانستان موقعیت دارد؟

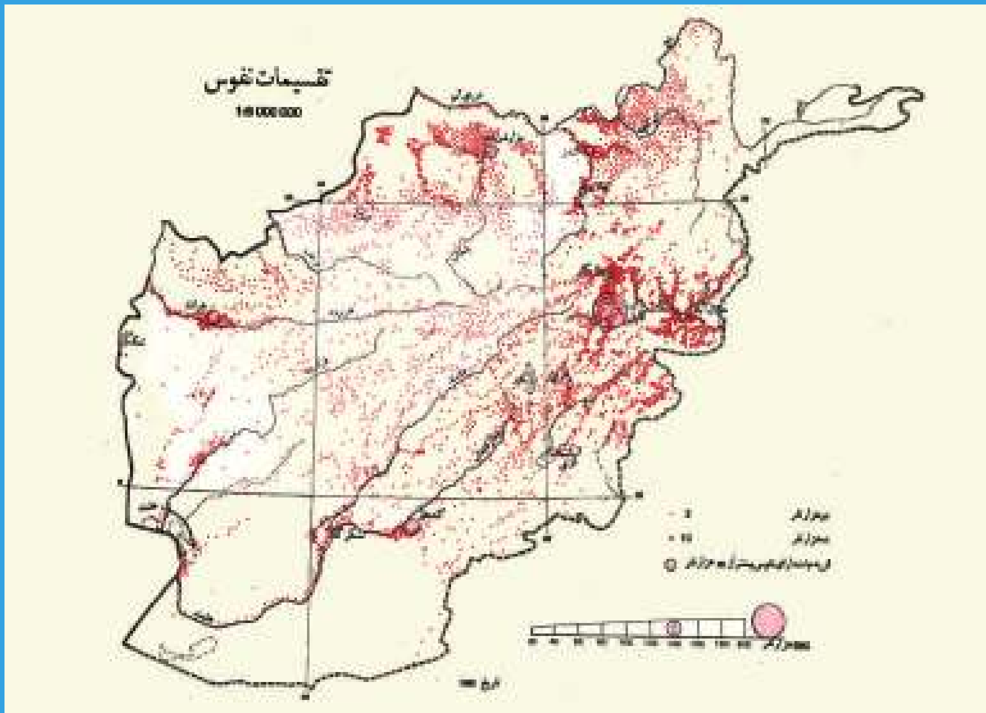

فعالیت خارج صنف

جهیل هایی را که خود تان دیده اید نام گرفته، در مورد آن‌ها چند سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف به همصنفان تان ارائه دهید.

درس هفدهم

جغرافیای بشری

علم جغرافیه به شاخه‌های مختلفی تقسیم می‌شود که یکی از آن شاخه‌های اصلی جغرافیای بشری است، که در موضوعاتی چون نفوس، اقوام، زبان‌ها، دین‌ها و... بحث می کند.

نفوس

افغانستان سرزمین پهناوری است که تقریباً ۳۰ میلیون نفر جمعیت دارد. در سال ۱۳۹۳ تراکم نفوس افغانستان ۴۶ نفر در هر کیلومترمربع بود. پراگنده‌گی نفوس در افغانستان در تمام جاها یکسان نیست.درمناطق شرقی تراکم زیاد و در مناطق جنوب‌غربی و مرکزی تراکم نفوس کم است، باشنده‌گان کشور بنابر عوامل مختلف سیاسی، اقتصادی و اقلیمی از قریه‌ها و دهات به سوی شهرها مهاجرت می کنند، که این امر سبب تراکم نفوس درشهرها گردیده است.

اقوام

– کدام اقوام در افغانستان زنده گی می کنند؟

کشور عزیز ما افغانستان به نام دولت جمهوری اسلامی و مردم وطن ما همه افغان نامیده می‌شوند.
از لحاظ جغرافیای بشری، افغانستان از اقوام مختلفی چون: پشتون، تاجک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوچ، نورستانی وغیره تشکیل یافته است. پشتون‌ها و تاجک‌ها که از جمله نژاد آریایی

این سرزمین می‌باشند، تقریباً در تمام نواحی کشور زنده گی می کنند. هزاره‌ها، ازبک‌ها و ترکمن‌ها نیز از جملهٔ اقوام دیگر افغانستان اند که زیادتر در مرکز و مناطق شمال افغانستان زنده گی می کنند. نورستانی‌ها و پشه‌یی‌ها نیز از جملهٔ اقوامی آریایی اند که در ولایات شرقی زنده گی دارند؛ همچنان بلوچ‌ها هم از جملهٔ باشنده گان اصلی مملکت اند که به زبان بلوچی صحبت و در جنوب‌غرب افغانستان زنده گی می کنند.

زبان‌ها

در افغانستان بیش از سی زبان و لهجه وجود دارد که بعضی از آنها عبارت اند از: پشتو، دری، ازبکی، ترکمنی، بلوچی، پراچی، منجی، واخی، زیباکی، اشکاشمی، پشه‌یی، نورستانی، تیرایی، جتی، سندی، پنجابی و غیره که از میان آن‌ها دو زبان پشتو و دری که اکثریت مردم کشور ما با آنها آشنایی دارند، زبان‌های رسمی وطن ما می‌باشند. زبان‌های محلی مانند: ازبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی و پشه‌یی در مناطق خود به حیث زبان سوم رسمیت دارند.

دین

مردم وطن ما پیرو دین مقدس اسلام استند.اکثریت مردم ما پیرو مذهب حنفی اند و عده‌یی از پیروان مذاهب جعفری و اسماعیلیه هم در این کشور زیست دارند؛ همچنان یک تعداد اهل هنود هم در افغانستان زنده گی می کنند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. هرگروه در مورد یکی از موضوعات جغرافیای بشری چون: نفوس، اقوام، زبان‌ها و دین مردم افغانستان با هم بحث و مذاکره نموده، یک یک نفر از هر گروه نتیجه بحث ها را در پیش روی صنف تشریح نماید.

سؤال‌ها

۱- تراکم نفوس در کدام مناطق افغانستان زیادتر و در کدام مناطق کم تر است؟
۲- تعداد زبان ها در افغانستان چقدر است؟ چند زبان مهم را نام بگیرید.
۳- زبان‌های رسمی افغانستان را نام بگیرید.
۴- پیروان کدام ادیان در افغانستان زیست دارند؟

فعالیت خارج صنف

در ولایت و محل زنده‌گی شما مهاجرت از روستا به شهر زیاد است یا برعکس؟ آن را در چند سطر بنویسید و به صنف ارائه دهید.

جغرافیای اقتصادی افغانستان

فعالیت زراعتی افغانستان

آیا می‌دانید که زراعت در افغانستان چه اهمیتی دارد؟

از تصاویر چه آموختید؟

شخم زمین به وسیلهٔ تراکتور

رشد و نموی نباتات به هوا، آب، خاک، آفتاب و مواد غذایی مفید و مختلف ضرورت دارد. خاک زمین بستر نباتات بوده و در خود مواد مختلفهٔ غذایی را دارا است. افغانستان کشوری است که ۸۵ فیصد مردم آن از محصولات زراعتی امرار حیات می کنند. شیوهٔ زراعت در کشور ما از دوران آریایی‌ها تا به حال به شکل عنعنوی قلبه توسط حیوانات و کار پرزحمت توسط دست و بازوی دهقان

صورت می گیرد.

حاصلات زراعتی در سرزمین ما شامل حبوبات: گندم، جو، جواری، برنج، ارزن، لوبیا، نخود، ماش، مشنگ، باقلی وغیره می باشد.

گندم

زرع گندم به شکل آبی و للمی در فصل خزان و بهار در زمین‌های زراعتی انجام می‌یابد. گندم خزانی در مناطق گرم‌سیر در ارتفاع ۲۵۰۰ متر و گندم بهاری به شکل آبی و للمی تا ارتفاع ۳۳۰۰ متر زرع می گردد. در مناطق سردسیر در یک سال یک فصل یا دو فصل حاصل به دست می‌آید و در بعضی مناطق گرم‌سیر؛ مثل: ننگرهار در یک سال از زمین های زراعتی تا سه فصل حاصل گیری صورت می گیرد.

گندم للمی در برج حوت و حمل در دامنه‌های تپه‌ها و زمین‌های هموار کشت می‌شود که از آب باران‌های بهاری سیراب می گردد.

افغانستان با داشتن ۶۶ میلیون هکتار زمین فقط تا به حال ۳,۳۷ میلیون هکتار زمین آن برای کشت گندم اختصاص داده شده است.

مزارع گندم

تولید مجموعی غله در سال ۱۳۸۶هـ .ش. ۵٫۶ میلیون تن حساب شده و غرض خوراکهٔ جمعیت کشور به توريد ۵۲۷ هزار تن گندم دیگر ضرورت بود. با استفاده از ماشین‌آلات زراعتی محصولات گندم در هر هکتار زمین ۲٫۶ تن بوده و تولید گندم در سطح مجموعی افغانستان در سال ۱۳۸۶هـ. ش. به ۴٫۵ میلیون تن افزایش یافته است.

برنج

به نظر شما اهمیت برنج به‌حیث مواد غذایی مردم چه است؟

زرع برنج باریک و لک که از جملهٔ مواد غذایی مردم ما بعد از گندم شمرده می‌شود، در ساحهٔ ۲۱۴ هزار هکتار زمین صورت می‌گیرد. زرع نبات برنج در مناطقی که اقلیم گرم و مرطوب و آب فراوان باشد خوب حاصل می‌دهد؛ بنابراین برنج باریک باره بغلان، برنج پشد کنر، برنج باریک لغمان، برنج مناطق خان‌آباد کندز و مزار شریف از شهرت بیشتری برخوردار است.

تصویر کشت برنج

جواری

جواری از جملهٔ مواد خوب غذایی مردم وطن ما است که زرع آن در ارتفاع ۲۶۰۰ مترصورت گرفته و ساحهٔ کشت آن ۵۰۰ هزار هکتار زمین را در بر می گیرد. زرع جواری حد اکثر در ولایات وردک، لوگر، پکتیا و ننگرهار صورت می گیرد.

محصول جواری

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. هرگروه در مورد یکی از فعالیت‌های زیر با هم بحث و گفتگو کنند و یک یک نفر به نماینده‌گی از گروه خویش نتیجهٔ مذاکرات خود را در پیش روی صنف شرح دهند:

- راجع به کشت گندم معلومات دهند.
- راجع به کشت برنج درکشور معلومات ارائه کنید.
- راجع به کشت جواری معلومات دهید.

سؤال‌ها

۱- از مهم‌ترین محصولات زراعتی کشور نام بگیرید.

۲- به کدام دلیل گفته می‌توانید که افغانستان یک کشور زراعتی است؟

۳- در مورد گندم آبی و زمان کشت آن، چه می‌دانید؟

۴- در مورد کشت گندم للمی معلومات ارائه کنید.

۵- در مورد کشت برنج و انواع آن در کشور چه می‌دانید؟

۶- گندم آبی و گندم للمی از هم چه فرقی دارند؟

فعالیت خارج صنف

در منطقهٔ شما کدام محصولات زراعتی کشت می‌شوند؟ معلومات خود را به همصنفان تان ارائه کنید.

درس نزدهم

نباتات صنعتی و طبی

مزارع کشت پنبه

آیا می‌دانید که در کشور ما کدام نباتات صنعتی کشت می گردند.

الف: نباتات صنعتی

به نظر شما، نباتات صنعتی در اقتصاد کشور چه اهمیتی را دارا می‌باشد؟
نباتات صنعتی در وطن ما حد اکثر شامل پنبه، لبلبو، نیشکر و... می‌باشد.

۱- پنبه

پنبه شامل تریشه به نام لیفه و پنبه‌دانه می‌باشد که در فابریکه های نساجی از هم جدا ساخته شده و از لیفهٔ محلوج آن در فابریکه های نساجی اقسام تکه‌های نخی، شطرنجی، جوال و ریسمان می‌سازند و همین گونه از پنبه دانهٔ آن روغن نباتی، صابون کالاشویی و از تفالهٔ آن کنجارهٔ حیوانی تهیه می گردد. قبل از ناآرامی های چند دههٔ اخیر در کشور ما فابریکه‌های نساجی بگرامی، گلبهار، پلخمری، کندز، مزار شریف، بلخ، هرات، هلمند، قندهار و ننگرهار فعالیت داشتند که پارچه‌های گوناگون نخی را تولید می‌کردند.

نبات پنبه در برج ثور کشت شده و در اواخر خزان به درجه‌های اول، دوم، سوم و چهارم

توسط دست چیده و جدا می‌شود.
نبـات پنبـه در بهار پر باران و تابسـتان گرم حاصل خوب می‌دهد. ولایاتـی که نبات پنبه در آن کشـت می گردد عبارت اند از: بغلان، کندز، تخار و بدخشـان که حد اکثر نود فیصد پنبۀ کشـور را تهیه می کنند. نبات پنبه در ولایات سـمنگان، بلخ، هرات، هلمند، ننگرهار، لغمان، پروان و کاپیسا نیز زرع می‌شود. یک قسمت پنبۀ محلوج در بازارهای داخلی کشور به فروش می‌رسد.

۲- لبلبو

زمین‌هایی که دارای مواد آهکی و بدون سنگ می‌باشند برای کشت لبلبو مناسب اند؛ چنانچه سـاحۀ وسیع کشـت آن در ولایت‌های بغلان و کندز می‌باشد. در فابریکۀ قند بغلان از لبلبو بوره و از تفالۀ آن کنجاره برای حیوانات تهیه می کنند.

۳- نیشکر

نبات نیشـکر در مناطقی که دارای هوای گرم و مرطوب و آب فراوان باشد می‌روید. این نبات بیشـتر در ولایات ننگرهار، لغمان و کنر زرع می‌شود که از آن گُر تولید می گردد و از تفالۀ آن به‌حیث خوراکۀ حیوانات اسـتفاده می‌شود. در این اواخر قلمۀ آن از هند وارد شده است و در ولایات کندهار و هلمند نیز زرع می‌شود.

کشتزار نیشکر

شماره	نام نبات	ساحهٔ کشت به جریب
۱	پنبه	۲۷۲۸۷۰
۲	لبلبو	۲۲۵۹۰
۳	نیشکر	۱۱۸۴۰

جدول شماره۱: نباتات صنعتی

ب- نباتات طبی

از نباتات طبی چه فایده‌هایی گرفته می‌شود؟

در جملهٔ نباتات طبی زعفران، جوانی و بادیان در زمین‌های زراعتی کشت شده و متباقی نباتات؛ مثل: شیرین بویه، هنگ، کاسنی، پنیرک، مستار، اسپند، ختمی، خاکشیر، شیر خشت، گربه خورک، ملنگان، اسفرزه، پیاز و سیرکوهی، زیره و... تماماً به شکل خودرو

در دامنه‌های کوه‌ها، تپه‌ها، دشت‌ها و کنار جویبارها و در مزارع زراعتی می‌رویند و به حیث ادویۀ شفا بخش در طبابت یونانی در بازارهای داخلی به فروش می‌رسند.

زعفران، شیرین بویه، هنگ، زیره و بعضی نباتات طبی دیگر اقلام مهم صادراتی کشور ما را تشکیل می‌دهند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد پنبه و طرق استفاده از آن، گروه دوم در بارۀ لبلبو و نیشکر و استفاده از آن ها وگروه سوم در مورد نباتات طبی و استفاده از آن‌ها شیرین ها بحث نموده، از هر گروه یک نفر به نماینده گی از گروه خویش نتایج بحث خود را در پیش روی صنف برای همصنفان خود بیان کند.

سؤال‌ها

۱- ولایاتی را که پنبه در آن‌ها کشت می‌شود، نام بگیرید.
۲- از نبات پنبه چه استفاده صورت می گیرد؟
۳- از لبلبو چگونه استفاده می‌شود؟
۴- نیشکر در چه نوع آب و هوایی خوب تر رشد می کند؟
۵- نباتات طبی را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

در منطقۀ شما چه نوع نباتات صنعتی و طبی رشد می کند؟ در کتابچه های تان اسم‌های آن‌ها را بنویسید و در ساعت درسی آیندۀ جغرافیه آن را به همصنفان خود ارائه کنید.

از مالداری، علفچرها و جنگل‌های افغانستان چه می‌دانید؟

حیوانات اهلی، گوسفند

به نظر شما در کشور ما کدام حیوانات نگهداری می‌شوند؟

الف- مالداری

با حیوانات اهلی و وحشی کشور خود آشنا شوید:

مالداری و نگهداری حیوانات یکی از منابع مهم ثروت در عواید داخلی کشور ما شمرده می‌شود که به دو نوع تقسیم می‌شود.

۱- **حیوانات اهلی**: شامل گوسفند، بز، گاو شیری و قلبه یی، مرکب، اسپ، اشتر و مرغ‌های خانه گی می‌باشند.

گوسفند: انواع گوسفند هزاره گی، ترکی و قندهاری شهرت دارند. رمه‌های خُرد و بزرگ گوسفند توسط زمینداران و کوچی‌ها نگهداری می‌شوند، که از گوشت، پوست، پشم و رودهٔ آن‌ها استفاده می گردد.

پشم، پوست و رودهٔ گوسفند به خارج هم صادر می‌شود. رودهٔ گوسفند ترکی خریداران زیادی دارد.

حیوانات اهلی، گاو

گوسفند قره‌قل که زیادتر توسط مالداران صفحات شمال وشمال‌غرب کشور؛ مثل: سمنگان، بلخ، جوزجان فاریاب، کندز و هرات نگهداری می شود، از پوست آن پوستین و پوستینچه ساخته می‌شود که به ممالک سردسیر؛ مثل: کانادا، روسیه و ایالات متحدهٔ امریکا زیادتر به فروش می‌رسد. پوست برهٔ قره‌قل به نام پوست سور، کبودچه و سیاه‌تقر به ممالک اروپای غربی، ایالات متحدهٔ امریکا، هند و کانادا صادر می‌شوند.

گاو شیری: از آن لبنیات به دست می آید و زیادتر نزد زمین‌داران و دهاقین در دهات کشور نگهداری می‌شود.

حیوانات باربر

اسپ: اسپ قطغنی، مزاری، ترکمنی و هراتی مشهور است و برای سواری، بزکشی، نیزه‌بازی، باربری، دهقانی و در کراچی و گادی از آن‌ها استفاده می گردد.

اشتر: زیادتر نزد کوچی‌ها نگهداری می‌شود و در موقع کوچ کشی به مناطق سرسبز و علفچرها از آن در باربری استفاده می کنند و می گویند که: اشتر حیوان وفادار است که خار می‌خورد و بار می‌برد.

مرکب (خر): مرکب که برای بارکشی به کار می‌رود زیادتر نزد دهاقین و خرکاران نگهداری می‌شود. مرکب صفحات شمال قوی بوده و جسامت بزرگ دارد.

حیوانات وحشی

۲- حیوانات وحشی: در کشور ما ۱۲۰ نوع حیوان پستاندار وحشی وجود دارد، که از جمله پلنگ، شیر، گرگ، روباه، شغال، خرگوش وغیره می‌باشد و در حدود ۵۰۰ نوع پرندهٔ مختلف نیز وجود دارد که از آن جمله می‌توان به اسم‌های کلنگ، قاز، شاهین، مرغ‌آبی، کبک، مرغ دشتی، و اقسام گنجشک اشاره نمود.

ب- علفچرها

چراگاه‌های افغانستان در حدود ۳,۲ میلیون هکتار زمین را در بر می گیرند. چمن‌زارهای مناطق گرم‌سیر در صفحات شمال، جنوب و شرق کشور، چراگاه‌های دایمی حیوانات را تشکیل می دهند. در ساحهٔ جنگلات، دره‌ها و دامنه‌های سلسله‌کوه‌های هندوکش و کوه‌های دیگر افغانستان واقع در شمال، ولایات مرکزی، شرقی و جنوبی و دشت ناور غزنی در هوای معتدل بهار و هوای گرم تابستان چراگاه‌های خوبی برای مالداران و کوچی‌های مالدارکشور موجود می‌باشند. این ثروت خداداد از ارزش مهم حیاتی برخوردار است.

ج- جنگل‌ها

جنگل‌ها در افغانستان چه اهمیتی دارند؟

جنگل هدیهٔ خدایی، ثروت طبیعی و دارایی ملی در سرزمین ما می‌باشد. جنگل‌ها مناظر دلچسپ و تماشایی داشته و پناه‌گاه حیوانات وحشی و پرنده‌گان می‌باشند. هوای مناطق جنگل‌زار، تازه شفاف و دلپذیر می‌باشد.

در افغانستان حدود دو میلیون هکتار زمین را ساحهٔ جنگل‌زار در بر دارد. مناطق جنگل‌زار در کشور ما در ولایات نورستان، کنر، ننگرهار، لغمان، پکتیا، پکتیکا، بدخشان، بغلان، سمنگان، سرپل، بادغیس و هرات قرار دارد.

جنگل

چوب چارتراش کنر و نورستان خریداران زیادی در سطح جهانی دارد و قلم مهم صادراتی کشور ما را تشکیل می‌دهد.

توجه جدی دولت در ممانعت از قطع درختان در این اواخر صورت گرفته و غرس اقسام نهال‌ها در این نقاط لازم می‌باشد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهار گروه تقسیم شوند. هر گروه در بارهٔ یکی از موضوعات زیر با هم بحث نمایند؛ سپس از هرگروه یک نفر نتیجهٔ بحث خود را در پیش روی صنف به دیگران شرح دهد.

- در بارهٔ گوسفند و گاو معلومات دهید.
- در بارهٔ حیوانات وحشی کشور خود چه می‌دانید؟
- در مورد علفچرها معلومات دهید.
- دربارهٔ جنگل‌های طبیعی معلومات دهید.

سؤال‌ها

شاگردان عزیز، به جدول زیر با دقت توجه کنید. اعداد پهلوی کلمه‌ها و اصطلاحات را در برابر الفبای مربوط توضیحات آن در کتابچه‌های خود بنویسید؛ مثلاً: عدد ۴ به حرف الف ارتباط دارد.

۱	اشتر	الف	پوست آن قلم مهم صادراتی کشور ما است.
۲	گاو شیری	ب	برای پیدا کردن چراگاه‌ها از یک جا به جای دیگر کوچ می کنند.
۳	کوچی‌ها	ج	از آن در سواری، بارکشی، بزکشی و نیزه‌بازی استفاده می‌شود.
۴	گوسفند قره‌قل	د	حیوان وفادار است که خار می‌خورد و بار می برد.
۵	اسپ	هـ	مناطق سرسبز و علف دار است که رمه‌های گوسفند، بز، اسپ، گاو و خر در آن می‌چرند.
۶	جنگل‌ها	و	از آن لبنیات به دست می‌آید.
۷	پسته و بادام	ز	از جملهٔ میوه‌های صادراتی کشور ما است.
۸	چراگاه	ح	ثروت طبیعی و دارایی ملی ما است.

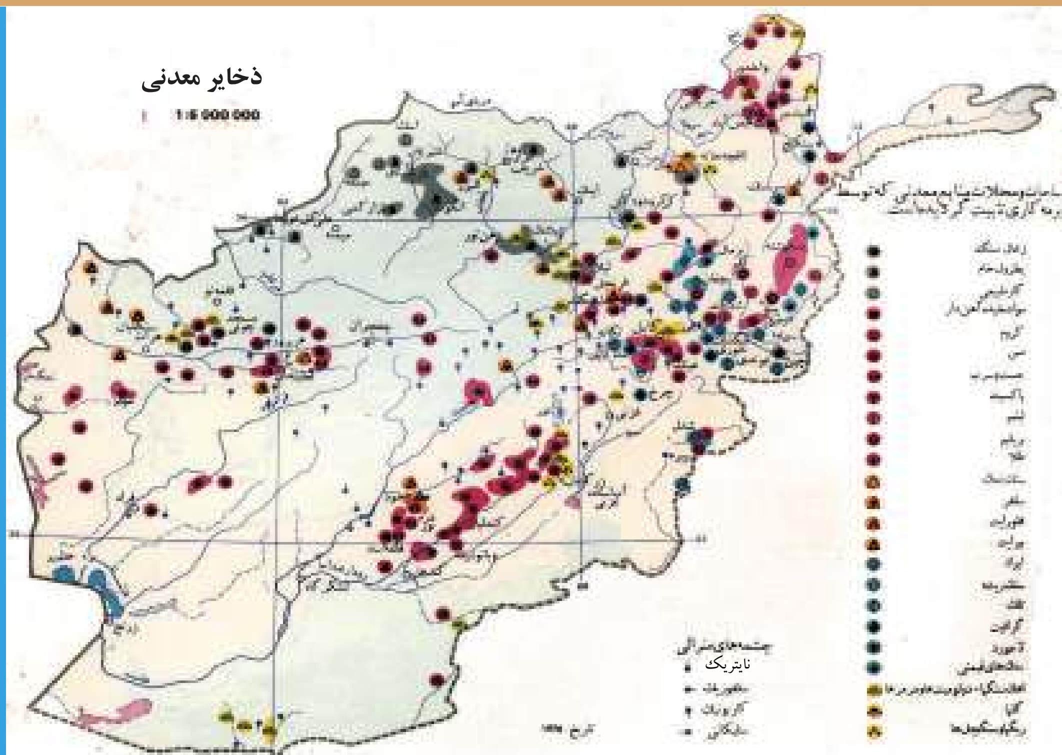

فعالیت خارج صنف

حیوانات وحشـی را نام گرفته و برای هر کدام مطلبی در کتابچه‌های تان بنویسـید که در برابر آن‌ها چه باید کرد.

درس بیست و یکم

ذخایر معدنی

نقشهٔ معادن افغانستان

استفاده از معادن در اقتصاد کشور چه اهمیتی دارد؟

افغانســتان دارای معــادن مختلف نفت، گاز طبیعی، زغال ســنگ، آهن، مس، طلا، نقره، سرب، جست، نمک، سلفر، سنگ‌های قیمتی و سنگ مرمر می‌باشد.

آهن

آهن به رنگ‌های نصواری ، سرخ، سیاه و زرد لیمویی در قشر زمین فراوان پیدا می‌شود. افغانســتان معادن آهن زیاد دارد که مهم‌ترین آن معدن حاجی گک می‌باشــد که مقدار آهن آن به ۶۳ فیصد می‌رسد؛ هم‌چنین معادن آهن در ولایات ارزگان، خاکریز قندهار، فیض‌آباد جوزجان، پکتیا، هرات و جبل‌السراج پروان دستیاب شده است.

در صنایع دســتی آهنگران کشــور ما از آهن دســت داشته شــان، آلات و ابزار دهقانی، نجاری و کارآمد خانه‌ها را می‌سازند.

مس

استفاده از مس

در زمان‌هـــای قدیـــم جای اســـلحه و وســـایل ســـنگی و چوبـــی را فلز نرم سرخ‌رنگ مس گرفت و انسان‌ها یک قدم به سوی ترقی گذاشتند، معادن آن در کشور ما در عینک لوگر، کهنه‌خمار میدان، منار چکـــری کابل، خاکریز قندهار، غوربند، بدخشـــان و ولایت بلخ موجود است.

مس هادی قوی برق و حرارت اســـت و از ســـیم‌های آن در لین‌های برق استفاده می‌شود. مســـگران وطن ما از مس دست‌داشته، شان دیگ‌های خُرد و کلان مسی، چلوصاف، مجمع، آبگردان، ملاقه، کفگیر، قاشق، آفتابه، لگن دستشویی و سایر ابزارشان را می‌سازند.

طلا

طلا فلز قیمتی، رنگ و جلای مقبول و قابل توجه دارد و زنگ نمی گیرد. این فلز به حیث پشـــتوانهٔ بزرگ پولی بوده و اقســـام زیـــورات آن، زینت خانم‌ها را تشـــکیل می دهد. طلا در ولایات زابل، قندهار و بستر دریای کوکچهٔ ولایت بدخشان وجود دارد.

نقره

نقره را مثل طلا زنگ نمی‌زند و هادی قوی برق و حرارت بوده، به حیث زیورات استعمال زیاد دارد. معادن آن در مناطق پنجشیر، سیم کوه هرات و بی‌بی گوهر قندهار وجود دارند.

سنگ‌های قیمتی

لاجورد در کوه‌های بدخشـــان از زمان‌های قدیم شـــناخته شده و مورد استفاده قرار گرفته اســـت و شهرت جهانی دارد این سنگ به‌درجه های ۱ الی ۵ تقسیم شده و به خارج از کشور صادر می‌شود. یاقوت، لعل، لاجورد بدخشان و زمرد پنجشیر نه تنها در میان سنگ‌های قیمتی کشور، بلکه در منطقه و جهان شهرت داشته و خریداران زیادی دارد.

معادن سرب و جست

این معادن در هزاره‌جات، دامنه‌های کوه هندوکش، مزار شریف، بدخشان و قندهار یافت می‌شود.

معادن نمک

معادن نمـــک در مناطق تالقان تخار، اندخوی جوزجان، هرات، مزار شـــریف بلخ، و مُقر غزنی وجود دارد. نمک سنگی کوهی سبزرنگ در مناطق هزاره‌جات پیدا می‌شود. از معادن نمک تالقان و نمک سنگی هزاره‌جات در مواد غذایی استفادهٔ زیاد صورت می گیرد.

سلفر

معدن سلفر یا گوگرد به ذخیرهٔ ۶۰۰ تن در مزار شریف و یک مقدار در اشکاشم بدخشان تثبیت شده است.

فعالیت داخل صنف

شـاگردان به چهار گروه تقسیم شـده، هر گروه راجع به دو عنوان از معادن افغانستان بحث کنند و نتایج آن را نمایندۀ هر گروه در صنف به دیگران ارائه دهد.

سؤال‌ها

۱- هر یک از معادن جدول زیر بیشتر در کدام مناطق افغانستان وجود دارند؟ آن‌ها را در کتابچه‌های خود با کشیدن خط با هم ارتباط دهید.

معادن	مناطق جغرافیایی
آهن	زابل و قندهار
مس	هزاره‌جات و دامنه‌های کوه هندوکش
طلا	ولایت ارزگان و حاجی گک بامیان
نقره	تالقان تخار و اندخوی جوزجان
سنگ‌های قیمتی	عینک لوگر وکهنه‌خمار میدان، پنجشیر و بدخشان
سرب و جست	مزار شریف
نمک	کوه‌های بدخشان
سلفر	پنجشیر و سیم‌کوه هرات

۲- اهمیت معادن آهن را بیان دارید.

۳- مهم‌ترین خصوصیت معادن مس را توضیح دهید.

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد راجع به یک معدن منطقۀ خود معلومات تهیه نموده، در ساعت درسی آیندۀ جغرافیه در صنف ارائه دهد.

مواد محروقاتی معدنی

معدن زغال سنگ

به نظر شما منشأ پیدایش زغال سنگ از چه است؟

زغال سنگ

زغال سنگ منشأ نباتی داشته و از جملهٔ احجار رسوبی است که به حیث مواد سوخت از آن استفاده می‌شود. معادن زغال سنگ کشور ما همزمان با تشکیل کوه هندوکش به وجود آمده است. در آن وقت بقایای جنگل‌ها در لا به لای احجار قرار گرفته و به اثر فشار و حرارت زیاد در نبودن هوا در زمان طولانی به کتله‌های زغال سنگ مبدل شده است، که اکنون در درهٔ صوف سمنگان، کرکر پلخمری، آشپشتهٔ درهٔ سیغان بامیان، کرخ هرات و بنگی تخار ذخایر بزرگ آن به دست آمده است.

معدن زغال سنگ درهٔ صوف از دورهٔ امیر عبدالرحمن خان به شکل ابتدایی مورد استفاده قرار گرفته و در حدود ۷۶ میلیون تن ذخیره آن تثبیت شده است.

ذخیرهٔ معدن زغال سنگ کرکر پلخمری که جنس خوب کوک دارد در حدود چهار میلیون تن تخمین‌شده است. زغال سنگ کرخ هرات در زیرکوتل سبزک موقعیت دارد و ذخیرهٔ زغال سنگ بنگی تخار هنوز دست ناخورده باقی مانده است.

نفت

از نفت چه استفاده‌هایی می‌شود؟

این ماده منشأ حیوانی داشته از گندیده شدن و پوسیدن اجساد حیوانات بحری تحت فشار زیاد در زمان‌های طولانی در بین طبقات رسوبی زمین به وجود می‌آید. از تصفیهٔ نفت، تیل طیاره، تیل دیزل برای سوخت ماشین‌های دیزلی، تیل پترول برای سوخت ماشین‌های سوخت پترولی، تیل خاک و دیگر مشتقات آن مثل مبلایل، گریس، وایکم، قیر، واسلین وغیره به دست می‌آید.

تفحصات نفت و گاز طبیعی در افغانستان از سال ۱۳۱۴هـ .ش. تا ۱۳۴۳هـ.ش. صورت گرفته و در نتیجهٔ آن فهمیده شد که از ولسوالی رستاق تخار الی سرحد ایران در شرق، غرب و جنوب دریای آمو تا دامنه‌های شمالی تیربند ترکستان هندوکش غربی و کوه بابا برای پیدایش نفت مساعد است.

ذخایر نفت در رستاق تالقان، آبدان میرعلم، شبرغان، میمنه، هرات و هلمند تثبیت گردیده است.

گاز طبیعی

گاز طبیعی در ولایت جوزجان در مناطقِ خواجه گوگردک (یتیم تاق) خواجه برهان و جر قودوق موجود است که قبلاً استخراج آن توسط روس‌ها صورت گرفته و یک مقدار آن توسط پایپلین به شوروی سابق صادر گردیده بود.

از سوخت گاز طبیعی در گرم کردن منازل در زمستان، پخت و پز مواد غذایی و روشن کردن چراغ‌های گازی استفاده می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شده، هر گروه راجع به یکی از معادن: زغال سنگ ، نفت و گاز طبیعی با هم بحث کنند و نتایج بحث ها را از هر گروه یک نفر به دیگران در صنف ارائه دهد.

سؤال‌ها

۱- از کدام مناطق افغانستان زغال سنگ به دست می‌آید؟

۲- منشأ پیدایش نفت را بیان دارید.

۳- از سوخت گاز طبیعی چه استفاده‌هایی صورت می‌گیرد؟

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد راجع به اهمیت مواد محروقاتی در افغانستان معلومات تهیه نموده و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف ارائه دهد.

صنایع و تجارت در افغانستان

قالین

در مورد صنایع دستی کشور چه معلوماتی دارید؟

تعریف

صنعت عبارت است از: تغییر شکل مواد اولیه و تبدیل آن به یک کالای قابل استفاده. این مواد و محصولات اولیه ممکن است محصولات زراعتی، مالداری یا معدنی باشند که برای تولید کالا به کارخانه‌ها برده می‌شوند. صنعت به دو بخش، صنایع دستی و صنایع ماشینی تقسیم می‌شود.

الف - صنایع دستی

از زمان‌های قدیم که نیاکان ما به زراعت مشغول بودند برای رفع ضروریات شان به تولید صنایع دستی پرداختند. این شغل یک مصروفیت خوب و یک عاید پولی برای رفع مشکلات مردم می‌باشد. ۶۰۰۰ سال قبل، دهاقین بلخ گندم و جو رسیده را با داسی که از سنگ چقماق ساخته شده بود درو می‌کردند. تا آخر قرن ۱۹ تقریباً ۹۸ فیصد نفوس کشور ما به حیات

روستایی اشتغال داشتند و از صنایع دستی استفاده می کردند. ایشان فن پخت و پز، ریشتن و بافتن را آموختند. از منابع حیوانی پشم، پت، پوست، ابریشم و از منابع نباتی پنبه و سند و از منابع معدنی آهن، مس، طلا و نقره و خاک در صنایع دستی کار می گرفتند.

قالین‌بافی: صنعت قالین‌بافی از زمان‌های قدیم تا به حال در بین مردم صفحات شمال کشور ما رواج دارد. مردم دولت‌آباد فاریاب، اندخوی، آقچه و دولت‌آباد بلخ در بافتن و ساختن قالین با جنس عالی به رنگ و طرح‌های مقبول و دلچسپ شهرت دارند و در قرقین، کندز و هرات نیز بافتن قالین رواج دارد. قالین به نام مروی، دولت‌آباد فاریاب، اندخوی و آقچه خریداران داخلی و خارجی زیادی دارد.

جنس خوب قالین، قلم عمدهٔ صادرات کشور ما را تشکیل می‌دهد که به هند، پاکستان، اروپا، روسیه و امریکا صادر می‌شود.

فلزکاری: آهنگران کشور ما از آهن دست‌داشتهٔ شان، وسایل و لوازم دهقانی، نجاری و ضروریات منازل را می‌سازند. در میان این وسایل بیل آهنگران ده‌دانای کابل، چاقوی آهنگران چاریکار و حیدرخانی لغمان شهرت دارد.

فلزکاران وطن ما در ترمیم موتر، ساختن دروازه، کتاره، زینهٔ آهنی و سیم کاری برای ساختمان های تعمیرات مصروف اند.

ب - صنایع ماشینی در افغانستان

افغانستان از جملهٔ کشورهای رو به انکشاف، از نظر صنایع ماشینی است. صنایع ماشینی بار اول در دورهٔ امیر شیرعلی خان بنیان‌گذاری شد و در دورهٔ امیر عبدالرحمن خان دو فابریکهٔ صنعتی به نام «ماشین‌خانه» و «فابریکهٔ پشمینه‌بافی» تأسیس شد که فعالیت‌های تولیدی آن‌ها ضروریات قطعات عسکری را مرفوع می‌ساخت. از سایر صنایع ماشینی مهم در افغانستان می‌توان به فابریکهٔ جنگلک کابل، فابریکهٔ قند بغلان، روغن سپین‌زر کندز، فابریکهٔ کود و برق مزار شریف، فابریکهٔ سمنت، دستگاه‌های تولید برق آبی نغلو، سروبی، درونته، ماهیپر، کجکی و گرشک اشاره کرد.

تجارت افغانستان

به نظر شما، تجارت چه نقشی در رونق اقتصاد کشور دارد؟

پیشرفت و ترقی هر کشوری مربوط به مقدار تولیدات متنوع داخلی آن است. به هر اندازه‌یی که تولیدات مختلف و صادرات زیاد وجود داشته باشد به همان اندازه یک کشور خودکفا بوده و مردم آن در آسایش و آرامش زنده‌گی می‌کنند و قدرت و قیمت پول آن هم ارتقا می‌یابد.

بعد از کسب استقلال در ۱۲۹۸هـ‌ش. توجه به نظارت در تجارت کشور ما صورت گرفت. نماینده‌گان افغانی به مسکو، لندن، برلین، انقره و تهران فرستاده شدند تا سهولت در تجارت به میان آید و پیداوار افغانستان به پیمانهٔ زیادتر صادر گردد. صادرات کشور ما به درجهٔ اول شامل محصولات حیوانی، پشم، پوست، روده، پوست قره‌قل، قالین، گلیم و به درجهٔ دوم محصولات نباتی شامل میوهٔ تازه و خشک، سنگ‌های قیمتی و نباتات طبی بوده که به ممالک مختلف صادر می‌گردد.

فعالیت داخل صنف

دانش‌آموزان به گروه‌های مختلف تقسیم شوند هرگروه راجع به یکی از انواع صنایع دستی یا ماشینی با هم بحث کنند؛ بعد نتیجه را به سایر همصنفان خود ارائه دهند.

سؤال‌ها

۱- صنعت را تعریف کنید.

۲- صنعت قالین‌بافی در کدام مناطق کشور بیشتر رواج دارد؟

۳- از مهم‌ترین صنایع ماشینی افغانستان نام ببرید.

۴- در چه مواقع اقتصاد کشور می‌تواند رشد پیدا کند؟

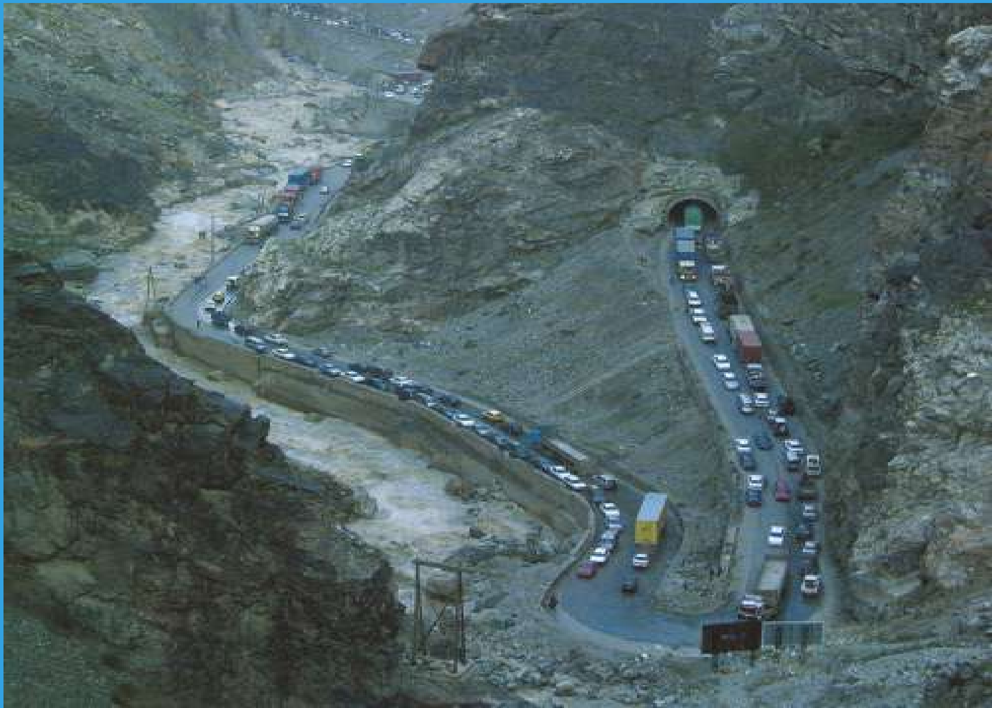
۵- مهم‌ترین محصولات صادراتی افغانستان را نام برده و بگویید که به کدام کشورها صادر می‌شوند؟

فعالیت خارج صنف

در ولایت شما کدام صنایع دستی و یا ماشینی رایج است؟ معلومات خود را تهیه و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بیان دارید.

جغرافیای مواصلاتی

راه مواصلاتی خشکه

به نظر شما، راه‌ها و وسایط حمل و نقل در زنده‌گی مردم چه اهمیتی دارند؟

راه

راه وسیلهٔ ارتباطی انسان‌ها است. راه عامل مهم در توسعهٔ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور محسوب می‌شود. نقش راه‌ها در توسعهٔ فرهنگ و تمدن و در نزدیکی و ارتباط بین اقوام و ملت‌ها زیاد ارزنده می‌باشد. راه وسیلهٔ زیادت در ثروت می‌شود.
دست‌آوردهای زراعتی و صنعتی از طریق راه‌ها از محل تولید به محل مصرف رسانیده می‌شوند.

راه‌های مواصلاتی افغانستان به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- راه‌های خشکه ۲- راه‌های هوایی ۳- راه‌های آبی

در افغانستان اقسام موتر در سرک‌ها و اقسام طیارات در خطوط هوایی برای حمل و نقل مردم و کالاها در فعالیت اند. قبل از وارد شدن اقسام موتر در افغانستان، تجارت داخلی و خارجی در کشور ما توسط کاروان های حیوانی اشتر، اسپ و قاطر صورت می گرفت.

وقتی که موتر در دورهٔ امیر حبیب الله‌خان در وطن وارد شد، اقسام موترهای باربر و تیزرفتار درکشور ما زیاد گردید و به ساختن سرک‌های موتررو نیز اقدامات صورت گرفت. از آن زمان تا به حال بیش از ۱۵۰۰۰ کیلومتر سرک‌های موتررو ساخته شده که تقریباً نیم‌آن سرک‌ها قیر و کانکریتی می‌باشند و متباقی سرک‌ها به حالت خامه استند که مناطق مختلف کشور را با هم ارتباط می‌دهند.

حمل و نقل اموال تجارتی در افغانستان از طریق بنادر سرحدی تورخم، سپین‌بولدک، اسلام‌قلعه، تورغندی و بنادر آبی کنار دریای آمو تاشگذر، شیرخان بندر، حیرتان و کلفت صورت می گیرد. این سرک‌ها و شاهراه‌ها باعث انکشاف در زمینه‌های زراعتی، صنعتی و اموال تجارتی گردیده و ارتباط بین آسیای جنوبی و ممالک آسیای میانه را برقرار می‌سازند.

جدول سرک‌های مهمی که کابل را به ولایات و بنادر کشور وصل می کنند.

شماره	نام سرک	فاصله به کیلومتر
۱	کابل – قندهار	۴۸۳
۲	قندهار – هرات تورغندی	۶۷۹
۳	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۴	قندهار – سپین بولدک	۱۰۴
۵	کابل – تورخم	۲۳۱
۶	کابل – شیرخان بندر	۴۰۵
۷	پلخمری- مزار شریف – شبرغان	۳۶۰
۸	کابل – گردیز	۱۳۲
۹	گردیز – خوست	۱۱۷

ب- حمل و نقل هوایی

پروازهای داخلی و خارجی طیارات در زنده گی مردم چه اهمیتی دارد؟

مسیر خطوطی که طیاره در فضا از شهری به شهر دیگر می‌پیماید راه هوایی و خطوط هوایی گفته می‌شود. طیاره سریع‌ترین و راحت‌ترین وسیلهٔ مسافرت است که مسافران و اموال تجارتی قیمتی و نازک را در وقت کم به مناطق دور و نزدیک دیگر انتقال می‌دهد.

بعد از کسب استقلال کشور درسال ۱۲۹۸هـ.ش. چند فروند طیاره از کشورهای آلمان و روسیه خریداری شد و اولین میدان هوایی در خواجه رواش شهرکابل ساخته شد. امروز اقسام طیاره‌های ملکی و نظامی‌در انتقال مسافرین و اموال تجارتی در داخل و خارج از کشور در پرواز و فعالیت قرار دارند.

پروازهای داخلی از کابل به ولایات و مناطقی که میدان هوایی در آن‌ها ساخته شده صورت می گیرد. پروازهای خارجی از کابل به اسلام آباد، دهلی جدید، تهران، دوبی، شارجه، اورومچی، فرانکفورت و عکس آن به میدان هوایی بین‌المللی کابل و قندهار صورت می گیرد.

میدان هوایی خواجه رواش کابل کانکریتی و از قندهار قیرریزی می‌باشد؛ بعداً میدان‌های هوایی ننگرهار، کندز، مزار شریف، هرات و پکتیا ساخته شد که دیگر میدان‌ها در مناطق مختلف کشور به شکل خام می‌باشند. آخرین میدان هوایی در بامیان به نام ((شیبرتو)) در ۱۳۷۶هـ .ش. ساخته شده است.

میدان‌های هوایی شامل طیارات، خطوط پرواز (Runway)، ترمینال، وسایل مخابراتی وسایل نقلیه در داخل میدان، زینهٔ طیاره، هوتل و مسافرخانه و پرسونل فنی و مسلکی می باشند. شرکت ملی هوایی آریانا به نام ((د آریانا افغان الوتنه)) در سال ۱۳۳۳ با سرمایهٔ ۵۱ فیصد از سرمایهٔ ملی افغانستان و ۴۹ فیصد از سرمایهٔ شرکت اندیمار که بعداً جای آن را پان‌امریکن گرفته ساخته شد. در اوایل طیاره‌های نوع داکوتا که ظرفیت سی نفر مسافر را داشت در میدان‌های هوایی داخلی و خارجی به‌کار آغاز کرد؛ بعداً شرکت ملی دیگری به نام ((د باختر افغان الوتنه) تأسیس شد که اکنون فعالیت ندارد. فعلاً شرکت‌های هوایی خصوصی هم در کشور ما فعالیت دارند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دوگروه مختلف تقسیم شده، هرگروه راجع به اهمیت یکی از راه‌های خشکه و هوایی بحث کنند و نتیجه را به تمام همصنفان خود ارائه دهند.

سؤال‌ها

۱- اهمیت راه‌ها را بیان کنید.
۲- قبل از وارد شدن اقسام موتر در افغانستان تجارت داخلی و خارجی توسط...... صورت می گرفت.
۳- منظور از خطوط هوایی چه است؟
۴- پروازهای طیاره‌ها از کابل به کدام شهرهای داخلی و خارجی صورت می گیرد؟
۵- حمل و نقل اموال تجارتی افغانستان از طریق کدام بنادر صورت می گیرد؟

فعالیت خارج صنف

اعداد پهلوی لغات و اصطلاحات را به الفبای مربوط ارتباط داده و در کتابچه‌های خود بنویسید.

۱	طیاره	الف	به سه دستهٔ راه‌های خشکه، هوایی و آبی تقسیم شده است.
۲	موتر	ب	قبل از وارد شدن موتر و ساختن سرک اموال تجارتی توسط حیوانات چون؛ اشتر، اسپ و قاطر از یک جا به جای دیگر انتقال می‌شد.
۳	کاروان حیوانی	ج	بالای سرک موتررو در عبور و مرور قرار گرفته، مسافرین و اموال را انتقال می‌دهد.
۴	بنادر افغانستان	د	در پروازهای هوایی مسافرین و اموال نازک و قیمتی را به وقت کم و راحت از یک جا به جای دیگر حمل می کند.
۵	راه‌ها	هـ	باعث انکشاف در زمینه‌های زراعتی، صنعتی و اموال تجارتی و ارتباط بین آسیای جنوبی و آسیای میانه می‌باشد.

خلاصهٔ فصل

– افغانستان کشوری است کوهستانی که در جنوب براعظم آسیا با مساحت ۶۵۲۰۰۰ کیلومتر مربع واقع شده است.

– $\frac{۱}{۳}$ حصهٔ خاک افغانستان کوهستانی بوده و بخشی نیز از مناطق هموار تشکیل شده است.

– قسمتی از خاک افغانستان را دشت‌های مارگو، سیستان، بکوا و غیره تشکیل می‌دهند.

– افغانستان از نظر موقعیت جغرافیایی و ساختمان طبیعی به شش منطقهٔ اقلیمی صحرایی، کوهستانی، مونسونی، مدیترانه‌یی، ستیپی و توندراآلپی تقسیم می‌شود.

– سلسله کوههای مهم افغانستان شامل هندوکش، کوه بابا، سفیدکوه، سیاه کوه و سپین‌غر می‌باشد که دارای ذخایر بزرگ مواد معدنی، و سرچشمهٔ دریاهای زیاد و عامل مهم و اثرگذار بر آب و هوای کشور می‌باشد.

– دریاهای افغانستان به پنج حوزهٔ آبگیر کابل، آمو، هلمند، هریرود و حوزهٔ بسته تقسیم شده است.

– طویل‌ترین دریای افغانستان دریای هلمند است که از دامنه‌های غربی کوه پغمان سرچشمه گرفته و به طرف غرب جریان دارد.

– دریای هریرود سرحد طبیعی بین افغانستان و ایران را از اسلام قلعه تا منطقهٔ ذوالفقار تشکیل می‌دهد.

– در بعضی از نواحی افغانستان که دارای حوزه‌های بسته بوده، جهیل‌هایی به وجود آمده اند؛ مانند: هامون سیستان، جهیل شیوا، جهیل زرقول، بند امیر و آب ایستادهٔ غزنی.

– افغانستان سرزمین پهناوری است که پراگنده‌گی نفوس در تمام جاهای آن یکسان نیست؛ مناطق شرقی پر نفوس و مناطق جنوب‌غربی و مرکزی کم‌نفوس است.

– افغانستان کشور زراعتی است. مهم‌ترین محصولات آن شامل گندم، برنج، جواری، جو و غیره است.

– با توجه به موقعیت جغرافیایی و ویژه‌گی‌های طبیعی و فضایی، نباتات صنعتی و طبی مانند پنبه، لبلبو، نیشکر، زعفران، شیرین‌بویه جوانی و بادیان و غیره در افغانستان رشد می کنند.

– نگهداری از حیوانات، یکی از منابع مهم ثروت کشور افغانستان است که شامل پرورش گوسفند، بز، گوسفند قره‌قل، گاو و غیره می‌باشد.

– افغانستان دارای معادن مختلف آهن، مس، طلا، نقره، سنگ‌های قیمتی، سرب و جست، نمک و سلفر می‌باشد.

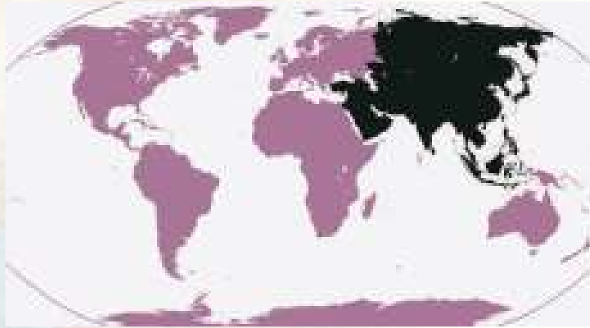
– افغانستان دارای مواد محروقاتی معدنی مختلفی؛ مانند: زغال سنگ، نفت و گاز طبیعی می‌باشد که در رشد و توسعهٔ اقتصادی کشور نقش زیادی دارد.

– صنایع در افغانستان به دو بخش صنایع دستی (قالین‌بافی و ...) و صنایع ماشینی (فابریکهٔ جنگلک کابل و ...) تقسیم می‌شود.

–در افغانستان اقسام موتر در سرک‌های موتررو (راه‌های خشکه) و اقسام طیارات در راه‌های هوایی برای حمل و نقل مسافران و اموال تجارتی در فعالیت اند.

فصل سوم

براعظم آسیا

اهداف فصل سوم

از شاگردان انتظار می‌رود که بعد از خواندن این فصل:

- با موقعیت قارۀ آسیا در جهان آشنا شوند.
- دربارۀ جغرافیای طبیعی آسیا معلومات پیدا کنند.
- با جغرافیای بشری آسیا آشنا شوند.
- با جغرافیای اقتصادی قارۀ آسیا آشنا شوند.
- دربارۀ جغرافیای حمل و نقل در قارۀ آسیا معلومات پیدا کنند.
- با جغرافیای سیاسی قارۀ آسیا آشنا شوند.
- با اقلیم قارۀ آسیا آشنایی حاصل کنند.
- با ثروت‌های اقتصادی در قارۀ آسیا معلومات پیدا کنند.
- با دریاهای مهم، بحیره‌ها و جهیل‌های قارۀ آسیا آشنایی حاصل کنند.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی زیر دست یابند:

- رسم کردن نقشۀ قارۀ آسیا و مشخص کردن سرحدات، بحیره‌ها، دریاهای مهم، جهیل‌ها، کوه‌ها و غیره.
- پدیده‌های طبیعی قارۀ آسیا را بر روی نقشه نشان دهند.
- مشخص کردن سرحدات، بحیره‌ها، دریاهای مهم، جهیل‌ها و کوه‌ها بر روی نقشۀ سفید آسیا.

موقعیت و حدود اربعهٔ آسیا

نقشهٔ براعظم آسیا با حدود آن

آیا می‌دانید آسیا وسیع‌ترین قارهٔ جهان است؟

آسیا بزرگ‌ترین براعظم است که اکثریت ساحهٔ آن در نیم‌کرهٔ شرقی و نیم‌کرهٔ شمالی موقعیت دارد. براعظم آسیا در بین طول‌البلد ۲۵ درجهٔ شرقی، ۱۷۰ درجهٔ طول‌البلد غربی، ۱۰ درجهٔ عرض‌البلد جنوبی و ۸۰ درجهٔ عرض‌البلد شمالی واقع است. مساحت آن ۴۴/۲ میلیون کیلومتر مربع است. به طرف شمال براعظم آسیا بحر منجمد شمالی، به طرف جنوب آن بحر هند و به طرف شرق آن بحرالکاهل واقع است. به طرف غرب سرحد طبیعی بین قارهٔ آسیا و اروپا را کوه‌های اورال، دریای اورال، بحیرهٔ کسپین، بحیرهٔ سیاه و آبنای باسفورس تشکیل می‌دهد. به سمت جنوب‌غرب بحیرهٔ سرخ و کانال سویز آسیا را از افریقا جدا می‌سازد و به طرف شمال شرق آبنای بیرنگ آسیا را از براعظم امریکا جدا می‌سازد.

قارهٔ آسیا و اروپا را یک جا به نام یوریشیا هم یاد کرده اند. از این‌که در مورد سه قارهٔ آسیا، اروپا و افریقا، مردم از زمانه های قدیم شناخت داشتند بنابراین به نام دنیای قدیم هم از آن‌ها نام برده شده است.

براعظم آسیا سه جزیره‌نمای بزرگ دارد که عبارت اند از: جزیره‌نمای عربستان، جزیره‌نمای هند و جزیره نمای هند و چین. در این براعظم بلندترین نقاط جهان واقع است.

قارهٔ آسیا گهوارهٔ قدیمی‌ترین تمدن‌ها و ادیان است. مردم دنیا آسیا را با تمدن‌های قدیمی کلده، آسور و بابل می‌شناسند. آثار دیدنی و تاریخی؛ چون: خانهٔ کعبه در مکهٔ معظمه و آرامگاه پیامبر بزرگ اسلام در مدینهٔ منوره اهمیت زیاد دارد. حضرت آدم و بی‌بی حوا در آسیا زنده‌گی می‌کردند. مهم‌ترین و بزرگ‌ترین ادیان الهی چون: دین مقدس اسلام، دین عیسویت و یهودیت و بزرگ‌ترین آیین‌ها چون: بودیزم، کنفسیوس وغیره در این قاره به میان آمده اند.

نقشهٔ ادیان و مذاهب مردم آسیا

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه های مختلف تقسیم شوند و هرگروه به پیش روی صنف با استفاده از نقشه، موقعیت جغرافیایی، بحرهای اطراف، کانال و آبناها و جزیره‌نماهای آسیا را روی نقشه نشان دهند.

سؤال‌ها

۱- اقیانوس‌های اطراف براعظم آسیا را نام ببرید.

۲- جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب تکمیل کنید.

الف) کوه‌های .... سرحد طبیعی بین قارهٔ آسیا و اروپا را تشکیل می‌دهند.

ب-) بحیرهٔ .... و کانال .... آسیا را از افریقا جدا می‌سازد.

ج) آبنای .... آسیا را از براعظم امریکا جدا می‌سازد.

۳- سه جزیره‌نمای آسیا را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در ارتباط با قدیمی‌ترین تمدن‌ها و ادیان مختلف در براعظم آسیا معلومات تهیه کرده و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف ارائه نمایند.

جغرافیای طبیعی

در بارهٔ کوه‌های براعظم آسیا چه می‌دانید؟

قارهٔ آسیا دارای بلندترین کوه‌ها و سطوح مرتفع و وسیع‌ترین دشت‌ها می‌باشد. همه زمین‌های قدیمی آسیا در دوران دوم جیولوژی زیر آب بحر بزرگی به نام تیتس واقع بود که جهیل‌های ارال، بالخاش و بحیره‌های کسپین و سیاه از بازماندهٔ بحر تیتس می‌باشد. اکنون بحر تیتس از بین رفته و در جای آن براعظم آسیا واقع است. کوه‌های قارهٔ آسیا از سطح مرتفع پامیر شروع شده به طرف شرق تا قسمت شرق چین و جنوب‌شرق سایبریا و به طرف غرب تا آخر ترکیه امتداد دارد.

بلندترین سلسله‌کوه‌های آسیا عبارت از کوه همالیا در شمال هند می‌باشد که از شرق به غرب افتاده است. بلندترین قلهٔ آن به نام ایورست یاد شده که ۸۸۴۸ متر از سطح بحر بلندی دارد. از کوه‌های همالیا به طرف غرب کوه‌های هندوکش در افغانستان، کوه‌های البرز و زاگروس در ایران، کوه‌های قفقاز، کوه‌های پونتیک و اناتولی در ترکیه می‌باشند؛ همچنان به طرف شرق کوه‌های بلند تیانشان و آلتایی در شمال چین است. سطوح مرتفع مغولستان، تبت، گوبی و پامیر

که در مرکز براعظم آسیا موقعیت داشته بزرگ‌ترین سطوح مرتفع آسیا را تشکیل می‌دهند؛ همچنان براعظم آسیا دشت‌های وسیعی دارد که عبارت اند از: دشت‌های مغولستان، دشت‌های کویر و لوت در ایران، دشت‌های سوریه، عراق و ربع‌الخالی در عربستان.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند. هر گروه یکی از پدیده‌های طبیعی آسیا شامل کوه‌ها، دشت‌ها، جهیل‌ها و بحیره‌های به جا مانده از تیتس و سطوح مرتفع آسیا را بر روی نقشه نشان دهند.

سؤال‌ها

۱- سلسله‌کوه‌های هندوکش درکدام کشور واقع بوده؟ شکل افتاده‌گی آن چگونه است؟

۲- همالیا در کدام قسمت آسیا موقعیت دارد و بلندترین قلهٔ آن چقدر ارتفاع دارد؟

۳- کوه‌های ایران و ترکیه به چه نام یاد می‌شوند و سمت افتاده‌گی آن‌ها چطور است؟

۴- بحر تیتس در کجا موقعیت داشت و چه نشانه یی از آن باقی مانده است؟

۵- دشت‌های آسیا را نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مرکز یک چوکات، سطح مرتفع پامیر را نشانی کرده؛ سپس کوه‌های آسیا را رسم و نام‌گذاری کنند و در ساعت درسی آینده در صنف ارائه نمایند.

راجع به دریاهای براعظم آسیا چه می‌دانید؟

با وجودی که در قارهٔ آسیا دشت‌های وسیعی وجود دارد که از بی‌آبی در آن‌ها مردم رنج می‌برند؛ اما باز هم قاره آسیا دارای دریاهای زیادی می‌باشد. دریاهای آسیا را از جهت سمت‌جریان آن‌ها به‌طرف اقیانوس‌ها به چهار حوزه تقسیم کرده اند:

۱- دریاهای که از کوه‌های جنوب سایبریا سرچشمه گرفته و از جنوب به طرف شمال جریان دارند و به بحر منجمد شمالی می‌ریزند، از غرب به شرق عبارت اند از: دریاهای اوب (ob)، ینسی و لینا. آب این دریاها بعضی اوقات در نزدیکی‌بحر منجمد شمالی یخ بسته می‌باشند.

۲- دریاهایی که در شرق آسیا جریان دارند و به بحیره‌های بحرالکاهل می‌ریزند به ترتیب از شمال به جنوب عبارت اند از : دریای آمور که از کوه‌های شمال مغولستان سرچشمه گرفته در شمال بندر ولادی و استوک به بحیره اخوتسک می‌ریزد؛ دریای هوانگهو که از کوه‌های

چین مرکزی سرچشمه گرفته و در خلیج چیهلی که در غرب خلیج کوریا واقع است، می‌ریزد و دریای میکانگ که از کوه‌های چین جنوبی سرچشمه گرفته و در جنوب کمبودیا به بحیرهٔ چین جنوبی می‌ریزد.

۳- دریاهایی که به بحیره‌های بحر هند، بحیرهٔ عرب و خلیج فارس می‌ریزند از شرق به غرب عبارت اند از: ایراوادی در قسمت میانمار به خلیج مارتابان می‌ریزد؛ دریای گنگا که نزد هندی‌ها مقدس است و در قسمت بنگله‌دیش به خلیج بنگال می‌ریزد؛ دریای سند که در بحیرهٔ عمان می‌ریزد و دریای کارون و دریاهای دجله و فرات که شط‌العرب (اروند رود) را تشکیل داده و بعداً به خلیج فارس می‌ریزند.

۴- دریاهایی که در جهیل های داخلی آسیا می‌ریزند عبارت اند از: آمو (جیحون) و سیر دریا (سیحون) که به جهیل ارال می‌ریزند و دریای اورال که در سرحد بین آسیا و اروپا قرار دارد و به بحیرهٔ کسپین می‌ریزد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چهارگروه تقسیم شده، هرگروه در مورد یکی از دریاهای چهارگانهٔ فوق با هم بحث کرده و به ارتباط با نقشه، نمایندهٔ هر گروه به نوبت موضوع را در پیش روی صنف شرح نماید.

سؤال‌ها

۱- دریاهای آسیا به چند بخش یا حوزه تقسیم شده اند؟
۲- دریاهای سمت شمال آسیا را نام بگیرید.
۳- دریاهایی را که به بحیره‌های بحرالکاهل می‌ریزند نام بگیرید.
۴- دریاهایی را که در خلیج بنگال و بحیرهٔ عرب می‌ریزند نام بگیرید.
۵- کدام دریای افغانستان در جهیل ارال می‌ریزد؟
۶- دریاهایی را که در خلیج فارس می‌ریزند، نام بگیرید.

فعالیت خارج صنف

از دریاها چه استفاده می کنیم؟ یک مقاله در حدود پنج سطر در کتابچه‌های تان بنویسید و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بخوانید.

جهیل‌ها، بحیره‌ها و خلیج‌های براعظم آسیا

آیا می‌دانید که در براعظم آسیا کدام بحیره‌ها و جهیل‌ها موقعیت دارند؟

جهیل‌های مهم آسیا به طور عموم در سایبریای روسیه، چین، قزاقستان، آسیای مرکزی، جنوب‌شرق و غرب آسیا موقعیت دارند، که مهم‌ترین آن‌ها را نام می گیریم:

در سایبریا جهیل بایکال در امتداد دریای انگارا دارای آب منرالی است، طول اعظمی آن تقریباً ۷۰۰ کیلومتر و عرض آن ۱۳۰ کیلومتر می‌باشد.

جهیل خانکا در شرق چین و در قزاقستان جهیل بالخاش و جهیل ارال معروف اند.

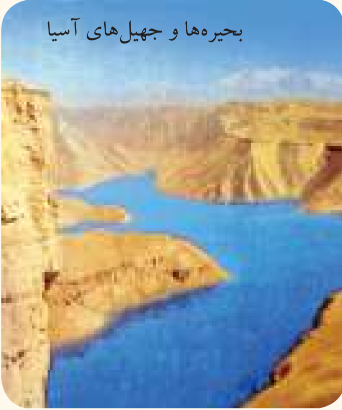
در قرغزستان جهیل بسیک‌کول شهرت دارد.

در افغانستان جهیل چقمقتین، جهیل شیوا، جهیل‌های بندامیر، آب ایستادهٔ غزنی و جهیل هامون سیستان خیلی معروف اند.

در غرب جمهوری اسلامی ایران جهیل ارومیه شهرت دارد.

در ترکیه جهیل وان معروف است.

جهیل سون‌کاری در شمال کوریای شمالی، لوب نور و یک تعداد زیاد جهیل‌های دیگر که مناظر توریستک زیاد دارند مشهور اند که همه‌ساله یک تعداد توریست‌ها از این جهیل‌ها دیدن می کنند.

بحیره‌ها و جهیل‌های آسیا

آیا راجع به خلیج‌های براعظم آسیا معلومات دارید؟

سواحل آسیا بریده‌گی‌ها و انحناهای زیادی دارد، از این سبب تعداد زیاد خلیج‌ها در اطراف سواحل آسیا دیده می‌شود که بعضی از آن‌ها برای کشتی‌رانی زمینهٔ مساعدی را تشکیل می‌دهند.

خلیج‌های سواحل شمالی آسیا: معروف‌ترین آن‌ها خلیج اوب بوده، اما خلیج‌های خُرد دیگر نیز وجود دارد.

خلیج‌های سواحل شرقی آسیا: خلیج کرونوتسکی و غیره.

خلیج‌های سواحل جنوبی آسیا: خلیج سیام، خلیج بنگال، خلیج فارس، خلیج عدن و غیره.

خلیج‌های سواحل غربی آسیا: خلیج کوچکی به نام خلیج عقبه بحیره‌های خُرد و بزرگی نیز در آسیا دیده می‌شوند.بحیره، کسپین در داخل آسیا از بزرگ‌ترین بحیره‌های داخل قارهٔ آسیا می‌باشد. بحیره‌های شرق آسیا بحیرهٔ بیرینگ، بحیرهٔ اخوتسک، بحیرهٔ جاپان، بحیرهٔ زرد و بحیرهٔ چین شرقی می‌باشند.

بحیره‌های جنوب آسیا: بحیرهٔ چین جنوبی، بحیرهٔ جاوا، بحیرهٔ اندامان، بحیرهٔ عرب و بحیرهٔ عمان که اهمیت تجارتی زیاد دارند.

در غرب آسیا بحیرهٔ احمر بیشتر قابل اهمیت است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند.گروه اول جهیل‌های آسیا،گروه دوم خلیج‌های آسیا و گروه سوم بحیره‌های آسیا را روی نقشهٔ نصب شدهٔ طبیعی آسیا، در پیش روی صنف نشان دهند.

سؤال‌ها

۱- سه بحیرهٔ شرق آسیا را نام بگیرید.

۲- بحیرهٔ جاپان کدام کشورها را از هم جدا می‌کند؟

الف) ترکیه و سوریه ب) جاپان و کوریا

۳- بحیرهٔ کسپین در کدام حصهٔ آسیا موقعیت دارد؟

الف) شرق ب) غرب ج) شمال د) جنوب هـ) مرکز

۴- چرا در کناره‌های سواحل آسیا خلیج‌های زیادی وجود دارد؟

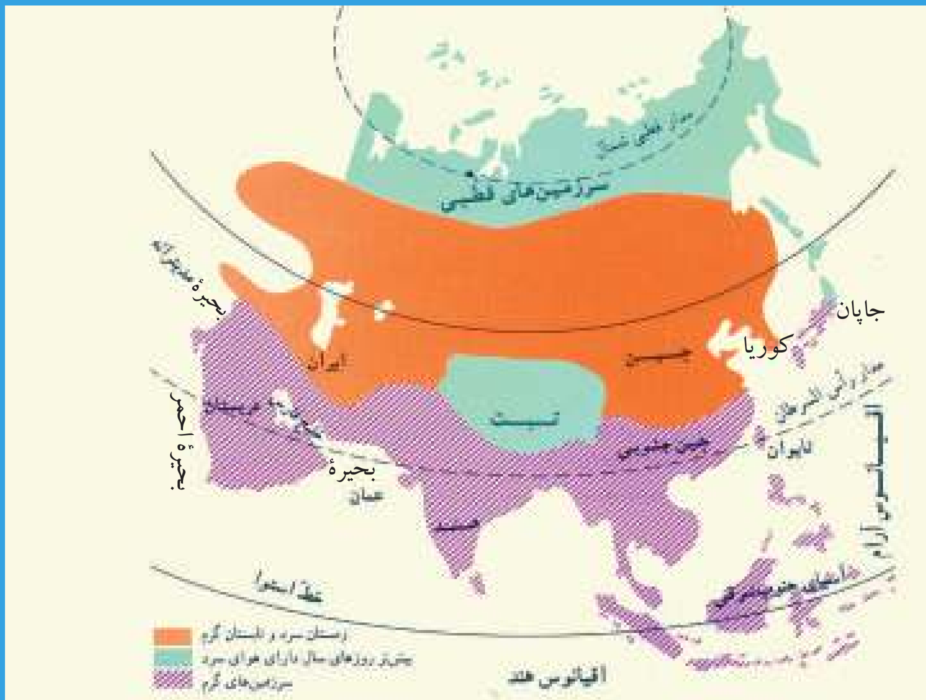

فعالیت خارج صنف

هر شاگرد در کتابچه خود نقشهٔ آسیا را کاپی کند و در آن نام بحیره‌ها و خلیج‌های مهم را بنویسد.

درس بیست و نهم

اقلیم براعظم آسیا

نقشهٔ اقلیمی براعظم آسیا

آیا می‌دانید که اقلیم آسیا بالای زنده‌گی مردمان این براعظم چه تأثیراتی از خود به جا می گذارد؟

براعظم آسیا، یک قارهٔ وسیع و بزرگ است که از ساحهٔ خط استوا الی قطب شمال و از شرق الی غرب آن مناطق مختلف اقلیمی وجود دارد، از همین سبب است که در براعظم آسیا پیداوار نباتی، جنگلات، خاک، طرز منازل و لباس به اشکال گوناگون و مختلف می‌باشد. انواع مختلف اقلیم آسیا از این قرار است:

۱- اقلیم ساحهٔ قطبی و یخچالی

در امتداد سواحل شمالی براعظم آسیا از عرض‌البلدهای $\frac{1}{2}$۶۶ درجهٔ شمالی الی ۸۵ درجهٔ اقلیم قطبی انکشاف یافته است. این ساحهٔ اقلیمی را به نام منطقهٔ تندرا یاد می کنند. بته‌های پست‌قامت در اینجا زیاد بوده، خاک آن حاصل خیز نبوده و توأم با یخ و برف می‌باشد. حرارت آن بسیار کم است که تقریباً به ۶۰ - درجهٔ سانتی گراد می‌رسد.

۲- اقلیم تحت قطبی

این منطقهٔ اقلیمی از شرق به غرب ساحهٔ وسیع سایبریا را در بر می گیرد. زمستان آن بسیار

سرد و تابستان آن کمی سرد؛ یعنی بین ۱۸ و ۱۹ درجهٔ سانتی گراد می باشد. جنگلات سوزنی برگ همیشه سرسبز (تایگا) در این منطقه اکثریت دارد.

۳- اقلیم منطقهٔ ستپ

این نوع اقلیم در آسیای مرکزی که از شمال غرب چین شروع شده مثل یک نوار بزرگ تا ترکیه امتداد دارد و کشورهای آسیای مرکزی را به شمول افغانستان و ایران در بر می گیرد. مقدار بارنده گی آن خیلی کم بوده، تقریباً بین ۱۵۰ و ۲۰۰ میلی‌متر قرار می گیرد. حرارت آن در تابستان تقریباً ۴۰ درجهٔ سانتی گراد و در سردی زمستان به منفی ۱۰ الی ۱۵ درجهٔ سانتی گراد می رسد. شبیه این صحراها در ایران، افغانستان، هند و پاکستان نیز به ملاحظه می‌رسد.

٤- اقلیم کوهستانی و نقاط مرتفع

سلسلهٔ همالیا، قراقرم، تیان شان، هندوکش، البرز و زاگروس اقلیم مناطق مرتفع و کوهستانی را تشکیل داده مقدار بارنده گی آن‌ها در زمستان، بهار و خزان زیاد می باشد.

در این مناطق بارنده گی به طور دایمی به شکل برف بوده؛ همچنان این سلسله کوه‌ها منبع اصلی آب دریاهای آسیا را نیز تشکیل می‌دهند.

۵- اقلیم صحرایی

شبه‌جزیرهٔ عربستان سعودی در امتداد صحرای اعظم افریقا واقع شده است. در این شبه جزیره درجه حرارت در تابستان از ۴۵ درجهٔ سانتی‌گراد بالا می‌رود و در زمستان به ۲۰ و ۱۵ درجهٔ سانتی‌گراد پایین می‌آید. در آنجا اکثر سال‌ها بارنده‌گی دیده نمی‌شود؛ یعنی بارنده‌گی آن تقریباً به ۵۰ میلی‌متر در سال می‌رسد که آن هم سیلابی و تخریبی می‌باشد.

٦- اقلیم معتدله

بارنده‌گی سالانهٔ آن از ۴۰۰ میلی‌متر اضافه‌تر بوده و حرارت وسطی زمستان از ۱۵ درجهٔ سانتی‌گراد بلندتر و تابستان آن به ۳۰ درجهٔ سانتی‌گراد می‌رسد. تمام کشور های چین، جنوب همالیا و شمال هند در این جمله شامل استند.

۷- اقلیم مدیترانه یی

یک حصهٔ محدود سواحل ترکیه، حصهٔ شمال‌شرق عراق، یک ناحیهٔ کوچک ساحل جنوب شرقی بحیرهٔ کسپین و ساحل شرقی مدیترانه در جملهٔ اقلیم مدیترانه‌یی شامل است. تابستان آن گرم و خشک و زمستان آن بارانی است. نباتات ستروس (نارنج، مالته و لیمو) و مدیترانه یی در اینجا به کثرت می رویند.

۸- اقلیم سوانای استوایی

بارنده‌گی تابستان آن خیلی زیاد بوده از ۸۰۰ میلی‌متر زیادتر می‌باشد. حرارت تابستان و زمستان آن زیاد اختلاف نداشته بین ۲۰ و ۳۰ درجهٔ سانتی‌گراد در تحول می‌باشد. جزیره‌نمای هند و چین و حصهٔ زیادتر نیم‌قاره هند دارای همین نوع اقلیم استوایی سوانا می‌باشد. بته‌های بلندقامت و اشجار مثمر و غیر مثمر در آن می‌رویند.

۹- اقلیم جنگلات بارانی استوا

جزایر شرق‌الهند، سواحل غربی هند و چین به شمول جنوب بنگله‌دیش و یک حصهٔ شمال‌غربی هند در این جمله شامل است. بارنده‌گی سالانهٔ آن خیلی زیاد است و در هر ماه از ۵۰۰ میلی‌متر اضافه‌تر بارنده‌گی دارد.

فصل‌های سال در اینجا وجود ندارد و حرارت وسطی سالانهٔ آن بین ۲۵ و ۳۰ درجهٔ سانتی‌گراد است. هوای آن به طور دایمی گرم و مرطوب است و درخت رابر از پیداوار مهم آن‌ها می‌باشد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هر گروه سه منطقهٔ اقلیمی آسیا را مورد بحث قرار داده، نتیجهٔ بحث ها را از هر گروه یک نفر برای سایر همصنفان خود توضیح دهد.

سؤال‌ها

۱- منطقهٔ تندرا در کدام نوع اقلیم آسیا وجود دارد؟

الف) تحت قطبی ب) ساحهٔ قطبی ج) صحرایی د) کوهستانی

۲- اقلیم جنگلات استوایی دارای چه اوصافی است؟

الف) بارنده‌گی زیاد با درجهٔ حرارت گرم

ب) بارنده‌گی کم و حرارت تحت صفر

۳- بنگله‌دیش دارای کدام نوع اقلیم است؟

الف) اقلیم قطبی ب) اقلیم تحت قطبی ج) اقلیم استوایی د) اقلیم صحرایی

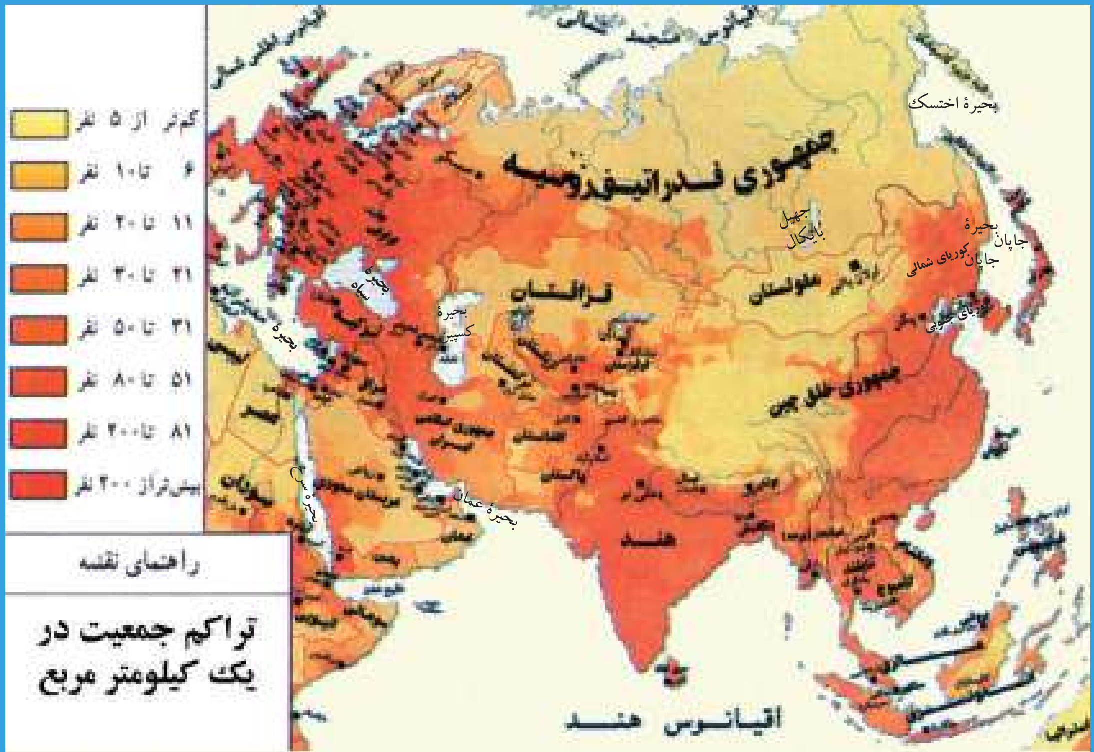
۴- اقلیم صحرایی در کدام حصهٔ آسیا اکثریت دارد؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان نقشهٔ اقلیمی آسیا را در کتابچه‌های شان ترسیم کنند و محدودهٔ انواع اقلیم ها را در آن به وسیلهٔ رنگ نشان دهند.

جغرافیای بشری

در مورد نفوس، زبان، ادیان و نژاد مردم در قارهٔ آسیا چه می‌دانید؟

به نقشهٔ پراگنده‌گی نفوس آسیا توجه کنید. آیا پراگنده‌گی نفوس در تمام جاهای این قاره یکسان است؟ در کدام نواحی تراکم نفوس زیاد و در کدام نواحی تراکم نفوس کم دیده می‌شود؟

قرار احصائیهٔ سال ۲۰۱۷ میلادی تعداد نفوس در قاره آسیا تقریباً به ۴,۱ ملیارد نفر محاسبه گردیده است. مناطق پرنفوس و کم‌نفوس نظر به شرایط زنده‌گی در نقاط مختلف آسیا فرق می کند.

در مناطقی که شرایط خوب و بهتر زنده‌گی مثل اقلیم گوارا، موجودیت اراضی وسیع زراعتی و مالداری، موجودیت فابریکه‌های صنعتی، شهری و بنادر تجارتی، خطوط متراکم ترانسپورتی، وسایل و وسایط مواصلاتی و کاریابی زیادتر میسر باشد، تعداد نفوس در آن‌جا رو به افزایش می‌رود.

در مناطق کوهستانی دارای اقلیم سرد و طولانی، اراضی کوچک و محدود زراعتی، نبودن فابریکه های صنعتی، کم و ابتدایی بودن خطوط و وسایط ترانسپورتی، عدم کاریابی و بیکاری و مناطق گرم و مرطوب جنگلی و باتلاقی تعداد نفوس کم و ناچیز می‌باشد.

ممالک پرنفوس در آسیا: کشورهای چین، هند، اندونیزیا، پاکستان، بنگله‌دیش، جاپان و کشورهای جنوب‌شرقی آسیا می‌باشد.

زبان

مردم آسیا به زبان‌های مختلف تکلم می‌کنند. زبان مردم آسیا به دو دستهٔ بزرگ تقسیم شده که شامل زبان زردپوستان مثل زبان مردم چین، کوریا و مغولستان و زبان سفیدپوستان مثل زبان‌های عربی، اردو، پشتو، فارسی و ترکی می‌باشد.

ادیان

قارهٔ آسیا، قارهٔ ادیان بزرگ و آیین‌های قدیمی است. ادیان بزرگ آن عبارت است از: دین مقدس اسلام، مسیحیت و یهودیت. دین کشورهای عربی، کشورهای آسیای میانه، افغانستان، ایران، پاکستان، بنگله‌دیش و اندونیزیا اسلام است و در دیگر کشورها نیز مسلمان‌ها با فیصدی مختلف زنده‌گی می‌کنند که اماکن مقدسهٔ آن‌ها در مکهٔ معظمه، مدینهٔ منوره و بیت‌المقدس می‌باشد.

بودایی، برهمنی، شنتو، کنفسیوس وغیره آیین‌های قدیمی قارهٔ آسیا اند، که ممالک چین، هند، جاپان و کوریا پیروان این آیین‌ها می‌باشند.

مسجد اقصا در بیت‌المقدس

تصویر مکهٔ معظمه

نژاد

مردم آسیا شامل سه نوع نژاد سفید، زرد و سیاه کم‌رنگ می‌باشند.

نژاد سفید: در آسیای میانه، آسیای غربی و جنوب‌غربی و یک قسمت آسیای جنوبی سکونت دارند.

نژاد زرد: در نواحی شرقی، جنوب‌شرقی و سایبریا زنده‌گی دارند.

نژاد سیاه: در جنوب هند، سریلانکا و جزایر مالدیو بود و باش دارند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به چند گروه تقسیم شوند؛ سپس اعضای هر گروه بعد از مشوره بین هم به یکی از سؤال‌های زیر با توجه به نقشه جواب دهند.

۱- کشورهای پرنفوس آسیا را نام بگیرید.
۲- مناطق کم‌نفوس در کدام جاهای آسیا وجود دارد؟ چرا کم‌نفوس اند؟
۳- اماکن مقدسهٔ اسلامی در کدام کشور قرار دارند و به چه نام یاد می‌شوند؟
۴- زبان‌های مشهور مردم آسیا را نام بگیرید.
۵- زردپوستان در کدام کشورهای آسیایی سکونت دارند؟
۶- مردم جاپان، هند و بنگله‌دیش پیرو چه دین و آیین استند؟

سؤال‌ها

در جدول زیر با دقت مشاهده کنید و اعداد پهلوی الفبا را در ستون جمله‌های مربوط آن برسانید.

۱	الف	اماکن مقدسه مسلمانان	در نواحی شرقی و جنوب‌شرقی آسیا و سایبریا زنده‌گی دارند.
۲	ب	ممالک پرنفوس آسیا	در جنوب هند، سریلانکا و جزایر مالدیو زنده‌گی دارند.
۳	ج	زردپوستان	در مناطق کوهستانی اقلیم سرد، مناطق گرم مرطوب جنگلی و باتلاقی می‌باشند.
۴	د	تراکم نفوس	در عربستان سعودی و فلسطین جای دارد.
۵	هـ	سیاه‌پوستان کمرنگ	وسیلهٔ افهام و تفهیم بین انسان‌ها می‌باشد.
۶	و	مناطق کم‌نفوس	چین، هند، اندونیزیا، پاکستان، بنگله‌دیش، جاپان و ممالک هند و چین است.
۷	ز	زبان	مناطقی که دارای شرایط خوب زنده‌گی و کاریابی باشند.

فعالیت خارج صنف

کدام عوامل باعث تراکم نفوس در یک منطقه می‌شود؟ در این مورد در کتابچه‌های تان مطلبی بنویسید و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بیان دارید.

جغرافیای اقتصادی

آیا می‌توانید چند کشور تولیدکنندهٔ چای را در قارهٔ آسیا نام ببرید؟

به نقشهٔ اقتصادی قارهٔ آسیا نظر اندازید.

درگذشته اقتصاد قارهٔ آسیا متکی به زراعت و مالداری بود که به شیوهٔ ابتدایی صورت می‌گرفت اما با افزایش جمعیت و توسعهٔ شهرها نیاز به مواد غذایی روز به روز بیشتر شده است. از این رو کشورهای آسیایی می‌کوشند برای تأمین موادغذایی مردم، با به کارگیری شیوه‌های جدید زراعت و استفاده از ابزار و آلات ماشینی، تولیدات زراعتی را بالا ببرند. در قارهٔ آسیا نظر به شرایط خاص اقلیمی در جاهایی که زمین‌های حاصل‌خیز و آب فراوان وجود دارد، مردم مصروف کشت و زراعت می‌باشند.

هماهنگی زراعت با اقلیم را در مناطق مختلفهٔ قارهٔ آسیا باید در نظر داشت. در مناطق خشک قارهٔ آسیا غله‌هایی؛ مانند: گندم، جو و جواری کشت می‌شوند. در بخش مرکزی و جنوب‌شرق آسیا در کنار اقیانوس آرام و اقیانوس هند به علت رطوبت کافی و بارنده‌گی زیاد کشت برنج صورت می‌گیرد. در سال‌های اخیر کشت و برداشت مکانیزه در همهٔ این مناطق؛ به خصوص در کشورهایی که بیشتر به صنعت توجه داشته اند، افزایش یافته است.
تولید چای و کنف در هند، پاکستان، سیلون و بنگله‌دیش اهمیت فراوان دارد.

مالداری

پرورش و نگهداری حیوانات اهلی در قارهٔ آسیا؛ به خصوص در مناطق مرکزی و غربی بیشتر رایج است. در این مناطق و نقاط کوهستانی بیشتر به پرورش گاو و گوسفند می‌پردازند. پرورش اسپ به خصوص اسپ‌های زیبای ترکمنی در آسیای میانه صورت می گیرد. پرورش گوسفند قره‌قل در افغانستان و ایران رواج دارد.
پرورش فیل در کشورهای جنوب‌شرق آسیا و قسمتی از هند رواج دارد. از فیل در کارهای زراعتی و حمل و نقل استفاده می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند. هر گروه در ارتباط موضوعات زیر با هم بحث کنند و نتیجهٔ بحث را از هر گروه یک نفر به همصنفان خود ارائه نماید.
زراعت ....
مالداری ....

سؤال‌ها

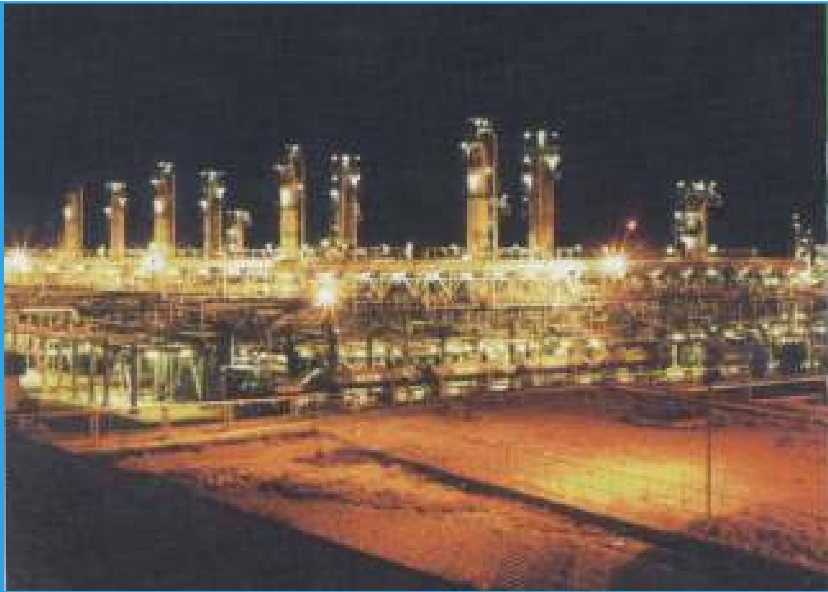
جمله‌های صحیح و غلط ذیل را از هم تشخیص دهید:
۱- اقتصاد قارهٔ آسیا متکی به صنایع است. (   )
۲- کشورهای آسیا می کوشند برای تأمین مواد غذایی میزان تولیدات زراعتی را بالا ببرند.(   )
۳- در مناطق خشک قارهٔ آسیا برنج بیشتر تولید می‌شود. (   )
۴- در قارهٔ آسیا تولید چای در هند، پاکستان، سیلون و بنگله‌دیش اهمیت فراوان دارد.(   )

فعالیت خارج صنف

در مورد فیل که چه قسم حیوانی است و در کجا و برای چه منظور نگهداری می‌شود، مطلبی بنویسید و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف بیان دارید.

درس سی و دوم

معادن و صنایع

تصفیهٔ گاز

آیا می‌دانید کشورهای صنعتی آسیا کدام کشورها استند؟

بهره‌برداری از منابع زیرزمینی و استخراج معادن که بخش دیگری از تولیدات و درآمدهای اقتصادی قارهٔ آسیا را تشکیل می‌دهد خیلی دیرتر از زراعت مورد استفاده قرار گرفته است.

رقابت‌های استعماری علت عمدهٔ عقب‌مانی در استخراج معادن این قاره بوده است. قارهٔ آسیا از نظر معادن و منابع زیرزمینی؛ به خصوص نفت و گاز و زغال سنگ بسیار غنی می‌باشد. کشورهای جنوب‌غربی که در اطراف خلیج فارس موقعیت دارند؛ مثل: عربستان، عراق، ایران، کویت و امارات متحدهٔ عربی دارای منابع بزرگ نفت و گاز جهان استند که به کشورهای مختلف صادر می‌کنند. استخراج زغال سنگ در ایران، ترکیه و هند (غرب کلکته) شهرت دارد.

جاپان در شرق آسیا از بزرگ‌ترین کشورهای صنعتی این قاره است. با آن‌که این کشور از جهت مواد معدنی ضعیف است؛ اما با حد اقل استخراج سنگ آهن، نمک و سلفر صنایع اش را گسترش داده است. جاپان از تولیدکننده‌گان بزرگ برق آبی جهان است. روسیه در بخش آسیایی علاوه بر نفت، منابع وسیعی از زغال سنگ، آهن و سایر فلزات را دارا است. اندونیزیا و میانمار بزرگ‌ترین تولیدکننده‌گان نفت در جنوب شرق آسیا استند.

صنایع

صنایع در آسیا رشد زیادی نکرده است؛ لیکن صنایع سنگین در روسیه، جمهوری خلق چین، هند و جاپان به وجود آمده است. با آنکه جاپان از مهم‌ترین کشورهای صنعتی آسیا است ولی؛ می‌توان از کوریای جنوبی، چین و تایوان نیز نام برد.

کالاهای صنعتی این کشورها به سراسر جهان صادر می گردد که بعضی از آن‌ها عبارت اند از:

انواع ماشین آلات، هواپیما، موتر، تراکتور، کمپاین ماشین‌های راه‌سازی، موتر سایکل، رادیو و لوازم عکاسی، صنایع غذایی و صنایع زراعتی. در جاپان کشتی بزرگ نفت‌کش نیز ساخته می‌شود. بعضی از کشورهای آسیا هنوز به زراعت اتکا دارند، در این کشورها صنعت عمده قالین‌بافی و صنایع دستی می‌باشد؛ ولی به تدریج به کشورهای صنعتی تبدیل می گردند.

کشورهای آسیایی که به آب‌ها ارتباط دارند، تجارت آن‌ها بیشتر از طریق حمل و نقل آبی صورت می گیرد. ماهیگیری نیز در آسیا رونق دارد.

در آسیا جاهای دیدنی توریستی فراوانی؛ چون زیارتگاه‌ها، مناظر طبیعی و تفریحی وجود دارد. هر سال هزاران نفر از جاهای تاریخی و طبیعی این براعظم دیدن می کنند که در اقتصاد این قاره اهمیت زیاد دارد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند، هر گروه در مورد موضوعات زیر با هم بحث کنند و از هر گروه یک نفر نتیجهٔ بحث‌ها را در صنف ارائه نماید.

۱- معادن

۲- صنایع

۳- توریزم

سؤال‌ها

۱- نفت در کدام کشورهای آسیایی بیشتر است؟

۲- صنایع ثقیل کشورهای آسیایی را کدام تولیدات تشکیل می‌دهند؟

۳- مهم‌ترین کشورهای صنعتی آسیا را نام ببرید.

فعالیت خارج صنف

در مورد نقش نفت در کشورهای شرق میانه معلومات تهیه نموده و در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

جغرافیای مواصلاتی آسیا

آیا راجع به راه ابریشم چیزی می‌دانید؟

جادهٔ ابریشم راه قدیمی بود که چین و هندوستان را به بحیرهٔ مدیترانه و اروپا وصل می‌کرد. این راه از بسیاری کشورهای آسیا؛ به خصوص افغانستان می‌گذشت که ابریشم و ادویه را از آسیا به اروپا می‌برد. امروز راه‌ها نسبت به گذشته توسعه بیشتری پیدا کرده است.
راه‌ها را به سه قسمت تقسیم می‌کنند:
۱- راه‌های خشکه، شامل جاده‌ها و خطوط آهن ۲- خطوط هوایی ۳- خطوط آبی یا بحری

۱- راه‌های مواصلاتی خشکه

این راه‌ها شامل سرک‌های موتررو و خطوط آهن می‌باشند. خطوط آهن یکی از مهم‌ترین، ارزان‌ترین و امن‌ترین راه‌ها است که بسیاری از ممالک آسیایی از آن استفاده می‌کنند. طویل‌ترین خط آهن در روسیه است که بندر ولادی و استوک را که در کنار ((بحیرهٔ جاپان)) موقعیت دارد به مسکو و اروپا وصل می‌کند. در حال حاضر کشورهای ترکیه، ایران، پاکستان و هند با یکدیگر توسط خطوط آهن وصل بوده و کالاهای تجارتی و مسافرین را به نقاط مختلف انتقال می‌دهند. در بعضی شهرهای بزرگ آسیا خطوط آهن به شکل زیر زمینی (مترو) وجود دارد.

۲- راه های بحری

مردم آسیا از زمان‌های قدیم تا به حال در جاهایی که بحیره‌ها و دریاهای دارای آب فراوان و نشیب کم و قابل کشتی‌رانی وجود داشت از آن‌ها برای انتقال مسافرین و کالاهای تجارتی استفاده می کردند.آبناها و کانال‌های مهمی؛ مانند: آبنای باب‌المندب، ملاکا و هرمز در اطراف قارۂ آسیا وجود دارند. روزانه کشتی‌های زیادی از آبنای هرمز که بین بحیرۂ عمان و خلیج فارس قرار دارد عبور می کنند و هزاران بشکه نفت را به نقاط مختلف جهان انتقال می‌دهند. کانال سویز بحیرۂ احمر را به بحیرۂ مدیترانه وصل می کند که اموال تجارتی زیادی را بین آسیا، اروپا و افریقا مبادله می کند. آبنای ملاکا که بین ممالک مالیزیا و اندونیزیا موقعیت دارد نیز ارتباط ممالک شرق و جنوب‌شرق آسیا را با سایر نقاط جهان برقرار می کند.

٤-خطوط هوایی

خطوط هوایی شهرهای بزرگ را با هم وصل می‌کند. در اواخر قرن ۲۰ در ساختمان طیاره‌ها پیشرفت‌های زیادی صورت گرفته است. طیاره سریع‌ترین وسیلۂ نقلیه است که سهولت‌های زیادی را در پروسۂ حمل و نقل به وجود آورده است. شهرهای بزرگ هر مملکت دارای میدان‌های هوایی می‌باشد که مسافرین و اموال تجارتی را به وقت کم از یک جا به جای دیگر انتقال می‌دهند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و هر گروه در مورد موضوعات ذیل بحث کنند و از هر گروه یک نفر نتیجۂ را به همصنفان ارائه نماید.

۱- خطوط هوایی ۲- خطوط بحری ۳- خطوط خشکه

سؤال‌ها

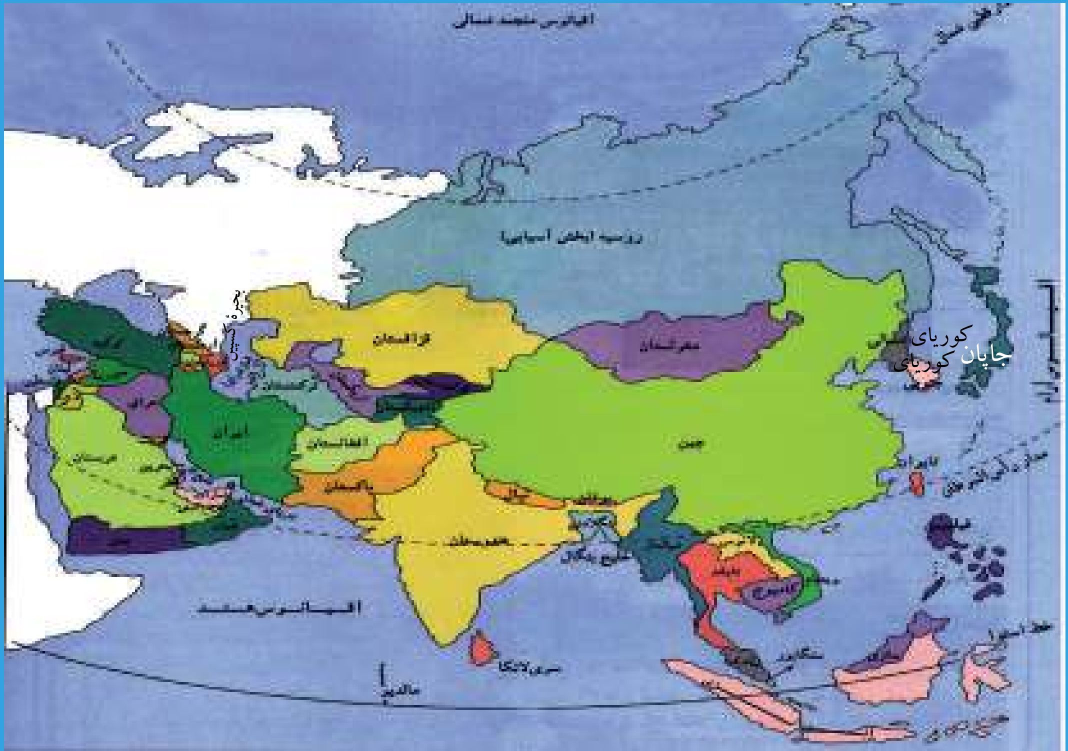
۱- راه‌های مواصلاتی خشکه شامل کدام راه‌ها می‌باشند؟
۲- ارزان‌ترین و امن‌ترین راه‌های مواصلاتی کدام است؟
۳- کدام آبنا بین بحیرۂ عمان و خلیج فارس قرار دارد؟
۴-کانال سویز بحیرۂ .... را به بحیرۂ .... وصل می کند.

فعالیت خارج صنف

در رابطه با اهمیت اقتصادی راه‌های مواصلاتی مطالبی را تهیه نموده و در ساعت درسی آیندۂ جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

درس سی و چهارم

جغرافیای سیاسی آسیا

راجع به جغرافیای سیاسی آسیا چه می‌دانید؟

جغرافیای سیاسی شاخه‌یی از علم جغرافیه است که در بارهٔ حدود و سرحدات کشورها، روابط داخلی و بین‌المللی و تشکیلات اداری آن‌ها بحث می کند.

قارهٔ آسیا بزرگترین براعظم جهان است که ساحهٔ وسیعی را در برگرفته است. در این قاره ۴۶ کشور مستقل وجود دارد که دارای رژیم‌های گوناگونی می‌باشند. در بعضی از کشورها از جمله افغانستان و ایران، جمهوری اسلامی حکم‌فرمایی دارد و تعدادی دیگر دارای حکومت جمهوری استند. بعضی از ممالک؛ مثلاً: جاپان رژیم شاهی دارد. کشورهای قطر و امارات متحدهٔ عربی حکومت شیخ‌نشینی دارند و فلسطین دارای دولت خودمختار است.

بعضی از صاحب نظران براعظم آسیا را از نظر جغرافیای سیاسی به هفت منطقه تقسیم می کنند:

۱- خاور میانه که در جنوب‌غرب موقعیت دارد و کشورهای اسلامی عربی و ایران در آن واقع اند.

۲- جنوب آسیا که جمهوری اسلامی افغانستان، پاکستان، هند و بنگله‌دیش در آن موقعیت دارند.

۳- جنوب‌شرق آسیا که مهم‌ترین کشورهای آن کشورهای اسلامی اندونیزیا و مالیزیا می‌باشند.

۴- شرق دور که کشورهای مهم آن چین، جاپان و کوریا اند.
۵-آسیای مرکزی که کشورهای تاجکستان تا ترکمنستان و قزاقستان در آن شامل اند.
۶- آسیای شمالی که تنها بخش آسیایی روسیه در آن واقع است.
۷- آسیای غربی که به آسیای صغیر هم شهرت دارد و بزرگترین کشور آن ترکیه می‌باشد.

کشورهایی که در کنار ابحار قرار دارند راه آزاد به طرف تمام کشورها دارند. کشورهای افغانستان، مغولستان، لاووس، نیپال، بوتان و کشورهای آسیای میانه به بحر آزاد راه ندارند که از این لحاظ به مشکلات ارتباطی با کشورهای دیگر جهان مواجه اند. براعظم آسیا منابع معدنی فراوان و با ارزش، محصولات زراعتی مهم و جمعیت و بازار فروش قابل توجهی دارد؛ به همین علت مورد توجه کشورهای اروپایی می‌باشد. کشورهای استعماری اروپا در ابتدا به نام کمپنی‌های تجارتی به آسیا آمدند سپس مناطق ساحلی را تحت تصرف خود در آوردند. در قرن های ۱۸ و ۱۹ اروپایی‌ها (پرتگالی‌ها، هالندی‌ها، اسپانوی‌ها، انگلیسی‌ها و فرانسوی‌ها) به آسیا آمدند. پرتگالی‌ها جنوب‌شرق آسیا را تحت تصرف استعماری خود قرار دادند، هالندی‌ها اندونیزیا را و انگلیس‌ها مناطق بین میانمار و افغانستان را اشغال کردند. افغانستان با سه جنگ که با انگلیس‌ها کرد اولین کشوری بود، که قدرت استعماری بزرگ جهان را شکست داده و استقلال خود را به دست آورد. در وسط قرن ۲۰ در آسیا صرف ۲۰ کشور مستقل وجود داشت. جنبش‌های آزادی‌خواهی در ملت‌ها روز به روز تقویت می‌شد تا که اکثر کشورها استقلال خود را حاصل کردند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به هفت گروه تقسیم شوند و هر گروه روی نقشهٔ سیاسی، یکی از مناطق هفت‌گانهٔ آسیا را نشان دهند.

سؤال‌ها

۱- جغرافیای سیاسی راجع به چه موضوعاتی بحث می کند؟
۲- در کدام ممالک جمهوری اسلامی حکم‌فرما است؟ نام ببرید.
۳- کدام کشورها به بحرهای آزاد راه ندارند؟ نام ببرید.
۴- چرا براعظم آسیا در قرن های ۱۸ و ۱۹ میلادی مورد توجه استعمارگران قرار گرفته بود؟

فعالیت خارج صنف

کشورهایی را که در براعظم آسیا به بحر آزاد راه ندارند با کشورهایی که به بحر راه دارند از نظر اقتصادی مقایسه کرده و نتیجه را در ساعت درسی آیندهٔ جغرافیه در صنف برای همصنفان تان بخوانید.

لست کشورهای براعظم آسیا

شماره	نام کشور	پایتخت	مساحت به کیلومترمربع	نفوس به نفر	طرز حکومت
۱	افغانستان	کابل	۶۵۲۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰	جمهوری اسلامی
۲	امارات متحدۀ عربی	ابوظبی	۸۳۶۰۰	۴۲۱۴۰۰۰	فدراسیون (۷)امیرنشین
۳	اندونیزیا	جاگارتا	۱۹۰۴۲۳۳	۲۲۲۷۳۱۰۰۰	جمهوری اسلامی
۴	اردن	عمان	۸۹۳۲۶	۵۵۰۵۰۰۰	شاهی مشروطه
۵	ازبکستان	تاشکند	۴۴۷۴۰۰	۲۶۳۸۳۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۶	ایران	تهران	۱۶۴۸۱۹۵	۷۰۴۷۲۸۴۶	جمهوری اسلامی
۷	بحرین	منامه	۶۹۴	۷۲۷۰۰۰	شاهی
۸	برونئی	بندر سری بگاوان	۵۷۶۵	۴۷۵۰۰۰	شاهی
۹	بنگله‌دیش	داکه	۱۴۷۵۷۰	۱۳۸۸۳۵۰۰۰	جمهوری
۱۰	بوتان	تیمپو	۴۷۰۰۰	۷۹۰۰۰۰	شاهی مشروطه
۱۱	پاکستان	اسلام آباد	۷۹۶۰۹۵	۱۵۶۷۷۰۰۰۰	جمهوری اسلامی فدرال
۱۲	تاجکستان	دوشنبه	۱۴۳۱۰۰	۷۰۶۳۰۰۰	جمهوری
۱۳	تایلند	بنکاک	۵۱۳۱۱۵	۶۴۶۳۲۰۰۰	شاهی مشروطه
۱۴	تایوان	تایپی	۳۶۰۰۰	۲۲۸۱۵۰۰۰	جمهوری
۱۵	ترکمنستان	عشق آباد	۴۸۸۱۰۰	۴۸۹۹۰۰۰	جمهوری
۱۶	تیمور شرقی	دیلی	۱۴۸۷۴	۱۰۳۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۱۷	ترکیه	انقره	۷۷۹۴۵۲	۷۲۹۳۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۱۸	چین	پیکنگ	۹۵۷۲۹۰۰	۱۳۱۱۳۸۱۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۱۹	روسیه	مسکو	۱۷۰۷۵۴۰۰	۱۴۲۳۹۴۰۰۰	جمهوری فدرالی
۲۰	جاپان	توکیو	۳۷۷۸۱۹	۱۲۷۷۱۶۰۰۰	شاهی مشروطه
۲۱	سریلانکا	کلمبو	۶۵۶۱۰	۱۹۸۷۹۰۰۰	جمهوری
۲۲	سنگاپور	سنگاپور	۶۴۱	۴۴۰۸۰۰۰	جمهوری
۲۳	سوریه	دمشق	۱۸۵۱۸۰	۱۸۵۴۲۰۰۰	جمهوری

شماره	نام کشور	پایتخت	مساحت به کیلومترمربع	نفوس به نفر	طرز حکومت
۲۴	عراق	بغداد	۴۳۸۳۱۷	۲۸۵۱۳۰۰۰	جمهوری
۲۵	عربستان سعودی	ریاض	۲۲۴۰۰۰۰	۲۳۶۸۷۰۰۰	شاهی مشروطه
۲۶	عمان	مسقط	۳۰۹۵۰۰	۲۵۱۶۰۰۰	مطلقه
۲۷	فلسطین	قدس	۶۲۶۳	۴۱۴۱۰۰۰	دولت خودمختار
۲۸	فلیپین	مانیلا	۳۰۰۰۰۰	۸۵۵۶۳۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۲۹	قبرس	نیکوزیا	۹۲۵۰	۱۰۰۴۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۰	قرغزستان	بیشکک	۱۹۸۵۰۰	۵۱۹۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۱	قزاقستان	استانه	۲۷۱۷۰۰	۱۵۲۴۲۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۲	قطر	دوحه	۱۱۴۷۱	۸۳۸۰۰۰	امارتی شیخ‌نشین
۳۳	کمبودیا	پنوم پن	۱۸۱۰۳۵	۱۳۶۴۸۰۰۰	شاهی مشروطه
۳۴	کوریای جنوبی	سیول	۹۹۶۴۶	۲۸۱۳۸۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۵	کوریای شمالی	پیونگ یانگ	۱۲۲۷۶۲	۲۲۵۸۳۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۳۶	کویت	کویت	۱۷۸۱۸	۳۰۸۴۰۰۰	شاهی مشروطه
۳۷	لاووس	وین تیان	۲۳۶۸۰۰	۵۷۵۱۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۳۸	لبنان	بیروت	۱۰۴۰۰	۳۸۳۴۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۳۹	مالدیو	ماله	۲۸۹	۳۰۰۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۰	مالیزیا	کوالا لامپور	۳۲۹۷۵۸	۲۶۶۴۰۰۰۰	شاهی مشروط فدرال
۴۱	مغولستان	اولان باتور	۱۵۶۶۵۰۰	۲۵۸۰۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۲	میانمار	رنگون	۶۷۶۵۷۷	۴۷۳۸۳۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۴۳	نیپال	کتمندو	۱۴۷۱۸۱	۲۷۶۷۸۰۰۰	شاهی مشروطه
۴۴	ویتنام	هانوی	۳۳۱۰۴۱	۸۳۴۵۸۰۰۰	جمهوری یک‌حزبی
۴۵	هند	دهلی جدید	۳۱۶۵۵۹۶	۱۱۱۹۵۳۸۰۰۰	جمهوری چندحزبی
۴۶	یمن	صنعا	۵۵۵۰۰۰	۲۰۶۷۶۰۰۰	جمهوری چندحزبی

خلاصهٔ فصل

– آسیا بزرگترین براعظم جهان است که اکثریت ساحهٔ آن در نیم کرهٔ شرقی و نیم کرهٔ شمالی موقعیت دارد.
– قارهٔ آسیا، دارای قدیمی ترین تمدنها و ادیان است.
– آسیا دارای بلندترین کوه‌ها (همالیا، هندوکش و البرز) و وسیع ترین دشت‌ها (مغولستان در مغولستان، لوت در ایران و ربع‌الخالی در عربستان) می‌باشد.
– در آسیا دریاهای زیادی جریان دارد که شامل اوب، آمور، سند، هلمند، کارون، فرات و غیره می‌باشد.
– با توجه به موقعیت جغرافیایی، جهیل‌های متعددی در قارهٔ آسیا وجود دارند که شامل: بایکال، بالخاش، شیوا، ارومیه، وان و ارال است.
– خلیج‌های مهم آسیا شامل خلیج فارس، بنگال و عقبه و مهم‌ترین بحیرهٔ آن بحیرهٔ کسپین است که بزرگترین بحیرهٔ داخل قارهٔ آسیا می‌باشد.
– با توجه به این که براعظم آسیا از ساحهٔ خط استوا الی قطب شمال امتداد دارد، دارای انواع گوناگون اقلیمی از جمله اقلیم ساحهٔ قطبی و یخچالی، تحت قطبی، منطقهٔ ستپ آسیای مرکزی، کوهستانی و نقاط مرتفع، صحرایی، معتدله، مدیترانه‌یی، سوانای استوایی و جنگلات بارانی و استوا می‌باشد.
– پراگنده گی نفوس در قارهٔ آسیا یکسان نیست. در اراضی وسیع زراعتی، کنار فابریکه های صنعتی، شهرها، بنادر تجارتی و ... تراکم نفوس زیاد و در مناطق کوهستانی و گرم مرطوب جنگلی تعداد نفوس کم و ناچیز می‌باشد.
– مردم آسیا شامل سه نوع نژاد سفید، زرد و سیاه کمرنگ می‌باشند.
– اقتصاد آسیا در گذشته بیشتر به زراعت و مالداری متکی بوده و به شکل ابتدایی صورت می گرفت.
– کشورهای جنوب‌غرب آسیا دارای منابع بزرگ نفت و گاز جهان می‌باشند.
– مهم‌ترین کشورهای صنعتی آسیا شامل جاپان، کوریای جنوبی، چین و تایوان است.
– راه‌های مواصلاتی در آسیا به سه قسمت راه‌های خشکه، خطوط هوایی و آبی تقسیم می‌شود.
– آبناهای باب المندب، هرمز و ملاکا که از نظر اقتصادی و نظامی اهمیت زیادی دارند در قارهٔ آسیا واقع شده اند.
– کانال سویز بحیرهٔ احمر را به بحیرهٔ مدیترانه وصل می‌کند.
– کشورهای افغانستان و ایران دارای حکومت جمهوری اسلامی می‌باشند.
– کشورهای قطر و امارات متحده دارای حکومت شیخ‌نشین می‌باشند.
– براعظم آسیا از نظر جغرافیای سیاسی به هفت منطقه تقسیم می‌شود که عبارت اند از: خاورمیانه، آسیای جنوبی، جنوب‌شرق، شرق دور، آسیای مرکزی، آسیای شمالی و آسیای غربی.
– براعظم آسیا به دلیل دارا بودن منابع معدنی فراوان و باارزش و بازار فروش قابل اطمینان، همیشه مورد توجه کشورهای استعماری قرار گرفته است.

اصطلاحات جغرافیایی

احجار قیمتی: سنگ‌های باارزش و قیمتی را گویند؛ مانند: لاجورد، فیروزه و غیره.

اقلیم: حالت متوسط جوی زمین است که در یک مدت طولانی در محلی معین تعیین می‌شود.

اقلیم صحرایی: اقلیمی که از خصوصیات آن کمی بارنده‌گی، تغییرات زیاد درجهٔ حرارت شب و روز، وزش بادهای شدید و کمبود نباتات گیاهی است.

اعتدالین: زمان‌هایی از سال که اشعهٔ خورشید عمود بر خط استوا می‌تابد و قطبین زمین یکسان از نور خورشید استفاده می‌کنند و در امتداد خط استوا و هر مکان دیگری در نیم‌کره‌های شمالی و جنوبی طول مدت روز ۱۲ ساعت است. زمان اعتدالین اول بهار (اول حمل) و اول خزان (اول میزان) است.

انقلاب شمسی تابستانی: این انقلاب با عمود شدن اشعهٔ خورشید بر خط سرطان ($\frac{۱}{۲}$ ۲۳ درجهٔ شمالی) در روز اول سرطان اتفاق می‌افتد که تابستان در نیم‌کرهٔ شمالی آغاز می‌شود.

انقلاب شمسی زمستانی: این انقلاب با عمود شدن اشعهٔ خورشید بر خط جدی ($\frac{۱}{۲}$ ۲۳ درجهٔ جنوبی) در اول ماه جدی اتفاق می‌افتد که زمستان در نیم‌کرهٔ شمالی آغاز می‌شود.

بحیره: قسمتی از آب‌های وسیعی را گویند که از بحر کوچکتر بوده ممکن است به بحر وصل شده و یا توسط خشکه محدود شده باشد.

تندرا: کلمهٔ روسی است که به مناطق بدون درخت در شمال روسیه گفته می‌شود که زمستان آن جا سرد و طولانی و در بیشتر ایام سال یخ بسته است. تابستان آن جا بسیار کوتاه و درجهٔ حرارت آن کمتر از ۱۰ درجه است و در همین مدت کوتاه، یخ‌های روی زمین آب می‌شود و نباتاتی؛ مانند: خزه و گلسنگ رشد می‌کند.

تمدن: شهرنشین شدن، به رسم و رواج شهری عادت کردن و آماده ساختن اسباب ترقی و آسایش خود را تمدن گویند.

توریست: از نظر تاریخی به اشراف‌زاده‌گان فرانسوی که برای تحصیل و کسب تجربیات زنده‌گی به سفر می‌رفتند توریست می‌گفتند. این اصطلاح از قرن ۱۹ میلادی معمول شد. بعدها در فرانسه این اصطلاح را برای کسانی به کار بردند که به سرگرمی و گذراندن اوقات فراغت به فرانسه سفر می‌کردند. به این گونه سفرها بعداً جهانگردی یا توریزم گفته شد.

جغرافیای طبیعی: شاخه‌یی از جغرافیه است که در بارهٔ کوه‌ها، دریاها، آب و هوا، نباتات و اقیانوس‌ها بحث می‌کند.

جو: هوای اطراف سطح زمین را جو گویند.

جهیل: آب‌های وسیع ایستاده‌یی استند که به شکل طبیعی توسط خشکه احاطه شده اند.

جنگل طبیعی: منطقه‌یی از زمین است که با درخت‌ها و بته‌های خودرو پوشیده شده باشد.

چراگاه: زمینی دارای پوشش گیاهی است که حیوانات می‌توانند مدتی در آن چرا کنند.

حضیض: نزدیکترین نقطه‌یی را که کرهٔ زمین در گردش انتقالی خود به دور آفتاب، در آن نقطه قرار می‌گیرد، حضیض می‌گویند.

خلیج: عبارت از پیش‌رفته‌گی وسیع و عمیق آب در خشکه است که سه طرف آن به خشکه و یک طرف آن به آب محدود شده باشد.

دایرهٔ آرکتیک: عرض‌البلد $66\frac{1}{2}$ درجهٔ شمالی را به این اصطلاح می‌نامند.

دایرهٔ انتارکتیک: به عرض‌البلد $66\frac{1}{2}$ درجهٔ جنوبی انتارکتیک گفته می‌شود.

دایرهٔ استوا: دایرهٔ بزرگ عرض‌البلد است که کرهٔ زمین را به دو نیم‌کرهٔ شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.

دایرهٔ جدی: $23\frac{1}{2}$ درجهٔ نیم‌کرهٔ جنوبی که شعاع آفتاب در اول جدی بالای آن عمود می‌تابد.

دایرهٔ سرطان: عرض‌البلد $23\frac{1}{2}$ درجهٔ شمالی که شعاع آفتاب در اول سرطان بالای آن عمود می‌تابد.

دایرهٔ عرض‌البلد: دایره‌هایی که موازی به خط استوا بوده استقامت شرق و غرب را دارند و به دایره‌های طول‌البلد عمود می باشند.

ستاره قطب: درخشان‌ترین ستارهٔ قطب شمال است که قطب شمال زمین هم به سمت آن قرار دارد.

ستپ: منطقهٔ علفزار که به زراعت و چراگاه حیوانات مساعد است. ساحات دارای اقلیم نیمه‌خشک که نباتات علفی و اشجار به صورت پراگنده و یا قطعه‌قطعه در آن‌ها دیده می‌شوند.

سوانا: منطقهٔ اقلیمی یی است که دارای بته‌ها ، نیزارها و درخت‌های پست باشد.

شیوهٔ ابتدایی زراعت: کشت و کاری است که توسط دست و قلبهٔ حیوانی انجام می‌گیرد.

شیوهٔ ماشینی زراعت: کشت و کاری است که توسط ماشین آلات زراعتی صورت می‌گیرد.

شالیزار: زمین‌های استند که در آنجا شالی (برنج) کشت می‌شود.

صنعت: کار و فعالیتی است که مواد خام به واسطهٔ آن به مواد پخته تبدیل می‌شود؛ مثلاً: از سنگ آهن، موتر و از پنبه تکه و لباس ساخته می‌شود.

صنایع ماشینی: کار و فعالیتی است که ساختن اشیا توسط ماشین صورت می‌گیرد.

طول‌البلد: خطوطی که بین قطب شمال و جنوب امتداد دارد و بر عرض‌البلد عمود می‌باشد.

قله: بلندترین قسمت کوه را قله گویند.

قطر استوایی: بزرگ‌ترین قطر کرهٔ زمین را گویند که زمین را به طور مساوی به دو نیم‌کرهٔ شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.

قطر قطبی: که در اصل محور زمین است که بر قطر استوایی عمود می‌باشد و یک انجام آن قطب شمال و انجام دیگر آن قطب جنوب را تشکیل می‌دهد.

قطب شمال: انتهای شمالی کرهٔ زمین را گویند.

کرهٔ مجسمه: مدل کوچک شدهٔ کرهٔ زمین با یک مقیاس معین است.

گرینویچ: پارکی در نزدیکی لندن است که رصدخانهٔ گرینویچ در آن بنا شده و طول‌البلد صفر درجه از وسط آن می‌گذرد.

محور زمین: خط فرضی یی است که کرهٔ زمین به دور آن می‌چرخد.

میلان محور زمین: میلان محور زمین به زاویهٔ $23\frac{1}{2}$ درجه بالای مستوی مدار زمین است.

نقطهٔ قطب جنوب: جنوبی‌ترین نقطهٔ کرهٔ زمین است که در انتهای محور جنوبی زمین قرار دارد.

نیم‌کرهٔ شمالی: از خط استوا تا قطب شمال را نیم‌کرهٔ شمالی گویند.

نیم‌کرهٔ جنوبی: از خط استوا تا قطب جنوب، نیم‌کرهٔ جنوبی می‌باشد.

واردات: کالاهای تجارتی یی که از خارج کشور به داخل آورده می‌شوند؛ مانند: موتر، لباس، وسایل برقی، مواد خوراکه و غیره.

هکتار: واحد اندازه‌گیری مساحت است و معادل ده هزار مترمربع یا پنج جریب می باشد.